

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA KENTSEL TASARIM ÖLÇÜTLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

TUBA KOCA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL MEKÂN ORGANİZASYONU VE TASARIM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. NİLGÜN ÇOLPAN ERKAN**

İSTANBUL, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA KENTSEL TASARIM ÖLÇÜTLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

Tuba KOCA tarafından hazırlanan tez çalışması 27.08.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI
İstanbul Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan, son aşamaya kadar değerli vaktini ve tecrübelerini benimle paylaşan, disiplini, yardımseverliği ve tüm diğer katkıları için sevgili hocam Doç.Dr Nilgün Çolpan ERKAN'a, hayatımın her anında beni destekleyen, güvenen ve hayal ettiklerimin gerçeğe dönüşebileceğine inandıran çok sevgili annem ve babama, yüksek lisans sürecime başından beri hâkim olan, ilk anımdan son anıma kadar desteğini her zaman üzerimde hissettiğim Halit'e teşekkür ederim.

Haziran, 2019

Tuba KOCA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	xi
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	3
1.3 Hipotez	4
1.4 Kapsam.....	4
1.5 Yöntem.....	4
BÖLÜM 2	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1 Güvenlik	6
2.1.1 Kentsel Güvenlik	8
2.1.2 Güvenlik Kuramları	10
2.1.2.1 Kırık Camlar Kuramı.....	11
2.1.2.2 Savunulabilir Mekân Kuramı	13
2.1.2.3 Rasyonel Tercih Kuramı.....	25
2.1.2.4 Rutin Aktiviteler Kuramı	27
2.1.2.5 Suç Deseni Kuramı.....	33
2.2 Kentsel Tasarım Rehberi	40
2.2.1 Kentsel Tasarım Rehberi Tiplolojileri	44
2.2.1.1 Hazırlanma Yöntemlerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri ...	44
2.2.1.2 Uygulama Alanlarına Göre Kentsel Tasarım Rehberleri.....	45
2.2.1.3 Ölçeklerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri.....	45
2.3 Değerlendirme	46

BÖLÜM 3

KENTSEL TASARIM YOLUYLA GÜVENLİK SAĞLAMA	48
3.1 Güvenlik Odaklı Kentsel Tasarım Rehberi	49
3.2 Güvenlik Odaklı Kentsel Tasarım Rehberlerinin Yurtdışı Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi.....	54
3.2.1 Batı Avustralya Suç Önleme Rehberi ve Virginia Beach - Amerika Suç Önleme Rehberi	55
3.3 Değerlendirme	66

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER	69
KAYNAKLAR	75

EK-A

GÜVENLİK KURAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	82
ÖZGEÇMİŞ	84

KISALTMA LİSTESİ

CPTED	Crime Prevention Through Environmental Design
ÇTSÖ	Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme
TDK	Türk Dil Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Bronx ve Palo Alto'ya bırakılan otomobiller 12
Şekil 2. 2	Pruitt-Igoe vaziyet planı 14
Şekil 2. 3	Blok içerisi ortak alanlar 15
Şekil 2. 4	Pruitt-Igoe blokları 16
Şekil 2. 5	Karanlık ve kuytuda kalan zemin kat..... 16
Şekil 2. 6	Pruitt-Igoe'nun yıkılışı 17
Şekil 2. 7	Az katlı Carr Square Village evleri 18
Şekil 2. 8	Özel-kamusal alan kademelenmesi..... 19
Şekil 2. 9	Tek ailelik müstakil evler 20
Şekil 2. 10	Çok ailelik az katlı binalar 21
Şekil 2. 11	Çok ailelik çok katlı bloklar 22
Şekil 2. 12	Çok girişli, yüksek konut blokları..... 23
Şekil 2. 13	Sıcak Noktalar 31
Şekil 2. 14	Rutin Aktiviteler Kuramı'nda sorun analizi üçgeni..... 32
Şekil 2. 15	Mekânlar arası dolaşımda suç işleme alanları 35
Şekil 2. 16	Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamı 42
Şekil 3. 1	Virginia Beach rehberinde tasarım ve planlama süreçlerinin gösterimi.... 61
Şekil 3. 2	Batı Avustralya rehberinde doğru ve yanlış tasarım uygulamaları 62
Şekil 3. 3	Doğal gözetimi arttıran balkon, pencere ve açık merdivenler 64
Şekil 3. 4	Otoparklardaki duvarların şeffaflaştırılarak görünürlüğün arttırılması 64
Şekil 3. 5	Batı Avustralya Suç Önleme Rehberi ilkeler..... 66

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2. 1 Rasyonel Tercih Kuramı'nın güvenlik uygulamaları.....	26
Çizelge 2. 2 Rutin Aktiviteler Kuramı'nın güvenlik uygulamaları.....	30
Çizelge 2. 3 Kentsel Tasarım Rehberi Tipolojileri.....	45
Çizelge 3. 1 Avustralya ve Virginia Beach suç önleme rehberlerinin karşılaştırması...	55
Çizelge 3. 2 Virginia Beach rehberi tasarım soruları.....	63
Çizelge 3. 3 Batı Avustralya rehberindeki uygulama ve mekân bazlı ilkeler.....	66
Çizelge 3. 4 Güvenlik kuramları ve suç önleme rehberleri arasındaki ilişki.....	67

GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA KENTSEL TASARIM ÖLÇÜTLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Tuba KOCA

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN

Kentsel yaşam içerisinde güvenliğin sağlanması öncelikli ihtiyaçlardan biridir. Dünya kentlerinde güvenliğin sağlanmasında emniyet güçlerinin suç önleyici çalışmalarının yanı sıra çevresel tasarım yoluyla suç önlenme çalışmaları da yer almaktadır. Türkiye’de ise henüz kentsel güvenliğin sağlanmasına yönelik bir çevresel tasarım çalışması yapılmamıştır. Tez çalışmasının önermesi; mekânsal düzenleme ilkeleriyle suçların türlerine göre önlemler alınabileceği ve bu şekilde suçların ve suç korkusunu azaltılabileceğidir. Buradan yola çıkarak kentlerimizdeki güvenlik sorunlarının giderilmesi için fiziksel mekân üzerinde yapılacak değişiklikler ve bunların etkileri araştırılmıştır. Çalışmada kentlerdeki suç ve suç korkusunun oluşma nedenlerine bakılmış ve kentsel güvenliğin sağlanmasında suça karşı alınabilecek önlemler incelenmiştir.

Tez çalışmasının amacı, kentsel mekânlardaki suçları ve suç korkusunu azaltabilmek amacıyla kentsel tasarım önlemlerini saptamak ve güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerini inceleyerek, suç konusuyla ilgili mekânsal ölçütleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda güvenliğe dair kavramlar ve kuramlar incelenmiştir. Bu kuramlardaki çözüm önerilerinden ve örnek rehberlerdeki güvenlik ölçütlerinden yeni bir güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberi oluşturma konusunda fikir alınması amaçlanmıştır.

Tezin devamına elde edilen veriler ışığında dünya örnekleri içinden iki farklı ölçek ve kapsamdaki güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberi seçilerek incelenmiş ve rehberlerde yer alan ölçütler kuramlar bağlamında değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Türk kentleri için yapılacak bir rehber çalışmasında dikkat edilmesi gereken konuların neler olduğu saptanmış, Türk kentlerinde Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ) ilkelerinin uygulanabilirliğine bakılmıştır. Bu süreçte örnek rehberlerde yer alan amaç, kapsam, süreç, aktörler, anlatım tekniği ve ilkeler başlıklarına göre gerçekleştirilen değerlendirmeler üzerinden yorum yapılmıştır.

Kısacası bu çalışma, Türkiye için oluşturulacak bir ÇTSÖ rehberlerinde ulusal ölçekten yerel ölçeğe kadar hangi konulara değinilmesi gerektiğine dair ipuçları vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent güvenliği, suç, suç korkusu, kentsel tasarım rehberi, çevresel tasarım yoluyla suç önleme.

ABSTRACT

RESEARCH ON URBAN DESIGN CRITERIA IN ENSURING SECURITY

Tuba KOCA

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN

Ensuring security in urban life is one of the priority needs. In order to ensure security in world cities, there are crime prevention activities of security forces as well as crime prevention activities through environmental design. In Turkey it has yet to design an environmental study for the improvement of urban security. Proposal of thesis study; that the measures can be taken according to the types of crimes with the principles of spatial regulation and thus, it can reduce the crime and fear of crime. From this point of view, the changes to be made on the physical space and their effects have been investigated in order to eliminate the security problems in our cities. In this study, the causes of crime and fear of crime in cities are examined and measures that can be taken against crime in ensuring urban security are examined.

The aim of the thesis is to determine urban design measures in order to reduce crime and fear of crime in urban spaces and to examine spatial criteria related to crime by examining safety-oriented urban design guidelines. For this purpose, concepts and theories related to security were examined. It is aimed to get an idea about creating a new safety-oriented urban design guide from the solution proposals in these theories and the security criteria in the sample guides. In the light of the data obtained from the continuation of the thesis, two different scales and scopes of safety-oriented urban design were selected from the world examples and the criteria included in the guides were evaluated in the context of theories. In addition, a guide study for Turkish cities determined the issues to be considered and the applicability of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) principles in Turkish cities was examined. In this

process, comments were made based on the objectives, scope, process, actors, narrative technique and principles in the sample guides. In short, this study is from a CPTED guidelines to be established for Turkey national scale local scale gives clues to what issues should be addressed.

Keywords: Urban security, crime, fear of crime, urban design guide, crime prevention through environmental design

1.1 Literatür Özeti

İnsan topluluk halinde yaşayabilen bir varlıktır. Örgütlenerek, birtakım sorumluluklar altına girerek sosyal yaşam ortamı oluşturmak bireylerin doğasında vardır. Bireyler toplumsal yaşama hem fiziksel hem de psikolojik olarak ihtiyaç duyarlar. Yalnız yaşam beraberinde savunmasız, tehlikelere açık bir ortam oluşturacağı için topluluk halinde yaşamak hayatta kalmada ve yaşamı idame ettirmede daha avantajlıdır.

İnsanlık var olduğundan beri birtakım temel ihtiyaçları da karşılamak durumunda kalmıştır. Güvenlik de insan yaşamındaki temel ihtiyaçlardandır. Maslow'un [1] beş aşamalı ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre ilk sırada yeme, içme uyuma gibi temel fizyolojik ihtiyaçların hemen arkasından ikinci sırada güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Bu teori ve günlük yaşam deneyimlerinden de anlaşıldığı üzere güvenlik konusu yaşamın temel unsurlarından biridir ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Sanayi Devrimi sonrası dünyada yaşanan endüstrileşme, modernleşme ve küreselleşme süreçleri yaşadığımız çevreleri de dönüştürmüştür. Özellikle son yüzyılda insanların hızlı bir şekilde kentlere göç etmesi, kır–kent dengesini değişime uğratmıştır. Büyüyen ve değişen kentler, barınma, konut üretimi, eğitim, altyapı, ulaşım, sosyal donatı alanı, sağlık ve güvenlik gibi ihtiyaçları da beraberinde getirmişlerdir. Kentler bu ihtiyaçlardan doğan hizmetlerin de karşılanması gereken yerlerdir.

Göçle gelen nüfusun yığıldığı yerleşmelerde hem mekânlar hem de göç edenler için çeşitli zorlukları beraberinde getirmiştir. Kentteki yerel yönetimler topluma yeterli hizmeti verebilmekte güçlük yaşarken bir yandan da göç edenlerin işsizlik, evsizlik,

dengelesiz gelir dağılımı vs. gibi sorunları baş göstermiştir. Aynı zamanda göç edenlerin kırdaki alışkanlıklarını kente entegre edememeleri de sosyal ve psikolojik anlamda olumsuzluklar yaşamalarına neden olmuştur [2]. Ayrıca kentlerde toplumsal örgütlenmenin az olması, mekânsal ve sosyal ayrışmanın belirgin olarak hissedilmesi, ekonomik şartların ve ahlaki değerlerin bozulması gibi sebepler de kentlerde suçun oluşmasındaki önemli etkenlerdendir. Tüm bu faktörler birleşerek kentsel mekânda suçun oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

20 yy. sonları ve 21. yy. için kentlerdeki sorunlardan biri güvenlik olmuştur. Güvenliğin olmadığı bir mekânda kişiler kendini özgür hissedememekte ve gündelik yaşamları kısıtlanmaktadır. Bireylerin kendini güvende hissetmemeleri, başlarına kötü bir şey gelme ihtimalini içselleştirerek suç korkusu yaşamalarına ve kenti aktif kullanamamalarına neden olur. Bu sebeple kentlerde güvenlik gereksiniminden yola çıkılarak çeşitli “kentsel güvenlik” yaklaşımları oluşturulmuştur [3].

Geçmişten bugüne, dünyada gelişen teknoloji ile suçun saptanması ve önlenmesi yöntemleriyle birlikte suç işlenmesinin önüne geçilmesi kısmen mümkün olmaktadır. Fakat suçlar çok çeşitli nedenselliklere dayandığı için suç işleme yöntemleri de her geçen gün çeşitlilik kazanmıştır. Suçun önlenmesi adına teknoloji, kolluk kuvvetleri, özel güvenlik şirketleri vb. şekillerde birtakım önlemler alınmaktadır. Ayrıca suç önlemeye yönelik cezai yaptırımlar da suçu işlemeye cesaret etmeyi zorlaştıran önlemlerdendir. Burada önemli olan nokta suçun işlendikten sonra cezalandırılmasından ziyade suçun işlenme fırsatı henüz oluşmadan ortadan kaldırmaktır. Suç işleme potansiyeline sahip olan kişilerin cesaretlerini kırıcı önlemlerin alınması çok daha yerinde ve kalıcı sonuçlar doğuracaktır. Bu önlemler arasında kent mekânının düzenlenmesi yoluyla güvenliği sağlayıp suçu önleme yöntemleri bulunmaktadır ve çalışmanın ana konusunu bu yaklaşım oluşturmaktadır.

Öncelikli olarak bakılması gereken nokta; “Neden kentsel tasarım rehberlerinde güvenlik odaklı bir çalışma yapılmalıdır?” sorusu sorulduğunda, kentlerin bugüne gelene kadar ne gibi değişim ve dönüşüm süreçlerini yaşadıklarıdır. Kentlerde artan nüfus, denetlenebilirliğin azalmasına sebep olur. Özellikle bu artış göçler sebebiyle oluşmuşsa sosyal açıdan farklı yaşam tarzlarına sahip göç etmiş bu insanlar kente ve onun yaşam

tarzına ayak uydurmada güçlük çekerler [4]. Bunun yanı sıra yığılan göçün getirdiği işsizlik, yoksulluk ve barınma problemleri kentsel mekânda suçun işlenmesine olanak tanımaktadır [4]. Bu ve başka türlü sebepler kentlerde suçun işlenmesine ve insanlarda suç mağduru olma korkusuna neden olduğundan kentsel mekânlarda güvenliğin sağlanması oldukça önemlidir [5].

Ataç [2], suç ve suça müdahalede psikoloji, sosyoloji ve ekonomi disiplinlerinde daha çok araştırma ve çalışmalar yapıldığından, buna karşılık suçun mekânla ilişkilendirilerek araştırılması konusunun sınırlı kaldığından söz eder. Aslında kentsel çevrelerde suç önleme konusu mekânla birebir ilişkili olduğundan bu disiplinlerin yanı sıra aynı zamanda büyük ölçüde kentsel planlama ve kentsel tasarımın da bir işidir. Özellikle yurtdışındaki güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, kentsel mekânda suçu önleme ve güvenliğin sağlanmasında, bu tasarım rehberleri bir araç olarak kullanılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Güvenli kentler oluşturmaya yönelik önlemler arasında, teknik donanımlar, kolluk kuvvetleri, özel güvenlik şirketleri ve cezai yaptırımlar bulunmaktadır. Kentsel tasarım disiplini yönünden kentlere bakıldığında, kentsel mekândaki fiziksel düzenlemeler ile de kent güvenliği sağlanmaktadır. Burada güvenliği sağlamak için kentsel tasarım rehberleri içerisinde oluşturulan ilkeler bu amaca yönelik birer araç olarak kullanılmaktadırlar. Güvenlik odaklı rehberlerin ana dayanağı, tasarım ilkelerinin kentlerde güvenliği sağlamak amacıyla kurgulanıyor oluşudur.

Buradan yola çıkarak çalışmanın amacı; kentsel mekânlarda değişen suçları ve suç korkusunu azaltabilmek amacıyla gerçekleştirilecek tasarım önlemlerini saptamak, kentsel tasarım rehberlerinde “güvenlik” başlığı oluşturulup bu ilkelerin uygulanabilirliğini yeniden ele almak olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda da birtakım hedefler geliştirilmiştir. Bunlar; kentin mekânsal düzenlemesinde kullanılacak güvenlik kuramlarını incelemek, sonrasında ise güvenlik konusunu esas alan kentsel tasarım rehberleri için ilkeler oluşturmaktır. Bu ilkelerin oluşturulmasında dünyada uygulanmış kentsel tasarım rehberlerinden yararlanmak hedeflenmiştir.

1.3 Hipotez

Çalışmanın hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur: Mekânsal düzenleme ilkeleriyle, kent mekânında işlenen suçların türlerine göre önlemler alınmasını sağlayacak bir dizi ölçüt oluşturulabilir ve bunların uygulanması olası suçların önüne geçip, suç korkusunu azaltabilir.

1.4 Kapsam

Güvenliğin sağlanması, başka bir ifadeyle bir şeyi tehditlere karşı korumak gerekliliği, kendi içinde birçok olguyu içine almaktadır. Bunlara verilebilecek örneklerden bazıları; kişi, mal, hayvan, kent, ülke, doğa gibi birçok değer in güvenliğı konularıdır. Genel bir bakışla güvenlik, hemen her şey için gereklidir. Bu çalışma ise güvenliğı, kent güvenliğı konusu özelinde sınırlandırmaktadır. Kent güvenliğı de kendi içerisinde farklı başlıklar barındırmaktadır. Bu çalışmada suça karşı güvenlik, yapıların güvenliğı, doğal afetler vb. gibi başlıklar içerisinde güvenliğın sosyal boyutunun ele alındığı suça karşı güvenlik konusu ele alınmaktadır.

Birçok disiplin içinde yer alan güvenlik; birey, toplum, devlet ve devletlerarası sistemleri içermektedir ve sosyal, ekonomik, siyasi, askeri, kamusal, hukuki ve çevresel boyutlara sahip, çok yönlü bir kavramdır. Aynı zamanda uluslararası hukuk içinde temel kavramlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın ana konusunu kent güvenliğı oluşturduğu için güvenlik ile ilgili diğer boyutlar çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın kapsamını ise, kentsel güvenliğın sağlanmasının kentsel mekândaki bir dizi tasarım ilkeleri yoluyla elde edilmesi konusu oluşturmaktadır.

1.5 Yöntem

Çalışmanın yöntemi iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışma içeriğine katkı sağlayacak teorik çerçeve oluşturulacak, ikinci bölümde ise dünya örnekleri üzerinden güvenlik odaklı tasarım rehberleri incelenecektir. “Kentler neden güvensiz olarak algılanırlar?” sorusu ve güvenlik problemlerinin tanımlanması ile bunların nedenleri üzerinde durmak, çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Birinci bölüm olan teorik çerçeve, kentsel güvenliğın tasarım ölçütleri ile sağlanması amacına yönelik kavramlar

ve kuramlardan oluşmaktadır. Burada yer alan kavramlar “güvenlik”, “kentsel güvenlik” ve “kentsel tasarım rehberi”dir. Bu kavramlar, güvenli kentlerin tasarlanmasında hazırlanacak kentsel tasarım rehberleri için yardımcı niteliğindedirler. Bu sebeple çalışma için önem teşkil etmektedirler. Ayrıca güvenlik ile ilgili kuramlara da kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümünde yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarının seçilme nedeni, kentsel mekânda suçun oluşmasında birçok etmenin yer aldığı sosyolojik teorileri özellikle kentsel mekânsal düzenleme bağlamında ele almaya çalışan kuramlar arasında olmalarındandır. Bunun yanı sıra çalışmaya yön verecek, dünyada yapılmış kentsel tasarım rehberi örneklerinin güvenlik unsurunu ne şekilde ele aldığına bakılmıştır.

Çalışmanın yöntemi, öncelikle “güvenlik”, “kentsel güvenlik” ve “kentsel tasarım rehberi” kavramlarını ve kentteki öneminin açıklanıp sonrasında güvenlik kuramlarının önerdiği güvenlik yöntemleri üzerinden bir matris oluşturarak mekândaki yansımalarını karşılaştırmak yoluyla şekillenecektir. Bu matris sonucunda ortaya çıkacak olan güvenli kent ölçütleri bir sonraki bölümde Türkiye kentleri için kentsel güvenliğin sağlanması konusuna bakılırken bir güvenlik rehberi oluşturma aşamasında nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında ipuçları verecektir.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Tasarım yoluyla kent güvenliğinin sağlanması konulu bu çalışmada kavramsal ve kuramsal çerçevenin çizilmesi, çalışmanın anlaşılır olması açısından önemlidir. Burada güvenliğin sağlanması noktasında kentsel tasarım rehberlerinde oluşturulacak ilkeler, güvenlik probleminin çözülmesinde araç olarak kullanılacaktır. Bu çalışmada ele alınan kavramlar “güvenlik” ve “kentsel tasarım”dır. Kuramsal çerçeveyi oluşturan başlıklar ise; Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarıdır.

2.1 Güvenlik

Çalışmanın temel kavramlarından biri olan güvenliğin tanımlanmasında, TDK’de [6]; “Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet.” şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. Güvenlik, kişilerin ve toplumun zarar verici dış etkenlerden korunaklı bir şekilde huzur içinde yaşamasıdır ve tehlikede bulunmama, emniyet hali anlamlarına gelmektedir [7].

Dilbilim disiplininin güvenlik kavramının kökenine bakıldığında, batı dillerindeki kullanımıyla güvenlik, Latince [8] “securus” kelimesinden gelen güvenli, sorunsuz, bakımsız anlamlarını taşımaktadır. Almanca’da [9] “die Sicherheit” güvenlik durumu, tehlikeye karşı koruma, hasar ve olası tehlikelerden özgür olma, garanti, kesinlik, hataların bulunmaması, güvenilirlik anlamını vermektedir. Fransızca’da [10] “sécurité” emniyet, güvende olmak demingilizce’de ise güvenlik kelimesinin iki karşılığı

bulunmaktadır. Bunlar “safety” ve “security” kelimeleridir. Bu iki kelime arasındaki fark irdelediğinde;

Safety [11]:

- Rastgele olaylara, istenmeyen durumlara karşı korunma hali,
- Tehlikeye ya da yaralanmaya karşı korunma koşulları.

Security [12]:

- Öngörülebilir, kasıtlı durumlara karşı korunma hali,
- Tehlike veya tehditten kurtulma durumu,
- Bir devletin veya kuruluşların terörizm, hırsızlık veya casusluk gibi suç faaliyetlerine karşı güvenliği,
- Emniyeti sağlamak için alınan önlemler,
- Kusursuz, istikrarlı ve korku ya da endişe hissetmeme durumu.

Buradaki anlamlara bakıldığında, rast gelmeler sonucu oluşabilecek tehlikelerden korunma anlamına gelen “safety” kavramının yanı sıra bu çalışmanın içeriğiyle daha ilgili olan, birileri tarafından işlenen suçlara karşı korunma anlamına gelen “security” kelimesi çalışmaya yön vermektedir.

Türkçe’de güvenlik, güven kavramından türemektedir. Güven, TDK’de [13]; korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat şeklinde açıklanmıştır. *Güven, belirli bir sonuçlar ya da olaylar kümesi göz önüne alındığında bir kişi ya da sistemin güvenilirliğine olan itimat olarak tanımlanabilir; buradaki itimat, başkasının dürüstlüğüne ya da sevgisine ya da soyut ilkelerin (teknik bilginin) doğruluğuna karşı beslenen bir inancı anlatır* [14].

Güvenlik kelimesi kendisinin zıt kavramı olan tehdit ile var olagelmıştır. Bir yerde öncelikle tehdit bulunmalıdır ki onu tersine çevirebilecek bir güvenlik unsuru bulunabilsin. Kişi kendini tehdit altında hissetmeden güvenliğe ihtiyaç duymaz. Güvenlik ve tehdit birbirleriyle tez – antitez ilişkisine sahiptirler [15].

Güvenliğin oluşabilmesi için ortada bir tehdit bulunmalıdır. Daha sonra bu tehditi yok edip güvenliği sağlamak için bir güç gerekmektedir [16]. Yaşanılan çevre bağlamında güvenlik kavramına bakıldığında, bir topluluğun uygarlık sembollerinden birinin de insanların yaşadıkları çevrenin fiziksel özellikleri olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yaşanılan çevrede sağlıklı bir toplum kurulmasının, insanların aidiyet duydukları bir çevre oluşturulmasının ve bu çevrede güvenliğin bir ihtiyaç olarak düşünülmesinin, medeni bir yaşamın göstergeleri arasında olduğu belirtilmektedir [17].

Küreselleşmenin getirdiği zaman-mekân sıkışmasının artışıyla farklı kültürlerin karşılaşma ihtimalinin artarak çatışma yaşanması, toplumsal ilişkilerin uluslararası düzeye çıkarak genişlemesi tehdit ve güvenlik anlayışlarının da dönüşüme girmesine sebep olmuştur [18].

Bu çalışmada güvenliğin mekânsal yönü ele alınarak kentsel güvenlik üzerinde durulmaktadır. Bireylerin güvenliği, zamanlarının en çok geçtiği kentsel mekânlarda sağlanmalıdır. Bu en temel haklardan biridir. Sürekli artan suç ve suç korkusu kişilerin kentsel mekânları kullanmaktan kaçınmalarına sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek ve kentlileri müreffeh şekilde yaşatabilmek devletin, güvenlik birimlerinin ve yerel yönetimlerin görevidir. Bu bağlamda kentsel güvenlik çalışmaları önem kazanmaktadır.

2.1.1 Kentsel Güvenlik

Bu çalışmada ele alınan güvenlik, kentsel güvenliktir. Güvenlik ve kent kavramları özellikle günümüzde birlikte anılmaktadırlar. Kentlerdeki yoğun nüfus, denetimin azalmasına ve suçların çeşitlenmesine olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra özellikle hızlı, plansız, yasadışı ve çarpık kentleşmenin getirdiği nüfus artışı bireylerin birbirleriyle sıkı bağlar kurmasının önüne geçmektedir ve güvensiz bir kentsel yaşam alanı sunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da bireylerde suç korkusu gelişmektedir. Bu nedenle kentlerde güvenlik sağlandığı zaman içinde yaşayan bireyler de kendilerini güvende ve refah içinde hissedeceklerdir. Kentsel güvenlik; kentte yaşayan kişilerin, kentsel yaşamda oluşan gereksinimlerinin karşılanmasında ve karşılıklı ilişkilerin

gerçekleşmesinde kendilerini güvenlik içinde hissetmelerini sağlamaktır [19]. Ayrıca kentte yaşayanların yerine getirilmesini bekledikleri güvenlik ortamıdır [20].

Son yüzyılda artan kentleşme hareketlerinin altında ekonomik sebeplerin yatmakta olduğu gibi aynı zamanda güvenlik ihtiyacı da bulunmaktadır. Özellikle ülkemizde doğu illerinden batıya olan göçlerde terör sorunu nedeniyle baş gösteren bir güvensizlik durumu öne çıkmaktadır. Bu durum kişileri yaşadıkları topraklardan koparmakta ve göç etmeye itmektedir.

Kent güvenliği kavramının bir tarafında suçun önüne geçmek için önlemler bulunmaktayken diğer tarafında bireysel ve kentsel özgürlükler yer almaktadır. Güvenlik önlemleri alınırken kişilerin özgürlüklerini ve hareket alanlarını kısıtlayan uygulamalar, güvenli kent ortamı oluşturma önüne geçmektedir. Bireylerin özgürlüğü ve kentsel güvenlik, birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeden sağlanmalıdır [21].

Avrupa Kentsel Şartı'nda kentsel haklar ile ilgili bir bildirge yayınlanmıştır. Bu bildirge içerisinde güvenlik konusu da yer almaktadır. Avrupa Kentsel Şartı'nda yer alan güvenlik başlığında kentler için *“olabildiğince suç, yasadışı olay ve şiddetten arınmış, emin ve güvenli kent”* ifadesi kullanılmaktadır [22].

Bir kentin güvenli olarak algılanabilmesi için birtakım kriterlere sahip olması gerekmektedir. Çalı'nın [23] çalışmasında bir kentin güvenliğine dair önemli noktaların neler olduğu şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yaşanılan kentsel mekândan memnuniyet duyulması
- Kentsel mekânın yaşam kalitesinin düşük olmaması
- Kentsel mekânda sosyal ve ekonomik yatırımların bulunması
- Kişilerin transit geçişlerde güzergâh olarak bu mekânı kullanması
- Kentsel mekânla ilgili orada yaşayan kişilerde olumlu bir algının olması
- Kentsel mekânda terk edilmiş alan ve yapıların bulunmaması
- Kentsel mekânda karmaşıklık ve hareketliliğin çok fazla olmaması
- Kentsel mekânda çöküntü alanlarının yer almaması

- Kentsel mekânda suçluları çeken ve onlara suç işleme fırsatları oluşturacak alanların yer almaması
- Yeterli aydınlatmanın bulunması
- Sosyal denge uçurumu yaşanmaması
- Görüş alanında yer almayan kör noktaların olmaması

gibi maddeler, genel anlamda kentsel güvenlik bileşenlerini oluşturmaktadırlar.

2.1.2 Güvenlik Kuramları

Kriminoloji¹ biliminin teorik alt başlıklarında Klasik Okul, Biyolojik Kuramlar, Sosyolojik Kuramlar ve Marksist Kuramlar yer almaktadır. Bu kuramların içeriği ise;

Klasik Okul: Kişilerin bilinçli olarak fayda-zarar analizi yaptıktan sonra suçu işlemeye karar verdiklerini savunmaktadır. Suç işlenmesinde ana etken insan iradesinin rolüdür. Suçlar cezai yöntemler ve mekânsal tasarım gibi caydırıcılığı sağlayacak yöntemler ile önlenabilir. Buradaki caydırıcı unsurların özellikleri olabildiğince kesin, hızlı çözümler üretmeye yönelik olmalarıdır.

Biyolojik Kuramlar: İnsanlar kendilerini suça eğilimli hale getirebilecek bazı biyolojik ve zihinsel özelliklere sahip olabilirler. Bu özellikler doğuştan, kalıtsal ya da sonradan oluşan zihinsel dejenerasyonlar yoluyla oluşabilmektedir ve kişileri suça eğilimli hale getirebilir.

Sosyal Kuram: Bir kişinin toplumsal yapı içindeki yeri onun davranışlarını belirlemektedir. Meşru fırsatların olmaması cezai alt kültürler üretir. Aile, okul ve arkadaş grubu içindeki sosyalleşme, kişinin davranışlarını kontrol edebilir.

Marksist Kuram: Suçun sınıf mücadelesinin bir fonksiyon olduğunu öne sürmektedir. Kapitalist sistemler rekabeti vurgulamakta ve zenginliğin suçun kaçınılmaz olduğu ekonomik ve sosyal bir ortam oluşturduğunu vurgulamaktadır [24].

Çalışmada ele alınacak olan kuramlar Klasik Okul başlığı içinde yer almaktadır. Bunun sebebi Klasik Okul düşüncesinden türeyen caydırıcı amaçlı kuramların, güvenliğin

¹ Kriminoloji: Suç bilimi. (<https://sozluk.gov.tr/>)

mekânsal anlamda ele alınmasıyla örtüşen bir yapıda olmasındandır. Bunlar; Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarıdır.

Çalışma içerisine alınmayan kuramlar; Kültürel heterojenliğin yoğun olduğu, geleneksel değerlerin düşük olduğu bölgelerdeki suçların yüksek olmasına vurgu yapan Kültürel Aktarım Kuramı, alt sınıftaki bireylerin varlıklı kesimlerle eşit imkânlarla sahip olmamalarının, bunu elde etmek için suça başvurmaları durumuna dikkat çeken gerilim kuramı, toplumsal engellenmenin ve alt sınıf vurgusunun öfke duygusunu beraberinde getirerek suçu işlemeye yönelik davranışlar oluşturmalarını inceleyen Fırsat Kuramı, dini değerleri düşük, aile ilişkisi kuvvetli olmayan kişilerde suça eğilimin artacağını savunan Sosyal Kontrol Teorisi ve suçlu olarak etiketlenip toplumdan dışlanan kişilerin suça eğilimli olduğunu açıklayan Damgalama Kuramı'dır [25]. Bunlar suçun önlenip güvenliğin sağlanması konularına daha çok sosyal ilişkiler bağlamında bakmaktadır. Ayrıca suç değil, bir suç korkusu kuramı olan Zayıflık Kuramı da dahil olmak üzere bu teoriler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmışlardır.

2.1.2.1 Kırık Camlar Kuramı

Kırık Camlar Kuramı, ABD'li suç psikoloğu Philip Zimbardo'nun 1969'da yaptığı bir çalışmadan yola çıkılarak geliştirilmiştir. Kurama göre, suçun oluşumunda mekândaki fiziksel düzensizliğin oynadığı rol başta gelmektedir. Bu kuram bağlamında, eğer bir bölgede camlar kırık ise ya da hasarlı görünen bir bina varsa ve bunlar onarılmazsa, potansiyel suçlular tarafından binadaki diğer camların da kırılması ve zarar görmesi de kaçınılmazdır. Bu kırık camlar kişiler üzerinde orayla ilgili sahipsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturur, sonrasında da suça teşvik eder. Bu kuram, başlangıçta küçük olan bu suçların daha sonra işlenecek büyük suçlara öncül olduğu varsayımında dayanır [26].

Kuramın özünde Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde gerçekleştirilen bir deney yer almaktadır. Şekil 2.1'deki iki farklı aracın Bronx ve Palo Alto'da bulunan mahallelere bırakılmasıyla birinin tamamen sağlam diğerinin de plakası sökülüp, kaputunun açık tutulmuş vaziyette park edilmesiyle kısa sürede açık olan aracın parçalarının insanlar tarafından yağma edilmesiyle sonuçlanması, bu kuramın dayanağıdır. Plakası sökülüp kaputu açık bırakılan ilk aracın zarar görmesinin ardından bu kez sağlam kalan aracın da

bir camı kırılmıştır. Bu aracın da hasar görmesiyle birlikte çevredeki maddi durumu iyi olan beyazlar da dahil olmak üzere araç, insanlar tarafından kısa zamanda yağmalanmıştır. Burada anlaşılması gereken, bakımsızlık, kontrolsüzlük ve sahihsizlik hissi veren mallar ve mekânlar insanlar tarafından kolayca talan edilebilirler. Kentsel mekânın içindeki küçük bir hasar, bozukluk ve işlevini yerini getirememesi gibi düzensizlik algısı oluşturan sebepler, zamanla büyüyerek o mekânı suçun işlenme merkezi haline getirebilmektedir. Ayrıca suçlular yakalanma ihtimallerinin az olmasını, bahsedilen bu düzensizliklere bağlarlar ve daha kolay suç işlerler [26].

Şekil 2. 1 Bronx ve Palo Alto'ya bırakılan otomobiller [27]

Kırık Camlar Kuramı bağlamında ele alınan güvenlik tedbirleri, yaşanan çevredeki araçlar, binalar, donatı elemanları vb. sağlamlığı ve bakımlılığı anlayışı üzerine şekillenmiştir. Bir yaşam alanı içerisinde her şey ne kadar düzenli, bakımlı ve sağlam olursa, potansiyel suçlular açısından; bu mal üzerinde bir gözlem, bakım ve kontrolün var olduğunu, buna karşı suç işlediği takdirde yakalanabilme ihtimalinin varlığını göz önünde bulundurması gerekliliği oluşur. Bu da kişinin suç işlemeyi göze alamamasına neden olur. Ayrıca metruk, bakımsız ve kullanılmayan bir bina veya bir otomobil, sokakta yaşayanların ve suçluların yaşam alanları ve toplanma mekânları haline geldiğinden o bölgede suç vardır, yaklaşılmaması gerekir algısı oluşturarak kent sakinlerini o bölgeyi kullanmaktan, hatta oradan geçmekten alıkoyarak kısıtlar. Yerel yönetimlerin güvenliği sağlamak konusunda Kırık Camlar Kuramı çerçevesinde hareket etmeleri gerekmektedir. İşlevi aksayan, görünüşü bozuk, kırılmış, terk edilmiş hissi uyandıran yapı ve sokak elemanlarının onarımı, periyodik bakımları, eski binaların restore edilmesi vs. gibi tedbirlerin alınması gerekmektedir.

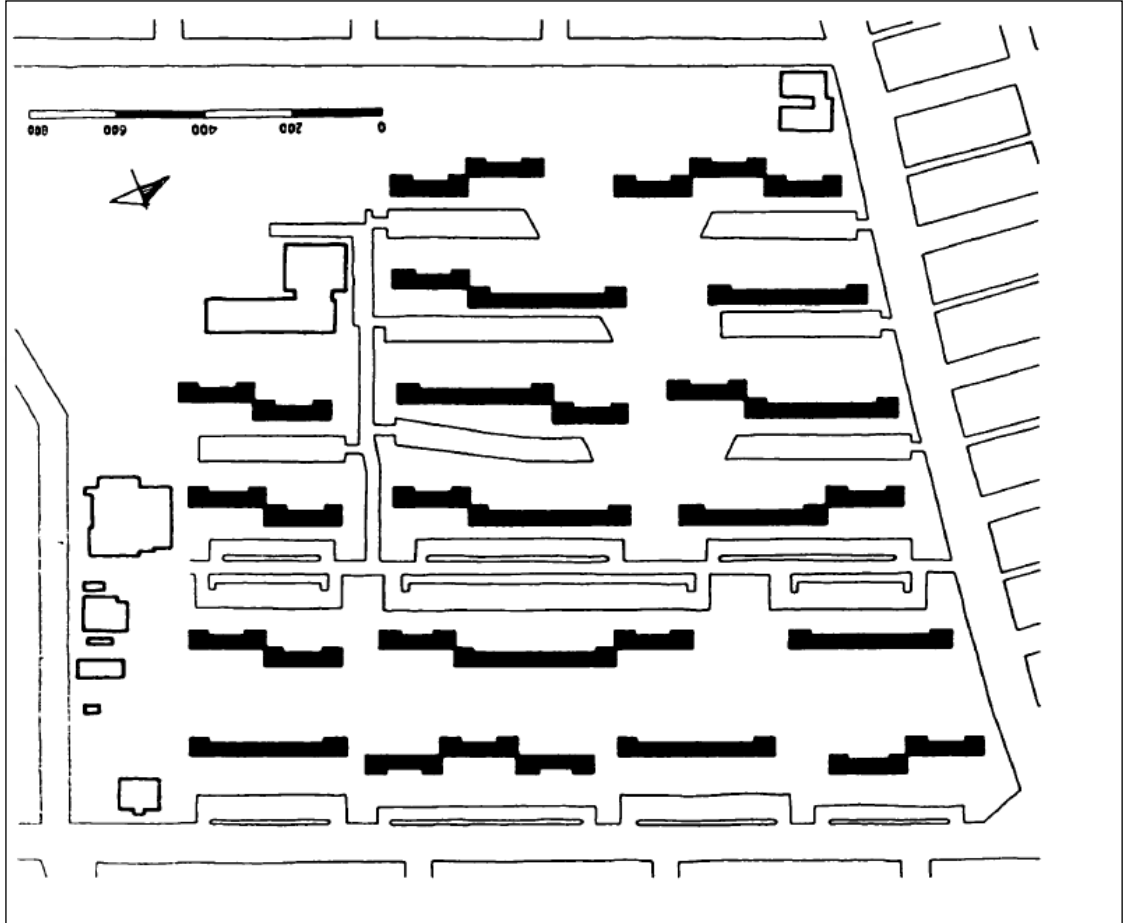
2.1.2.2 Savunulabilir Mekân Kuramı

Oscar Newman'ın [28] Savunulabilir Mekân Kuramı, bir çevrede ikamet eden bölge sakinlerinin o çevreyi koruyup kollamasına dayanır. Bu kuram hükümet müdahalesi yerine kendi kendine yardım etme anlayışını taşır. Suçları azaltmak ve güvenliği sağlamak, bölge halkının aktif olarak katılımıyla sağlanmaktadır. Bu kuramın özünde "aidiyet" anlayışı bulunmaktadır. Kendini bir yere ait hissedenden insanlar, oraya göz kulak olma ve sahip çıkma gibi davranışlar geliştirmektedirler. Aile yaşamının ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğu yerler, kalabalık ve birbirini tanımayan kişilerin yoğun olduğu yerlere göre daha güvenlidir.

Savunulabilir Mekân Kuramı'nda iyi ışıklandırma, kuytu mekânların azaltılması, daha az katlı yapılaşmayla kamusal alanların görünebilirliğinin artırılması, konut tiplerinin konut sakinlerinin sokak kontrolüne etkisi gibi fiziksel tasarım önlemlerinin alınmasının yanı sıra bölge sakinlerinin birbirleri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi, sosyal dayanışma içinde olmaları, mekânda aidiyet oluşturmaları, aktif olarak sokakları ve diğer kamusal alanları kullanmaları bu kuramın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır [29].

Kuramın evrimine bakılacak olursa, 1970'lerin başında geliştirilen Savunulabilir Mekân Kuramı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra artan kentsel nüfusun ihtiyacına yönelik 1955 yılında ABD'nin Missouri eyaletinde yapılan, Pruitt-Igoe Toplu Konut Projesi ile başlamaktadır. Şekil 2.2'de vaziyet planının gösterildiği bu proje, alt gelir grubundaki insanlar için oluşturulmuş olup, 23 hektarlık bir alanda 11 katlı 33 tane apartmandan oluşan dikeyde gelişmiş modernist anlayışla yapılan bir toplu konut projesidir [30]. Missouri'de bulunan St. Louis bölgesinin, *varoşlardan* temizlenmesi amacıyla inşa edilmiştir [31]. Binaların sokağa açılan zemin katları, çocukların oyun oynayabilecekleri ve yetişkinlerin toplanabilecekleri ortamlar olarak tasarlanmıştır. Zamanla buradaki sokaklarda çeşitli suçların işlenerek vandalizmin arttığı, zemin kattaki posta kutularının bozulduğu, toplanma odaları, koridorlar, asansörler ve merdivenlerin güvensiz hal almaya başladığı gözlemlenmiştir. 1965 yılına gekindiğinde Pruitt-Igoe'de yaşayan 10.736 sakininin sadece 990'u yetişkin erkeklerdi. Bu sayı, yüksek oranda kadın ve çocuk nüfusunun varlığını işaret etmekte olup aynı zamanda dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunmasız kalabileceklerini göstermekteydi. Binalara erişim kontrol edilememiş olup,

kadınlar, çocuklarını okula götürürken ya da alışveriş yaparlarken grup halinde hareket etmek zorunda kalmışlardır. Alanda çocuklar ve ergenlerin etkinlikleri için çok az şey yer almaktaydı. Zemin katta tuvalet bulunmaması, çocukların burayı tuvalet olarak kullanmalarına neden olmuştur [32].

Şekil 2. 2 Pruitt-Igoe vaziyet planı [33]

Daha sonraki yıllarda koşullar bozulmaya başlamıştı. İlk sinyallerden biri, giderek azalan doluluk oranı olmuştur. Bunun sebepleri arasında Pruitt-Igoe'nun şehirdeki düşük gelirli konutlara olan talebin artmadığı bir dönemde düşünülmüş olmasıdır. Düşük gelirli kişilerin yaşadığı bu alanda kiralara artan zamlar sonucunda ödeneklerin alınamaması konutların bakım ve onarımını aksatmıştır. Yaşanan ekonomik baskılar, apartmanların bakımı ve teknik arızaların giderilmesine engel olmuştur. Bu sebeple zamanla asansörler çalışmamış ve vandalizmin etkileri giderilememiştir. Vandalizm, şiddet ve mali istikrarsızlık gibi devam eden sorunlar, Pruitt-Igoe'yi kurtarmak için birtakım çabalarla sonuçlanmıştır. 1965 yılında ilk fiziksel canlandırma çalışması olarak, konut sakinlerin

lehine ve daha fazla kira tutarı ile mücadele etmek adına sosyal programların kurulması için birkaç devlet hibesine başvurulmuştur. Zamanla bu programların etkisi de azalmıştır. Doluluk oranları düşmeye devam ederek, suç oranları yükselmiş ve düzenli bakım ve onarım yapılamamıştır. Konut sakinleri çeteler tarafından tehdit edilmiş ve sürekli saldırılar düzenlenmiştir [33].

Şekil 2. 3 Blok içerisi ortak alanlar [34]

Şekil 2.3 ve 2.4’te görüldüğü üzere, binaların giriş katları kamusal etkinlikler için ayrılmış durumdadır fakat bu alanların duvarlarla çevrili olması, aydınlatmanın ve görünürlüğün yeterince sağlanamamış olması güvensiz bir ortam oluşumunu tetiklemiştir.

Şekil 2. 4 Pruitt-Igoe blokları [33]

Böylece Pruitt-Igoe Toplu Konut Projesi göstermektedir ki binaların dikeyde gelişmesi, güvenlik problemini tetikleyen etmenlerdendir ve yapı çevreyi savunabilecek bir tasarım anlayışı geliştirilmelidir. Oscar Newman'ın [28] de buradan yola çıkarak geliştirdiği Savunulabilir Mekân Kuramı, binaların planı, konumu (kuytu alan kalması), kat sayısı (göz hizasından uzaklaşma), açık mekânların varlığı vs. gibi yerleşim alanının fiziksel karakterine etki eden özelliklerinin, orada oturan kişiler için güvenliğin sağlanmasında önemli bir yer ettiği görüşünü savunur.

Şekil 2. 5 Karanlık ve kuytuda kalan zemin kat [35]

Şekil 2.5'te görüldüğü gibi zemin katların işlevsiz kalması, böylesine yüksek katlı apartmanlarda bina girişleri ve sokaklarla insanların ilişkisi kısıtlanmış durumdadır. Kişilerin evlerinden sokak kapısı önüne ulaşabilmeleri, sokakla bütünleşmeleri ve aidiyet ilişkisi kurmaları zorlaşmıştır. Burası insanların birbirleriyle ilişki kuramadıkları, kimlik ve kontrol mekânizmasının olmadığı, *blokların konumlanışı itibariyle kör noktalar oluşturduğu* [31], kat adetlerinin fazlalığı nedeniyle, yer ile bağlantısı kopuk, tehlikeli ve güvensiz alanlar haline gelmiştir. Aynı zamanda hiçbir zaman %60'ın üzerinde bir doluluğa sahip olamamıştır. Bölgede suç oranlarının artmasıyla, burada oturan kişiler de bölgeyi terk etmişlerdir. Başarısızlığa uğramış olan bu proje, 30 yıl gibi bir zaman için ayakta durabilmiş ve 1972 yılında patlatılarak yıkılmıştır [28] (Şekil 2.6).

Şekil 2. 6 Pruitt-Igoe'nun yıkılışı [36]

Pruitt-Igoe konut kompleksinin karşı tarafında yer alan daha az katlı yapıların bulunduğu 1955 yılında tamamlanan Carr Square Village'da düşük ve orta gelirli kişilerin oturduğu bir yerleşim alanı olmasına rağmen suç oranı diğerine göre daha azdır ve Pruitt-Igoe projesi yıkıldıktan sonra bile ayakta kalmaya devam etmiştir. Bu durum da sosyal yapı aynı olmasına rağmen mekânın tasarımının suça etkisini ortaya koymaktadır. Carr Square Village yerleşiminin özelliklerine bakıldığında;

- Ortak alanlarının ve özel alanlarının nereler olduğu belirgindi,

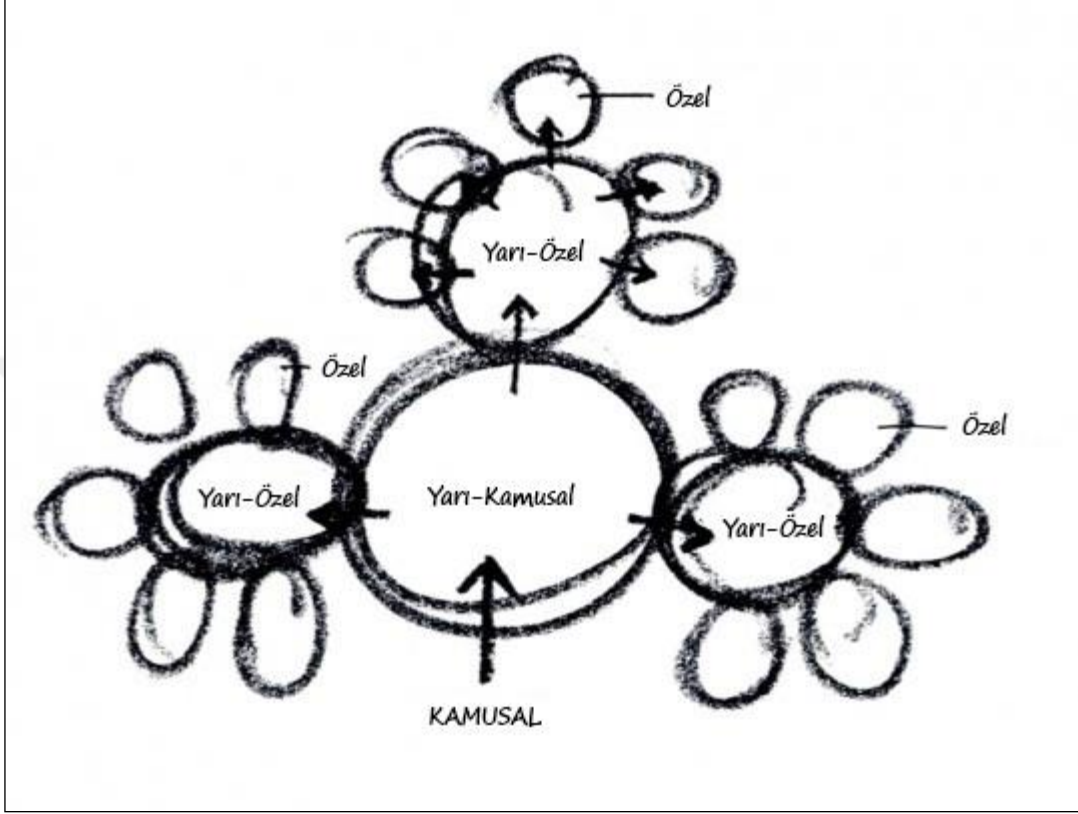
- Ortak mekânları daha az sayıda kişi paylaşmaktaydı. Örneğin burada mekânı iki aile paylaşıyorken Pruitt- Igoe’de 22 aile paylaşıyordu. Bu durum kimlik ve kontrol hissini Carr Square Village’da daha net vermektedir,
- Binalara giriş sayısının fazla olması kimlerin girip çıktığını kontrol etmeyi daha kolay sağlamaktaydı,
- Bina yükseklikleri insan ölçeğine daha yakın ve düşük katlı yapılaşma benimsenmişti [28].

Şekil 2. 7 Az katlı Carr Square Village evleri [37]

Savunulabilir Mekân Kuramı’nda tasarımcının rolü, bir mekânda yaşayan kişilerin yaşadıkları mekândaki gözetimci olma etkisini güçlendirecek bir kentsel tasarım uygulamaktır. Newman, hatalı mimari düzenlemelerin toplumsal düzensizliğe neden olduğu görüşünü savunmaktadır. Çok katlı, yüksek suç alanındaki binalar yerine az katlı; boşluklar, sınırlar ve eşiklerin net olarak belirlendiği konut biçiminin suçu azaltacağı görüşündedir. Savunulabilir Mekân, “Crime Prevention Through Environmental Design

(CPTED), Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ)¹ nin temelini oluşturan kuramdır [28]. Şekil 2.7’de mekânların birbirinden ayrışması gösterilmektedir. Bu şekilde insanlar, alanlarındaki suçları önleyecek eşiklerin ve sınırların farkında olacaklardır ve mekânlarını savunacaklardır.

Şekil 2. 8 Özel-kamusal alan kademelenmesi [28]

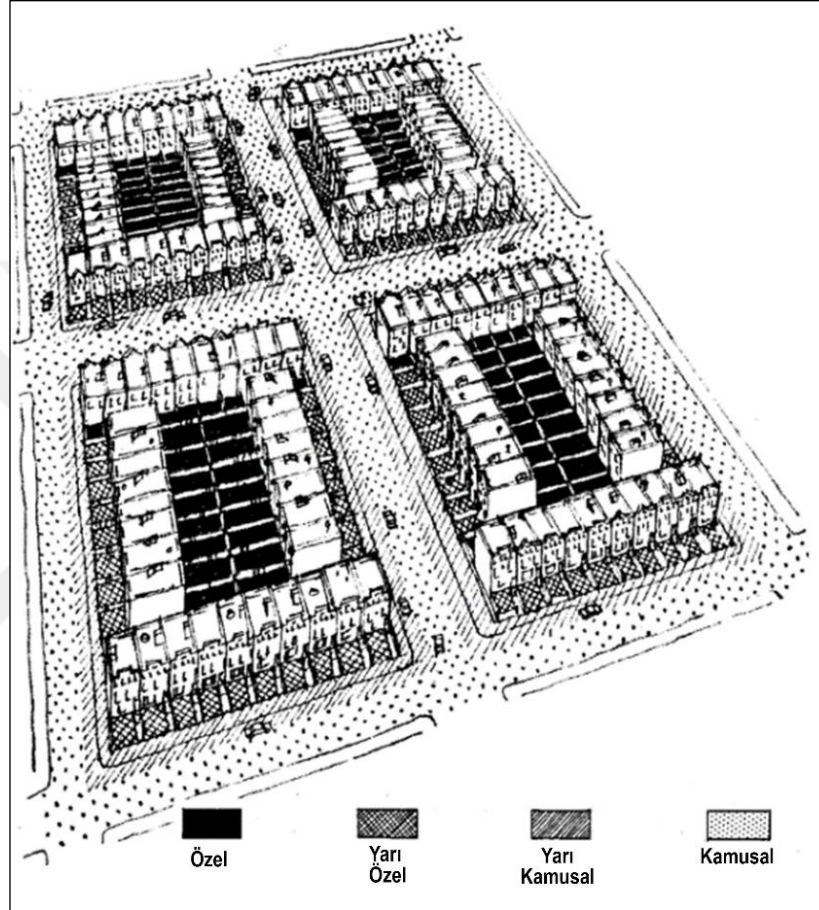
Şekil 2.8’de gösterilen kamusal, yarı-kamusal, yarı-özel ve özel alanlar arasındaki ayrım ve kademelenme kullanıcılara mekânı sahiplenme duygusu verecektir. Ticaret birimlerinin sokağa yönlendirilmesi de gözetimi kolaylaştırıp güvenliği sağlayacaktır [38].

Newman’ın [28] belirlediği kriterler ışığında konut tipinin konut sakinlerinin sokak kontrolüne etkisi:

- Kamusal Mekânlar: Herkesin kullanabildiği sokaklar ve meydanlar, çok katlı asansörlü konutlar için bina dışında kalan her yer.

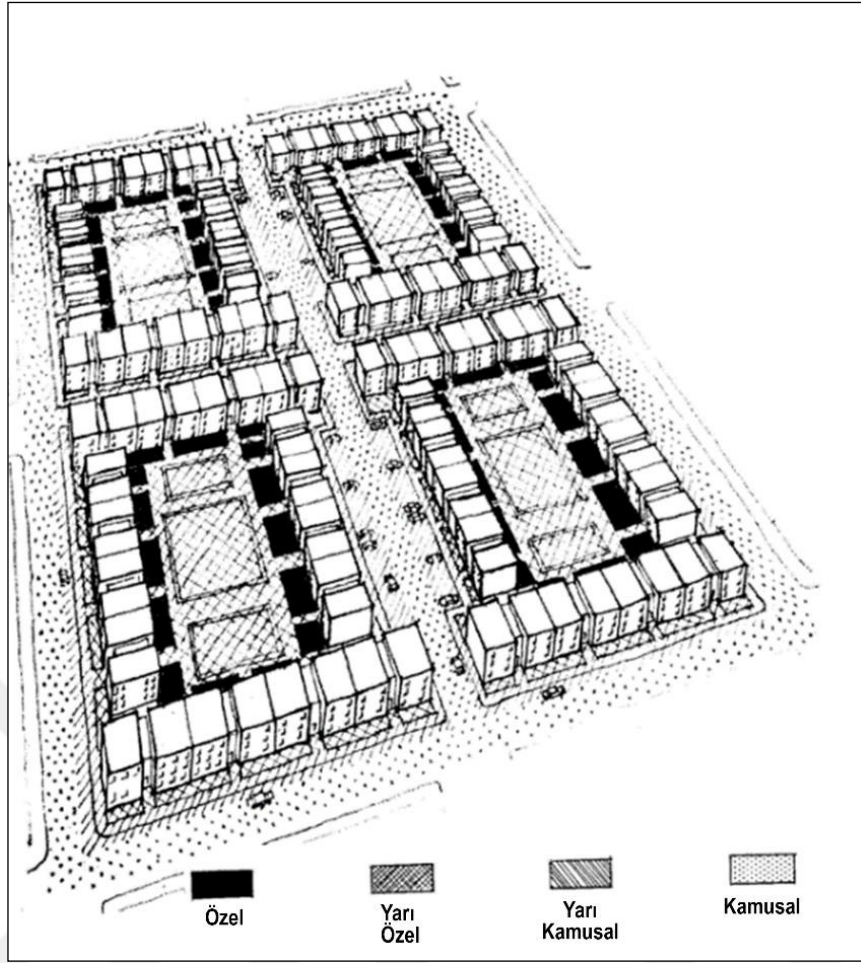
¹ CPTED yerine ÇTSÖ (Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme) önerilmektedir.

- Yarı-Kamusal Mekânlar: Evlerin hizasında yer alan araba park ve yürüyüş yolları, çok aileli konutlar için apartman koridorları ve merdivenler, çok katlı asansörlü konutlar için apartman koridorları.
- Yarı-Özel Mekânlar: Çok aileli konutlar için ortak bahçeler ve binaların girişleri.
- Özel Mekânlar: Evlerin içi ve tek ailelik konutlar için konutun bahçesi.

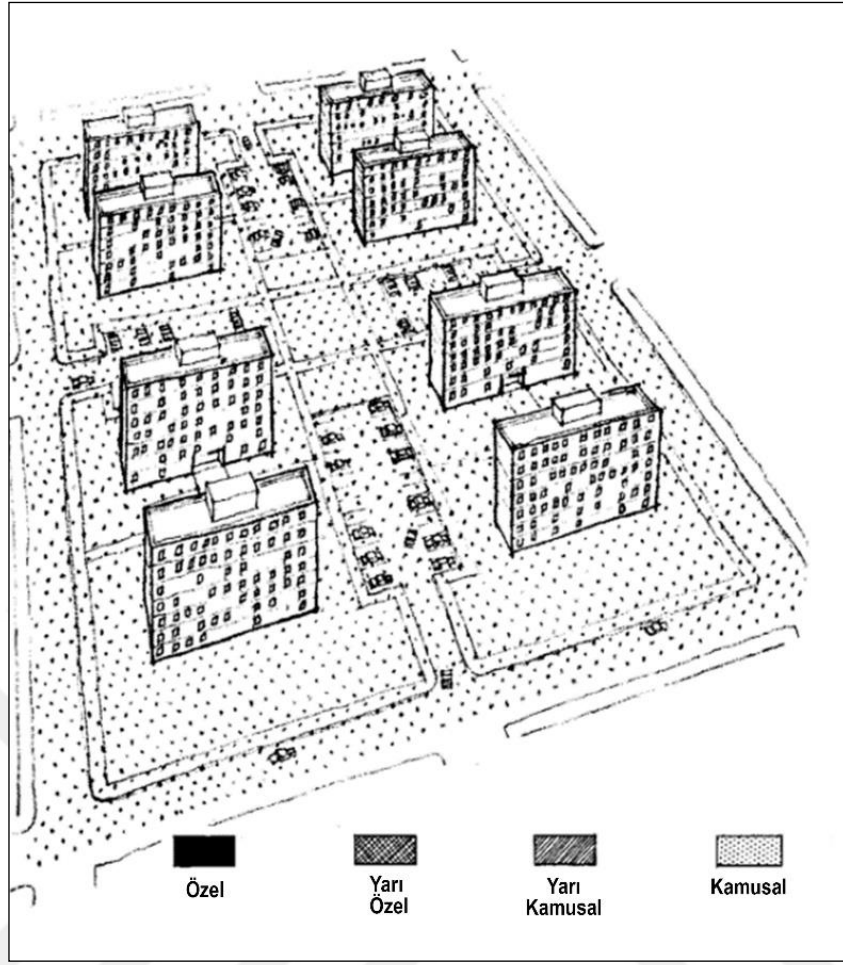
Şekil 2. 9 Tek ailelik müstakil evler [28]

Şekil 2.9'daki tek ailelik ve Şekil 2.10'daki çok ailelik az katlı yapılarda özel, yarı-özel ve yarı-kamusal alanların geniş olması, orada yaşayan bölge sakinlerinde aidiyet ve sahiplenme hissi oluşturmaktadır. Herkes kendi alanını gözetlemekte, temiz tutup bakımını yapmakta ve giren çıkanlara dikkat etmektedir.

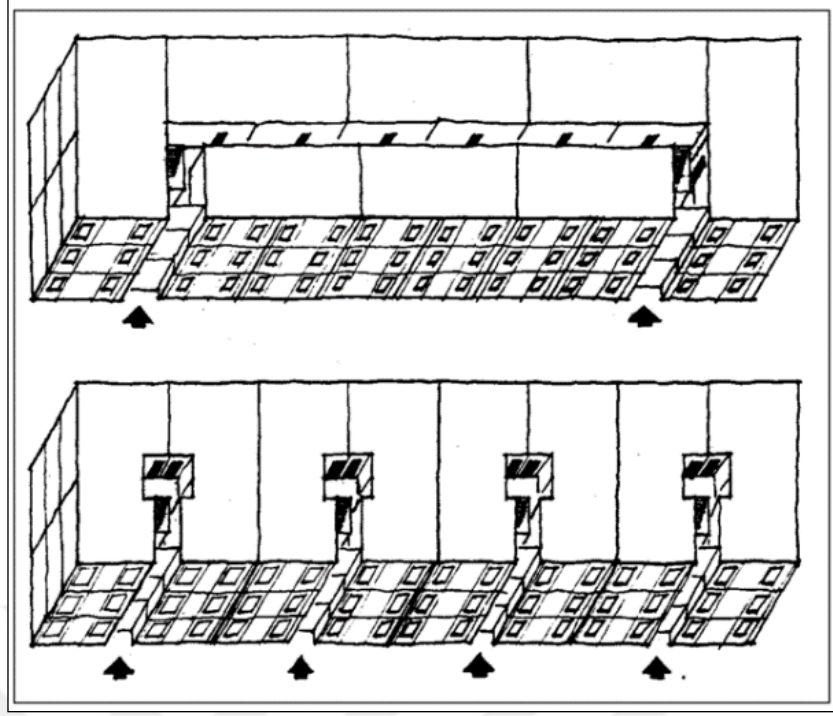
Şekil 2. 10 Çok ailelik az katlı binalar [28]

Şekil 2.11’de ise kat sayısı artan konut bloklarında çok büyük bir kamusal alan bulunmaktadır. Dairelerin içi haricinde hemen hiç özel alan bulunmayan bu yerlerde, yalnızca apartman boşlukları, asansörler vs. gibi alanlar yarı-kamusaldir. Apartmanın dışına çıkıldığında çoğunlukla direkt kamusal alan başlamaktadır. Herkese ait olan mekânlarda kişiler kendilerini o mekândan sorumlu hissetmemektedirler. Bina yüksekliği ve daire sayılarının fazla olmasının da getirdiği yoğun nüfus kişilerin birbirleri ile sağlıklı temas kurmalarını engellemektedir. Giren çıkanların kim olduğunu bilmeyen kişiler onları gözetlemek ihtiyacı da hissetmemektedirler.

Şekil 2. 11 Çok ailelik çok katlı bloklar [28]

Bunun yanı sıra çok katlı bu yoğun blokların az sayıda girişlerinin bulunması bu alanı çok fazla sayıda insanın kullanmasına ve denetlenebilirliğin azalmasına yol açmaktadır. Şekil 2.12'te bloklara giriş sayısının arttırılması, kullanıcı sayısını bölmek ve onları denetlemenin daha kolay olması amacıyla yapılmıştır [28].

Şekil 2. 12 Çok girişli, yüksek konut blokları [28]

Yaşlı insanlar yüksek katlarda yaşamayı tercih etmezler, bu sebeple giriş katlarında oturmak, onlar için daha caziptir. Zamanlarının büyük kısmını evde ve daha çok pencere kenarında geçiren yaşlılar sokağın gönüllü bekçileridirler ve istenmeyen bir durum gerçekleştiğinde polisi arayabilirler [28].

Newman'ın [17] Savunulabilir Mekân tasarımında öngördüğü dört ana tasarım prensibi şunlardır:

- Bölgesellik: Konut alanlarında merdivenler, koridorlar ve bina girişleri gibi içerde ve dışarıda yer alan mekânların bina sakinlerinin kontrol edebileceği kadar küçük alanlara bölünmesi ve bu bölünen alanların fiziksel elemanlar ile belirtilmesi anlamına gelmektedir.
- Doğal Gözetim: Bina sakinleri içerideki ve ortak kamusal alanların etrafındaki hareketlilikleri doğal olarak gözleyebilmektedirler. Tasarlanan mekânları doğal gözetimi engellemeyecek, kuytu alan bırakmayacak şekilde olmalıdır.
- Konut Alanları ve Diğer Alanların Bütünleştirilmesi: Konut alanlarının sosyal ve ticaret alanlarıyla bir arada olmasını, otopark ve oyun alanlarının konutun içinden rahatça gözlenebilmesini savunmaktadır.

- Sosyal Faktörler: Konut yerleşimlerinde yaş, gelir, yaşam tarzı konularında benzer olan insanların birbirlerine yakın alanlarda yaşaması, aralarında daha çok iletişim kurabilmelerini sağlamaktadır.

Bu dört ana tasarım prensibi dışına Savunulabilir Mekânı oluşturmak için dikkate edilmesi gereken diğer maddeler de şu şekilde sıralanmaktadır [17]:

- Ölçek/Boyut: Büyük bir yapı bloğunu paylaşan kullanıcı sayısının fazla olması ile insanların birbirini tanıma olasılığı azalmaktadır (Pruit– Igoe Carr Square Village örneğinde olduğu gibi).
- Dolaşım: Bina önleri, koridorlar, merdivenler ve asansörler gibi yerlerde kişilerin dolaşması gereken alanın az olması ve tanımlı olması sahiplilik hissini arttırmaktadır.
- Girişler: Binanın girişini ve çevresini oluşturan özel ve kamusal mekânların net bir biçimde birbirinden ayrılmasıdır.
- Zemin: Binaların kamusal yola bakan, kendine ait bir alanının olması gerekmektedir. Bu şekilde binalarda güvenlik ve kontrol mekânizması sağlanacaktır. Jane Jacobs’ın [38] “sokağın gözü olmak” ile kastettiği yüz yüze ve göz hizasında olmak (özellikle zemin katta), ortak kullanımlar ve açık alanların varlığı gibi unsurların Savunulabilir Mekân’da da karşılığı bulunmaktadır.
- Girilebilirlik: Konut yerleşimlerine ait açık alanların simgesel engeller ile kapatılması ve kapı konulması, binaların girişlerinin görülebilir olması, dış kapılarının ve otoparkların sağlam ve görünür olması, yangından kaçış elemanlarının kolaylıkla giriş vermemesi gibi kriterler suçluların bu alanlara girmesini engellemektedir.
- Tahrip etme, Yıkıcılık: Posta kutularının dışarıdan zarar verici etkileri önleyen nitelikte olması, dikkat çekici ve kolay tahrip edilebilir malzemeleri kullanmaktan kaçınılmasıdır.
- Yönetim: Yönetimin görev alanındaki suçların neler olduğunu analiz ederek, halk ve polisin ortak şekilde hareket etmesidir.
- Bakım: Bakımlı ve düzenli olan bir mekânın kişilerde o mekânın kontrol edildiği ve ilgilenildiği algısı oluşturduğundan bahsedilmektedir.

Sonuç olarak; burada yaşayan kişiler, birbirleriyle ilişki halinde olduklarında, birbirlerini tanıdıklarında çevrede dolaşan yabancıları kolayca tespit edebilmektedirler. Yabancıların

hareketleri, giriş çıkışları herkes tarafından kontrol edilmekte ve potansiyel suçlunun suçu gerçekleştirme olanağını azaltmaktadır. Örneğin kendini gözetim altında hisseden bir kapkaççı bu suçu işlemeye cesaret edemez ve kendine kontrol mekânizmasının daha zayıf, kolayca kaybolup kaçabileceği mekânlar aramaya yönelir. Bu sebeple sosyal örgütlenmenin yoğun olduğu yerler güvenlik algısını da yükseltmektedir. Savunulabilir mekânın ana bileşenleri olan tasarım ve yaşayanların çevresini sahiplenmesi konuları, güvenli bir yaşam alanı sağlamanın ön koşullarındandır.

2.1.2.3 Rasyonel Tercih Kuramı

Rasyonel Tercih Kuramı, Ronald Clarke ve Derek Cornish'in [39] yaklaşımından oluşturulmuştur. Suç işlemenin mantık ve akıl yürütme temelli olduğunu savunmaktadır. Suça suçlunun gözünden bakmakta, kişinin suç işleyeceği mekânı nasıl anlamlandığı ve onda ne gibi fırsatlar gördüğünü açıklamaktadır. Fayda hesaplamaya dayanır ve kişinin suç işleyip işlemeyeceği konusunda akılcı bir tercih yapacağını öngörmektedir. Kişi, suç işlediğinde bundan sağlayacağı potansiyel yarar ve uğrayacağı potansiyel maliyet, suç işleme seçimine etki etmektedir [40].

Rasyonel teorisyenlere göre suçluluk, kişinin paraya ihtiyaç duyma, kişisel değerler ve suç işleme deneyimini öğrenme gibi yaşam deneyimleri ölçüsünce ortaya çıkar. Rasyonel Tercih Kuramı, suçun engellenmesine yönelik politikalar ve alınabilecek gerekli önlemlerin üzerinde durmaktadır [24].

Bu kuramda suçlunun karar vermesi için önünde dört seçenek bulunmaktadır. Bunlar; "Suça karışmalı mı? Spesifik bir hedef seçmeli mi? Ne sıklıkla saldırmalı? Suç işlemekten vazgeçmeli mi?" sorularıdır. Ayrıca kuram, kişiyi suça itebilecek psikolojik, sosyolojik, ekonomik, ailevi gibi sorunlardan da bahsetmektedir. Kimi durumlarda suça karışmak, suçlu tarafından en rasyonel tercih olarak görülebilmektedir. Suç işleme kararı almada kişilerin ahlaki düzeyleri, suça dair geçmiş deneyimleri gibi durumlar etkilidir. Bunun kararını verdikten sonra suçlu, suçu işleyeceği uygun hedefe dair ipuçları toplamakla ilgilenir. Daha sonra bu riski almaya değip değmeyeceğinin hesabını yapar ve çevreden gözetlenip gözetlenmediğini, kolay kaçıp kaçamayacağını düşünür. Bunun devamında suçu nasıl işleyeceğini kendi mantıksal çerçevesinde değerlendirir. Son olarak da suçlu, suçu işleme ya da suç davranışından kaçınmak üzerine bir seçim yapar. Bu dört aşama

tamamlandıktan sonra kişi suçu işler. Rasyonel Tercih Kuramı'na göre her suç için ayrı seçimler ve motivasyonlar söz konusudur. Yani bir kişinin hırsızlık suçu işlemesiyle cinayet işlemesi arasında farklı itici güçler ve sebeplerden doğan tercihler bulunur. Bir kişinin bir suçu işlemesi diğer suçları da işleyeceği anlamına gelmemektedir. Kurama göre bir suçun önüne geçebilmek için potansiyel suçlunun, işleyeceği suç için kar-zarar analizini zarar yönü ağır basacak şekilde önlemler alınmalıdır [41].

Bir suça ilişkin oluşan risk algısı, ödül ve çaba ile bağlantılıdır ve suçlunun karar verme motivasyonunun merkezinde çevresel faktörler yer almaktadır [42]. Birçok suçlu, potansiyel ve alternatif hedefleri düşündükten sonra asıl suç işleyeceği hedefini belirlemektedir.

Felson ve Clarke'e [43] göre yeterli imkânlar karşısına çıktığı takdirde her insan suç işleyebilir. Örneğin bir yağma sırasında ortalığa saçılmış eşyalar, daha önce hiç suç işlememiş kişiler tarafından da alınabilir. Bunun bir örneği, 1999 Marmara Depremi sırasında yıkılan binalardan arta kalan eşyaların birçok yağmacı tarafından çalınmasıdır. Bu bakış açısıyla kişiler, riskin az ve kazanımın fazla olduğu bir ortamda suç işlemeyi tercih edebilmektedirler. Suçlular hesaplarını çoğunlukla acil ve ihtiyacı doğrultusunda yapmaktadırlar. İşledikleri suçun ileride oluşabilecek fayda ve maliyetlerini o anda göz ardı etmektedirler. Burada kişiyi suçu tercih etmeye iten durum ve fırsatları anlayabilmek adına, tutuklanan suçluların sorgulanmasında elde edilebilecek ipuçları, olası suçların önüne geçebilmek için önemlidir.

Mekânlar, suçluların rasyonel tercihlerinin kendilerini zarara uğratacağı yönde tasarlandığında kişiler suç işlemekten kaçınacaklardır. Çizelge 2.1'de Rasyonel Tercih Kuramı anlayışı içerisinde güvenliğin sağlanmasına dair yöntemlerin kentsel mekânlar üzerine bir uyarlaması yer almaktadır [44]:

Çizelge 2. 1 Rasyonel Tercih Kuramı'nın güvenlik uygulamaları

Suçlunun Alacağı Riski Arttırmak	Suçlunun Alacağı Ödülleri Azaltmak	Suçlunun Hedefe Yönelik Çabasını Arttırıp Suçu Zorlaştırmak
•Doğal gözetime yardımcı olmak: Örn; geliştirilmiş sokak aydınlatması, kuytu mekân bırakılmaması, savunulabilir alan tasarım ilkelerinin uygulaması, •Resmi gözetimi güçlendirmek: Örn; kırmızı ışık kameraları, hırsız alarmları, güvenlik görevlisi, otobüsler için Kapalı Devre Televizyon (CCTV) sistemi bulundurulması, yollarda radar bulunması, •Çalışanlar tarafından gözetim: Örn; esnafların dükkanlarının çevresine göz kulak olması, bekçiler, park ve otopark görevlilerinin varlığı	•Hedefin görünürlüğünü azaltmak: Örn; sokak yerine otoparka park edilmesi, arabada değerli eşya bırakılmaması, •Hedefleri ortadan kaldırmak: Örn; çıkarılabilir araba radyoları ve ücretli telefonlar için ön ödemeli kartların kullanılması, •Mülkü tanımlamak: Örn; çöp konteynırlarına ve otobüs duraklarına belediyenin adının yazılması, •Bakım: Örn; duvarların grafitilerden temizlenmesi, kent mobilyalarının onarılması, bozulan aydınlatmaların yerine yenisinin takılması, çöken yolların, çıkan kaldırım taşlarının onarılması gibi vb. •Uyarılarla yasakları belirtmek: Örn, gerekli yerlerde çeşitli tabela ve levhaların bulunması, otomobiller için hız denetleyicileri, yasaklara uyulmadığı takdirde yaptırım uygulanması	•Hedefi zorlaştırmak: Örn; bir otomobilin direksiyon kolunu kilitlerini etkinleştirerek aracın hareketsizleştirilmesi, soyguna karşı sağlam camlar taktırılması, kurcalamaya karşı korumalı ambalajların yapılması, •Tesislere erişimi kontrol etmek: Örn; giriş telefonları, elektronik kartla geçiş, bagaj kontrolü, Xray cihazı, •Çıkışların kontrolü: Örn; elektronik eşya etiketlerinin kullanılması (barkod), çıkış yapmak için bilet gereksinimi, •Suçluları hedefinden saptırmak: Örn; pencerelere parmaklık takılması, geçişi sınırlayıcı engeller konulması, dış kapılara sağlam kilitler takılması, güvenlik kameralarının suçlunun fark edebileceği noktalara koyulması, otomobillerin yanlış dönüş yapmalarını önleyici fiziksel bariyerler kullanılması

2.1.2.4 Rutin Aktiviteler Kuramı

Marcus Felson ve Lawrence Cohen'in [45] ortaya attıkları Rutin Aktiviteler Kuramı, suçun meydana geldiği mekân ve zamanla ilgilenmektedir. Suçun oluşma nedenini insanların evlerinin dışındaki günlük aktivitelerinden kaynaklandığını öne sürer. Bu kuram kapsamında suçu oluşturan üç faktör bulunmaktadır. Bunlar, motive olmuş suçlu, suç işlenecek uygun bir hedefin varlığı ve hedefi suçtan koruyucuların eksikliğidir. Bu üç faktörün bir araya gelmesi suç oluşumuna neden olur. Bunlardan birinin bile olmaması halinde suç engellenmiş olur.

Kuram, toplumdaki birçok insanın karşısına uygun fırsatlar çıktığında suç işleyebileceği yorumunu yapmaktadır. Kısaca herkes fırsatını bulduğunda suç işleyebilecek potansiyel

suçludur. Hedef olarak kişi veya herhangi bir mal seçilebilir. Koruyuculardan kasıt ise güvenlik görevlileri, aile, teknik donanımlar ve mekânın tasarımıdır. Bu çalışma kapsamında ise üzerinde durulan koruyucu faktör mekânın tasarımıdır. Mekân tasarımı yoluyla, motive olan suçluların önündeki fırsatları ve hedeflerine ulaşmalarını engelleyici çözümler getirilmelidir. Kuram, fırsatların oluşmasını engelleme yoluyla suçun önüne geçilebileceği anlayışını savunur [45].

Rutin Aktiviteler Kuramı'nın Rasyonel Tercih Kuramı'ndan ayrılan yönü, kişinin suç işlemek için çok fazla tercih yapma seçeneğinin bulunmadan günlük aktiviteler içerisinde suç işlemesidir. İnsanların işyerlerinde, sokaklarda, AVM'lerde rutin eylemlerini gerçekleştirirken suça maruz kalma olasılıkları yükselmektedir, bundan dolayı suç fırsatını azaltan tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu tedbirler arasında vatandaşların bilinçlendirilmesi, hedefin güçleştirilmesi, yani kişi ve malların güvenlik önlemlerinin artırılması ve mekânsal düzenleme temelli fiziksel tedbirler yer almaktadır [45].

Suçun oluşmasına zemin hazırlayan mekânlar genellikle kentin merkezleri, düğüm noktaları, yaya yolları ve ticaret merkezleridir. Buralarda farklı türden suçlar bir arada yer alabilmektedir. Suçların toplandığı bu alanlar, sıcak noktalar olarak tanımlanmaktadır. Bandırma'da yapılan bir çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre suç dağılımlarının genellikle merkezden çevreye doğru olduğu gözlemlenmiştir. Bu şekilde kentin korunmaya ihtiyaç duyulan alanları ortaya çıkarılmıştır. Buradan arazi kullanımının suç işlenmesi noktasında etkili olduğu ve nüfusun kalabalık olduğu yerlerin potansiyel suç alanları olduğu sonucu çıkarılmıştır [46]. Çünkü nüfusun kalabalık olduğu yerler, suçluların daha fazla suç imkânıyla karşılaşmasına olanak tanımaktadır. Aynı zamanda suçlunun suçu işlerken fark edilememesi ve bir anda kalabalığa karışarak gözlerden kaybolabilmesi imkânı yaratmaktadır.

Cohen ve Felson'ın [45] Rutin Aktiviteler Kuramı yaklaşımı, uygun şartlardaki zaman ve mekân içerisinde, suça eğilimli insanların, suç işleme aktivitesini daha kolay gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Durum böyleyken uygun bir hedefin varlığı ve onu kontrol edecek koruyucuların bulunmaması suçun bu mekânda işlenirliğini ve insanların suç mağduru olma olasılıklarını daha da arttırmaktadır. Cohen ve Felson bu anlamda klasikleşmiş suç-mekân ilişkisine zaman boyutunu da eklemektedirler. Cohen ve Felson'a

[45] göre Rutin aktiviteler, genel olarak üç yerde meydana gelmektedir. Bunlar; ev, işyerleri ve farklı etkinliklerde bulunulan mekânlardır. Evden uzakta olunduğunda koruyucuların varlığı da azalmış olacağından insanlar suç mağduru olma olasılıklarını arttırmış olurlar.

Rutin Aktiviteler Kuramı'na suça hedef olan şeyler perspektifinden bakılacak olursa; bir şeyin hedef olması, o şeyi suçlu için çekici kılacak herhangi bir özelliği taşıması anlamına gelmektedir. Bir malın veya bir şahsın hedef olabilmesi için belli başlı bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir:

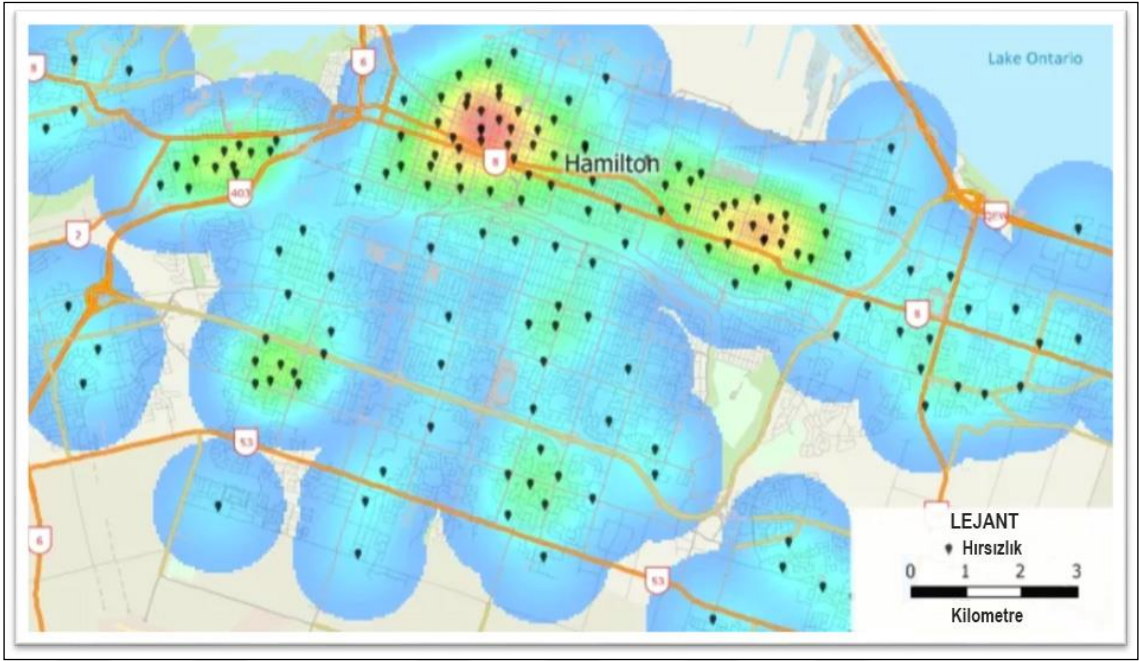
- *Hedefin görünür olması.* Örneğin değerli bir eşyanın (çanta, telefon gibi) ortaya bırakılması, değerli eşya satan mağazalardaki ürünlerin korunmasızca sergilenmesi, kişilerin gece vakti karanlık ve تنها yerlerde bulunması bunlara örnektir.
- *Hedefin değerli ve arzu edilebilir olması.* Örneğin, iyi giyimli ve varlıklı olduğu anlaşılan bir kişi gasp, genç kadınlar tecavüz ve son model bir cep telefonu kapkaç gibi suçlara hedef olmaktadır.
- *Hedefin suça karşı korunmasız olması.* Örneğin yaşlılar ve çocuklar yetişkinlere göre daha savunmasızdırlar. Açık bırakılan kapılar, pencereler suça teşvik ederler.
- *Hedefin hareket kabiliyetine sahip olması.* Yükte hafif pahada ağır eşyalar, hareket kabiliyeti yüksek olan otomobiller çalınmaya uygun hedeflerdir.
- *Hedefin müsait ve erişilebilir olması.* Suç olaylarının yaygın olduğu bölgelerde bulunan mallar ve kişiler suçlular açısından uygun ve erişilebilir niteliktedirler. Suça maruz kalmaları için çok değerli olmaları gerekmez, erişilebilir olmaları yeterlidir [47].

Kişi veya malların anlatılan bu özellikleri taşımaları onları suçlar için hedef olmaya iten sebeplerdendir. Bunların, çalışmanın kapsamına yönelik olarak kentsel mekânlarda oluşturulacak çözüm önerileriyle hedef olmaktan çıkarılması sağlanmalıdır. Çizelge 2.2'de hedefler için oluşturulan çözüm önerileri yer almaktadır:

Çizelge 2. 2 Rutin Aktiviteler Kuramı'nın güvenlik uygulamaları

Hedefin Özellikleri	Çözüm Önerileri
Görünür Olması	- Araçların otoparklara park edilmesi, - Değerli bir eşyanın (çanta, telefon gibi) otomobilde görünür şekilde bırakılmaması ve aracın kilitlenmesi, - Değerli eşya satan mağazalarda ürünlerin açıkta tutulmaması, - Gece vakti karanlık kalan bölgelerin yeterli şekilde aydınlatılması
Değerli Ve Arzu Edilebilir Olması	- Değerli olduğu izlenimi veren eşyaların açıkta tutulmaması - Kadınların güvenli şekilde dolaşmasını sağlayacak bilinçlendirme ve koruma yöntemlerinin geliştirilmesi
Suç Karşı Korunmasız Olması	- Yaşlıların ve çocukların acil durumlarda yapabilecekleri hakkında bilinçlendirilmesi, onların oyun alanı park gibi yerlerde güvenli hareket edebilecekleri yöntemlerin geliştirilmesi, - Evlerde ve işyerlerinde güvenlik kamerası, kilit gibi teknik donanımlardan faydalanılması
Hareket Kabiliyetine Sahip Olması	- Yükte hafif pahada ağır eşyaların güvenli yerlerde saklanması, kasa veya banka kullanılması, - Değerli eşya satan işyerlerinde örneğin telefonların sabit yerlerinden hareket etmeyecek şekilde tutulması
Müsait Ve Erişilebilir Olması	Suçların yaygın olduğu çevreyi suçlardan arındırmak ve sadece kolay oldukları için hedef olan bu eşyalara erişimin zorlaştırılması

Rutin Aktiviteler Kuramı için suçlu- koruyucu eksikliği- hedef üçgeninin yanı sıra bir de zaman ve mekân bağlamı yer almaktadır. Sıcak noktalar, kentin özellikle belirli bir bölgesinde yoğunlaşan suçlara ve oranlarına bakmaktadır. Zaman- suç bağlamında ise suçların daha çok hangi zamanlarda yoğunlaştığına bakmaktadır.

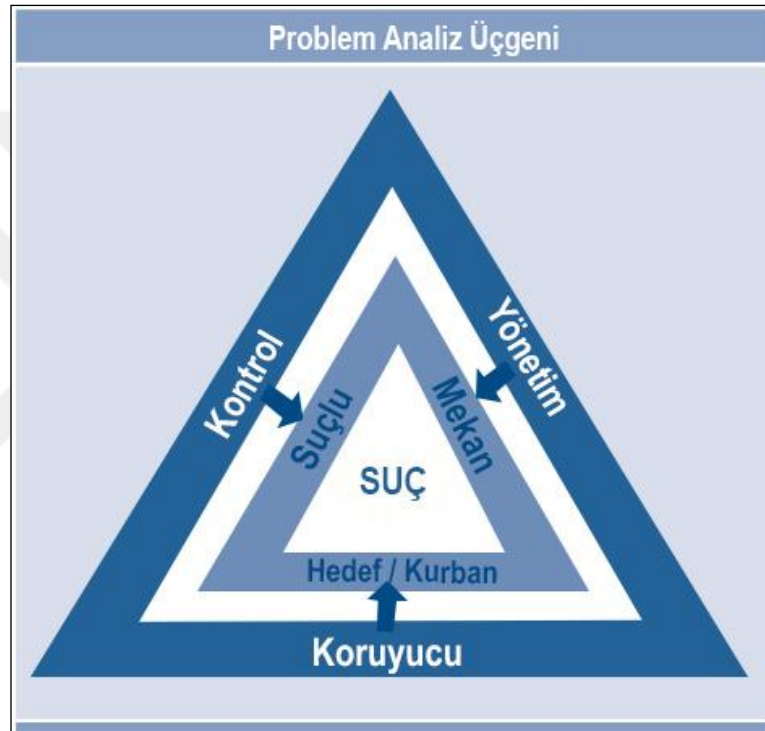
Şekil 2. 13 Sıcak Noktalar [48]

Rutin Aktiviteler Kuramı'nda Şekil 2.13'te gösterilen "sıcak noktalar" denilen hırsızlık suçunun yoğunlaştığı bölgeler bulunmaktadır. Örneğin, *Minneapolis Polis Departmanı'na bir yıl içinde 115,000 farklı adresten gelen 323,979 telefon görüşmelerinden elde edilen verileri kullanarak yaptıkları analizde, polisten yardım isteyen telefon aramalarının yarısından fazlasının şehrin yalnızca %3'lük küçük bir bölgesinden geldiğini tespit etmişlerdir. Suçun yoğunlaştığı bu sıcak bölgelerin dağılımına bakıldığı zaman, bütün gasp suçlarının şehrin %2,2'lik, bütün tecavüz olaylarının şehrin %1,2'lik, bütün oto hırsızlıklarının ise şehrin %2,7'lik küçük bir alanında cereyan ettiği görülmüştür. Bu sonuçlardan hareketle Sherman ve arkadaşları, suç ve yer arasında ciddi bir ilişki olduğuna varmışlardır. Zaten, yaptıkları istatistiksel analizler de aynı yargıyı doğrulamaktadır* [47]. Suçun yayılmamış olarak belli yerlerde toplanmış olması onun tespitini ve müdahaleyi kolaylaştırmaktadır. Yer in ve suçun türünün tespiti yapıp, emniyet birimlerinin ve mekânsal güvenlik önlemlerinin artırılması sıcak noktalar üzerindeki suç eğilimini azaltacaktır.

Yine aynı yer olan Minneapolis şehrinde polise 2 yıl boyunca ihbar edilen suçlara dair gelen veriler incelendiğinde suçların haftanın hangi günü ve günün daha çok hangi saatinde işlendiklerine yönelik bilgilerin suç tipini tahmin edebilmek için geçerli bilgiler

elde etmede yardımcı olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca, bu suçların genelde yaz aylarında, yılın diğer zamanlarına göre daha fazla işlendikleri de tespit edilmiştir [47].

Rutin Aktiviteler Kuramı da Rasyonel Tercih Kuramı gibi suçu bireysel olarak ele alıp, aile, arkadaş, sosyal çevre, alt kültür gibi etkenleri dışarıda bıraktığından dolayı eleştiri almıştır. Suçluluk sadece mağdur ve durumsal etkenler özelinde ele alındığı için kısıtlı bulunmuştur [49]. Ayrıca kurama bir diğer eleştiri suçun oluşmasında mağdurları suçlayan bir bakış açısına sahip olmasıdır. Suçun engellenmesi için suçlunun değil mağdurun rutin eylemlerinin değiştirilmesi istenmektedir [50].

Şekil 2. 14 Rutin Aktiviteler Kuramı'nda sorun analizi üçgeni [51]

Lawrence Cohen ve Marcus Felson tarafından Rutin Aktiviteler Kuramı için Şekil 2.14'te görülen Problem Analiz Üçgeni ya da diğer adıyla Suç Üçgeni formüle edilmiştir. Bu formül suçun, yetenekli bir koruyucu olmayan yerde meydana geldiğini belirtmektedir. Üçgenin orta kısmında suç bulunmaktadır. Suçun etrafındaki ilk üçgen bölgede suçlu, mekân ve hedef yer almaktadır. En dışta bulunan üçgende ise bu üç etkenin hangi koruyucularla kontrol edildiği yer almaktadır. Bu kontrol ediciler vasıtasıyla suçun oluşumu ortadan kaldırılabilmektedir. Mekân etkeni üzerindeki koruyucular suçun işlendiği yerin yöneticileridir. Bunlar; otobüs şoförü, sınıftaki öğretmen, bar sahibi vb.

mekânın sahibi olan kişilerdir. Hedef etkeni üzerindeki koruyucular; eşyalarının güvenliği için kişinin kendisi, güvenlik kameraları, güvenlik görevlileri, kilit sistemleridir. Suçlu için kontrol oluşturan kişiler ise aile üyeleri, arkadaşlar, polis vb. kişilerdir. Bu formülasyona göre bir yerde uygun bir hedef ve motive olmuş bir suçlunun varlığı söz konusu olduğunda uygun koruyucuların bu mekânda yer alması suçun önlenmesine yardımcı olacaktır.

Rasyonel Tercih Kuramı'ndan farklı olarak Rutin Aktiviteler Kuramı, kişinin karşısına çıkabilecek suç seçenekleri arasında bir kâr-zarar hesaplaması yapma imkânı olmadan suç fırsatının günlük yaşam içerisinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Bundan dolayı suçları azaltmak amacıyla insanların günlük yaşam aktivitelerindeki davranış ve mekânı kullanım şekillerine yönelik tedbirlerin alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Burada alınabilecek tedbirlerin başında öncelikle kişilerin bilinçlendirilmesi gelmektedir. Suça karşı bilinçlilik düzeyi yüksek olan kişiler günlük hayatlarında kentsel mekânı kullanırken suç oluşturmaya yönelik davranışlardan kaçınacaklardır. Bunun yanı sıra potansiyel suçlunun suçu işlemesinin önüne geçmek adına kentsel çevrenin fiziksel tasarımı, şahıs ve malların güvenliğini sağlamaya yönelik önlemler de suçun oluşumunu engellemektedir [45].

Rutin Aktiviteler Kuramı, toplumda oluşan davranış değişikliklerinin suçun oluşmasında nasıl bir zemin hazırladığı konusuna odaklanmaktadır. Rutin Aktiviteler Kuramı ile ilgili günümüz şartlarında verilebilecek en iyi örnek, internet kullanımıdır. İnternet, değişik suç tiplerinin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Bilgisayar korsanlığı, internet yoluyla cinsel istismarların yapılması vb. bu suç tiplerine örnektir [52].

Rutin Aktiviteler Kuramı, Rasyonel Tercih Kuramı gibi suçun üzerine yoğunlaşmaktadır. Kentsel mekânda oluşabilecek fırsatların kişileri suç işlemeye ittiği öngörüsünde bulunmaktadır. Suça neden olabilecek fırsatların minimuma indirilmesi her iki kuram için de en önemli yaklaşımdır [53].

2.1.2.5 Suç Deseni Kuramı

Suç Deseni Kuramı, mekânda ve zamanda hareket halindeki insanların ve eşyaların suça nasıl dahil olduklarını incelemektedir. Suç, genellikle suçluların ve hedefin aktif oldukları

mekânların kesişim noktalarında meydana gelmektedir [43]. Suçlular, daha çok bildikleri yerlerde suç işlemeyi yeğlerler. Örnek olarak, suçlular için alışveriş merkezleri, ticari caddeler, pazarlar vs. gibi kalabalık mekânlar çekicidir. Suç Deseni Kuramı'na göre kişilerin çevreleriyle kurdukları etkileşimin suçun işlenmesine fırsat oluşturup oluşturmadığı önemli bir belirleyicidir [52].

Fiziksel çevre, suçluların hedeflerini seçmelerini kolaylaştıran birtakım unsurlar barındırmaktadır. Bu unsurlar, seçilecek hedefe ulaşmanın kolay ya da zor olduğuna dair işaretler vermektedir. Suçlu, günlük yaşamın içerisinde hem Rutin Aktiviteler Kuramı'ndaki gibi suç işleme kararında, hem de Rasyonel Tercih Kuramı'nda olduğu gibi akılcı bir yaklaşımla çevresel unsurların etkisiyle suç işlemeye yönelir. Çevredeki fiziksel ipuçları kişilerin suça karşı bir algı oluşturmaya sebep olur. Örneğin bir metro durağı kişiler için güvensizlikle ilgili bir algı oluşturmuşsa o metro durağı ile ilgili davranış kalıpları oluşturulur. O duraktan metroya binmek yerine farklı bir ulaşım aracı kullanılabilir ya da günün belli saatlerinde o metro durağı tercih edilmez gibi yeni davranış şekilleri sergilenir. Bu tarz durumlarda mantıklı kararlar almak önceliklidir [29].

Suç Deseni Kuramı, suçun açıklanmasında Rasyonel Seçim Kuramı, Rutin Aktiviteler Kuramı ve çevresel faktörlerin kesişimini ele almaktadır. Bireylerin hem etkinlik alanlarına hem de farkındalık alanlarına sahip olduklarını öne sürmektedir. Bireylerin farkındalık alanları, yaşadıkları, bildikleri yani etkinlik içinde oldukları alanlardır. Bu alanlar, yollar, sınır alanlar, düğüm noktaları gibi aslında daha birçok geniş ve karmaşık alanlardan oluşabilmektedir. Hatta bunun yanı sıra kişilerin yakınlarını ziyaret ettikleri yerler de farkındalık alanları içerisine girmektedir [54].

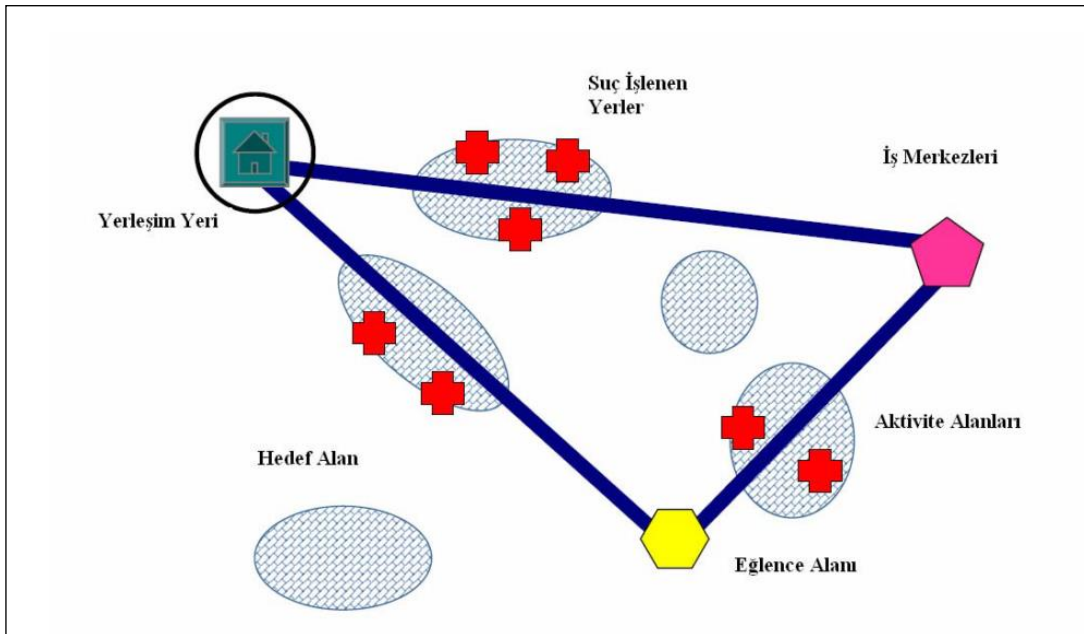
Suç Deseni Kuramı, suçlu ve mağdurların davranış biçimlerini anlamak için bir çerçeve sunmaktadır. Suçlular da dahil tüm bireyler, bir etkinlik noktasından diğerine geçerken aşına oldukları alanların bilişsel haritalarını oluşturmaktadırlar. Suçlular bu bilişsel haritaları hedeflerini seçmek ve onlara ulaşmak için kullanılmaktadırlar. Kendi çevrelerindeki farkındalık alanlarını (ATM, AVM, otobüs-metro durağı vb.) oluşturan suçlular, belirledikleri bu yerlerde aktivite içerisinde bulunan hedeflerini gözlemleyebilmektedirler. Bu gözlemler sonucunda yaptıkları değerlendirmelere göre suçun kendilerine fayda sağlayacağı noktada suçu işlemektedirler [54].

Suçlular hareket halindedirler ve suçlar çeşitli ortamlarda ortaya çıktığından, bu bir yer-hareket meselesidir. Hareketlilik konusundaki çalışmalarda, suçluların seyahat ettikleri mesafeleri, kendi yakın çevrelerinde suç işleyen kişilerin suçlarını daha da uzakta i leyenlere göre yakalanma ihtimalinin daha düşük olduğu ileri sürülmektedir. Suçlar, suçlunun ev adresine yakın çevrelere bakılarak araştırılmalıdır. Bunun nedeni suçlular suç i leyecekleri hedefleri hakkındaki ipuçlarını toplarken bunu daha kolay erişilebilir buldukları yerlerde yapmayı tercih etmektedirler [55].

Suç Deseni Kuramı'nda,    mekânsal etken bulunmaktadır. Bunlar; Brantingham ve Brantingham [56] tarafından geliştirilen;

- Aktivite mekânları,
- Nokta, yol ve kenarlar
- Suçun dola ımıdır.

İnsanların günlük olarak yerleşim yerleri, i  merkezleri ve eğlence alanları arasında gidip gelirken kullandıkları yollar suçlular için hedef bulma ve suç işleme mek nlarıdır. Suçlular için bu mekânları birbirine ba layan yollar, bilmedikleri uzak yerlerde suç işlemeye göre daha avantajlıdır. Bu sebeple bu kuramda suçun oluşma bölgeleri olarak adlandırılan bir suç a ı ortaya çıkmaktadır. A a ıda suç oluşum diyagramı ile mekânlar arasında oluşan suçlar gösterilmektedir [56].

Şekil 2. 15 Mekânlar arası dolaşımda suç işleme alanları [2]

Şekil 2.15'e göre insanlar evleri, iş yerleri ve eğlence alanları arasında bir dolaşım içerisindeyler. Bu dolaşımı takip eden potansiyel suçlu, suçu en uygun nerede işleyebileceğine karar verir. Bu mekânlar arası güzergahlar suçlunun farkındalık alanlarını oluşturmaktadır.

Suç Deseni Kuramı; suçun nasıl oluştuğuna, suçlunun ve hedefin bulunduğu yer ve zamana odaklanmaktadır. Suçlar, insanların normal hareketlerini gün, hafta ve yıl boyunca yapılan analizlerle tespit edilmektedir. Burada gündelik faaliyetler suçlu ve mağdurun davranış kalıplarını ortaya koymaktadır. Suç Deseni teorisyenleri ve çevresel kriminologların söylemlerine göre; kent mekânındaki tasarım ve yönetimin yönlendirilmesi yoluyla denetim artırılarak suçlar azaltılabilir [57].

Sonuç olarak Suç Deseni Kuramı, temelini Rasyonel Seçim ve Rutin Aktiviteler Kuramlarından alarak suçluların, suçları kendi aşına olduğu çevrelerinde yapmaya meyilli oldukları kabulünü ortaya koymuştur. Bu iki kuramdan farklı olarak suçlular, suç işleyecekleri alanları bilinçli bir şekilde gözlemleyip, suç işleyecekleri takdirde kolayca ortadan kaybolacakları, istediklerine ulaşabilecekleri ihtimalinin daha yüksek olabileceği yerleri belirleyip bir suç işleme haritası çıkarırlar. Oysaki Rasyonel Tercih Kuramı'nda herhangi bir yerde suç işlediğinde kazanacağı fayda ve zararın hesaplamasını yapan suçlu, Suç Deseni'nde mekân müsaitliğini de hesaplamaktadır. Rutin Aktivitelerde ise bu durum günlük akış içerisinde anlık yakalanan suç fırsatlarına ilişkindir.

Suç Deseni Kuramı'na göre suç, genelde suçlu ve hedefin etkinlik alanlarının kesiştiği noktalarda oluşmaktadır. Hem suçlu hem de hedef, daha aşına olduğu yerlere gitmektedirler. Düzgün'e göre [52]; suçlu daha çok iş merkezlerinin ve alışveriş merkezlerinin olduğu, tanıdığı ve kalabalık mekânlarda zaman geçiriyorsa, alışveriş merkezine giden insanların suça maruz kalma ihtimalleri olasılıkları daha fazladır.

Bireylerin yaşadıkları çevrelerinde hareket ederken belli bir davranış kalıbı ürettiklerini öne sürmektedir. Bu davranış kalıbı, suçlular noktasından bakıldığında hedeflerini daha kolay gözlemleyip suç işlemelerine olanak tanımaktadır. Bu tip yerlerde oluşmuş suç ağını parçalayarak güvenliğin sağlanmasına yönelik geliştirilecek kentsel fiziksel düzenleme ilkeleri oluşturulmalıdır. Böylece suç ağındaki, suçun yoğunlaştığı bölgeler tespit edilerek güvenli kentsel mekânı oluşturmaya yönelik önlemler alınabilir.

Kuramların Değerlendirilmesi

Güvenliğin sağlanıp suçun önlenmesine yönelik birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunun sebebi de suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanır. Birçok suç türünün olması (hırsızlık, tecavüz, zimmete para geçirme, adam öldürme, dolandırıcılık, rüşvet, gasp vb.), suçluluğa dair çok sayıda değişkenin varlığı (yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, suçlu akran grubu, sorunlu aile yapısı, göç, alkol ve uyuşturucu, yerleşim yerinin özelliği, kültür, resmi ve gayriresmi denetim unsurlarının zayıflığı, damgalanma v.b) ve aynı zamanda suçluların kişisel özelliklerinin farklı olması (yaş durumları, medeni durumları, mesleki yapıları, sosyalleşme biçimleri, cinsiyet durumu v.b) gibi sebepler, suç olgusunun çoklu olarak açıklanmasını gerekli kılmıştır [49].

Çalışmada ele alınan güvenlik kuramlarının seçilme nedeni, kentsel mekânda suçun oluşmasına yönelik birçok perspektifin yer aldığı kuramlar arasından özellikle kentsel mekânsal düzenleme bağlamında ele almaya çalışan kuramlar olmalarındandır.

Bu çalışma kapsamına hazırlanan çizelge 2.3'te, seçilen kuramların özellikleri ve kentsel mekânda güvenliğin sağlanması için getirdikleri çözüm önerileri yer almaktadır. Bu yöntemler ışığında güvenli kentler için oluşturulacak tasarım ölçütlerinin şekillenmesine yardımcı olacaktır.

Kuramların yer aldığı bu çizelgede, beş adet kuramın karşılaştırılması yer almaktadır. Çizelgede yer alan karşılaştırma parametreleri; kuramı çalışan teorisyenler, kuramın yeri ve yılı, kapsamı, ele aldığı sorun, kuramın ele aldığı mekânların özellikleri ve sorunların bu mekânlarda oluşturulacak çözüm önerileridir. Kapsamı mekânsal bakım olan Kırık Camlar kuramında, mekânın bakımsızlığına, kent mobilyalarının onarılmamasının sahipsizlik algısı oluşturarak suç işlenebilir olarak düşünülmesi konularına odaklanmaktadır. Kapsamı aidiyet olan Savunulabilir Mekân kuramında ele alınan sorun, mekânda aidiyet hissinin ve dolayısıyla güvenlik algısının oluşmadığı yerlerde suçun daha kolay işlenebilir olmasıdır. Kapsamı mekânda oluşabilecek suç fırsatları olan Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramları birbirleri ile bağlantılı kuramlardır. Sorun olarak, günlük yaşam içerisinde kendisine bir hedef belirleyen suçlunun suç işleyebilmesi için karşısına uygun fırsatlar çıkmasından bahsedilmektedir.

Çizelgedeki kuramların ele aldığı sorunlara yönelik çözüm önerilerine bakıldığında; Kırık Camlar Kuramı'nda, kentte terk edilmiş hissi uyandıran alanların yeniden işlevlendirilmesi örn; çok eski bir binanın restore edilerek sergi alanı olarak kullanımı, bozulmuş aydınlatmaların ve kent mobilyalarının tamirleri ve periyodik bakımlarının yapılması gibi önlemlerdir. Kırık Camlar kuramının diğer kuramlardan ayrılan yönü mekânsal çevrede bir bakımın ve kontrolün olmasıdır.

Savunulabilir Mekân Kuramı'nda, mekândaki kullanıcıları doğal gözetleyici haline getiren tasarımlar, kör nokta ve kuytu mekân oluşturmayan tasarımlar, zemin katlarda konutların yer alması burada da yaşlı insanların oturması, sokak boyunca dükkanların yer alması, daha düşük katlı ve “boşluklar, sınırlar ve eşiklerin” net olarak belirlendiği yapılar, kamusal – özel alan kademelenmesinin olduğu mekânların oluşturulması buradaki çözüm önerilerindendir. Savunulabilir Mekân kuramını diğer kuramlardan ayıran ise mekândaki aidiyeti oluşturacak tasarımların, mekânı kontrol etme güdüsünü arttırmasıdır. Kişiler çevrelerini kolayca gözlemleyebildikleri zaman yabancıları kolayca ayırt edebilmekte ve müdahale edebilmektedirler.

Rasyonel Tercih Kuramı'ndaki çözüm önerileri, suçlunun alacağı riski arttırmak ve ödülü azaltmak, suçlunun hedefe yönelik çabasını arttırıp suç işlemeyi zorlaştırmak olarak belirlenmiştir. Rasyonel Tercih diğer kuramlardan ayrılan tarafı suçlunun mantıksal olarak suçu işlemenin kendisine zarardan daha fazla faydasının olacağını öngörmesidir.

Rutin Aktiviteler Kuramı'nda, suça maruz kalan hedefin; görünür olması, değerli ve arzu edilebilir olması, suça karşı korunmasız olması, hareket kabiliyetine sahip olması, müsait ve erişilebilir olması gibi özelliklerini ortadan kaldırmaya yönelik mekânsal çözümler uygulanması durumunda bir kişi veya malın suçlu için hedef olmaktan çıkarılması anlayışına dayanmaktadır. Buradaki ayırıcı nokta, suçluların mekânın günlük aktiviteler içerisinde anlık olarak karşılarına çıkan suç fırsatında suçu işlemeye o anda hızlıca karar vermesidir.

Suç Deseni Kuramı'ndaki çözüm önerileri, suçlu tarafından kolay erişilebilen mekânların (aktivite alanları, yollar, düğümler, merkezler vs.) denetimlerinin arttırılması, sıcak noktaların ve suçun türünün tespit edilip, Rasyonel Tercih Kuramı'ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması olarak belirlenmiştir. Buradaki ayırıcı nokta sıcak

noktaların varlığıdır. Sıcak noktalar bir bölgedeki suçların en çok yoğunlaştığı alanlardır. Suç haberleri en çok bu yoğunlaşmış bölgelerden gelir ve mekânsal düzenlemeler ile bu belirli sıcak noktalardaki suç ağı parçalanabilmektedir. Burada suçu işlemeye elverişli olan mekânın özelliklerinin neler olduğu ve ne gibi önlemlerin alınabileceğinin belirlenmesi gerekmektedir.

Ele alınan tüm kuramlarda hatalı mekânsal düzenlemeler ya da düzensizliklerin suç oluşumundaki fırsat etkisinden bahsedilmektedir. Bu fırsatların neler olduklarını, hangi durumlarda ortaya çıktıklarını, hangi mekânsal özelliklere sahip yerlerin suç oluşumunu tetiklediğini anlamak, çözüm önerilerini bulmakta yardımcı olacaktır. Bu çözüm önerilerinden yola çıkılarak da güvenli mekân tasarlamak için bazı ölçütler oluşturulabilmektedir. Her bir kuramda yer alan çözüm önerileri içerisinde çıkarılacak güvenlik ölçütleri, güvenlik odaklı tasarım rehberleri oluşturmak için veri sağlayacaktır.

Kırık Camlar Kuramı'ndan çıkarılacak ölçütler arasında; binaların ve kent mobilyalarının bakım- onarım ve periyodik takiplerinin yapılması, tanımlanmamış ve sahipsiz mekânlar yer almaktadır.

Savunulabilir Mekân Kuramı'ndan çıkarılacak ölçütler arasında; kör nokta ve kuytu alan oluşumu, zemin katların aktif kullanımı, mekânın kullanıcılarını gözetleyici kılmak, sokak boyunca dükkanların yer alması, kamusal- özel alan ayrımı, yapı yükseklikleri yer almaktadır.

Rasyonel Tercih ve Rutin Aktiviteler Kuramı'ndan çıkarılacak ölçütler arasında; Kırık Camlar ve Savunulabilir Mekân Kuramlarındaki ölçütlerin yanı sıra, hedefi zorlaştırmaya yönelik sınırlayıcılar (çit, kapı, kilit, parmaklık, kamera ve alarm yöntemlerinin kullanılması), suçlunun kaçmasını önleyecek fiziksel engeller konulması, mekânlara giriş ve çıkışlarının kontrolü, özel alan – kamusal alan ayrımının net olarak tanımlanması, eşyaların göz önünden çekilmesi, para ile çalışan otomatlar yerine kart ile çalışanların kullanılması, sahiplilik hissini arttıran uygulamalar (çöp konteynırı ve otobüs duraklarında belediye isminin yazmak), binalara giriş çıkışların kontrolü yer almaktadır.

Rutin Aktiviteler Kuramı'nda ve Suç Deseni Kuramı'nda ortak olarak, diğer kuramların ölçütlerinin beraberinde “sıcak noktalar” konusu öne çıkmaktadır. Suç Deseni Kuramı, suçlunun ev, iş, eğlence alanları arasındaki bağlantılar üzerinden bilişsel haritalar kurarak

suç fırsatının en çok elde edildiği mekânlarda suçların ve suç korkusunun yoğun olduğundan bahsetmektedir. Tasarım ölçütleri oluşturulurken kentteki suçların yaygın olarak işlendiği sıcak noktaların özellikleri doğrultusunda çözümler getirilmelidir. Sıcak noktalar, bir meydan ya da önemli bir ticari cadde vs. gibi yerler olabilmektedir. Bu durumda bir meydanın ya da caddenin güvenliğinin sağlanmasına yönelik o yere özel tedbirler getirilmesi, suç oranının ve suç korkusunun düşmesine katkıda bulunabilir.

Çalışmaya konu edilen güvenlik kuramları EK - A'da yer alan matriste teorisyen, yer-zaman, kapsam, sorun, mekânsal özellik ve çözüm önerileri başlıkları altında birbirleriyle karşılatırılmaktadır.

2.2 Kentsel Tasarım Rehberi

Kentsel tasarım rehberlerini anlamak için öncelikle kentsel tasarım kavramının ne olduğuna bakılmalıdır. En genel anlamıyla kentsel tasarım, *'kentsel mekânda fiziksel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda çok boyutlu, kentsel detay irdeleme ve çözümlemelerini içeren ayrıntılı bir düzenleme yöntemi'*dir [58]. Kentsel tasarım, kent ölçeğinde oluşturulmuş detaylı bir düzenleme ve uygulama şeklidir. Bir diğer bakış açısında da kentsel tasarımın esas rolünün kentsel mekânları daha işlevsel ve çekici hale getirmek olduğu vurgulanmaktadır [59].

Kentsel tasarım; köy, kasaba veya kentte, yaşayanların ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda kamusal niteliğe sahip sokak ve meydanların fiziki düzenlemeleri anlamına gelmektedir. Kentsel tasarım rehberleri de bu ihtiyaç ve isteklerden yola çıkarak hangi tür kentsel tasarım uygulamalarının söz konusu alanda etkili ve verimli olacağı konusunda yol gösterici belgeler olarak yer almaktadır.

Kentsel tasarım uygulamaları, belli yönergeler ve projeler doğrultusunda ilgili mekâna uygulanacak şekilde hazırlanmaktadır. Bu yönergelerin toplandığı bölümler kentsel tasarım rehberleridir [60]. Kentsel tasarım rehberleri özünde; kent mekânının kalitesinin yükseltilmesini, bunun yanında kimlik ve karakterinin korunmasını amaçlamaktadır. Rehberler, kentsel tasarım uygulamalarına yönelik olarak kuralların tanımlandığı, anlaşılır, açıklayıcı ve yönlendirici yazılı ve şekilsel detayları içeren belgelerdir [61].

İyi bir kentsel tasarım, yaşayanlara güvenli, sağlıklı, işlevsel, konforlu ve keyifli yerler sunmaktadır. Tasarım rehberleri ise bu yerleri oluşturmada yönlendirici tavsiyelerin bütünüdür. Rehberler; koruma alanları ve gelişme alanları gibi kentsel tasarıma ihtiyaç duyan kamusal mekânlar üzerinde karar vermeye yardımcı olurlar. Belediyeler, plancılar, estetik kurullar ve mekânın kullanıcılarının ortak önerileri ile ihtiyaca yönelik olarak kaliteli bir kentsel yaşam için yerel yönetimler tarafından, meslek odaları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları veya özel girişimciler ile iş birliği yapılarak çok aktörlü şekilde geliştirilmelidirler. Bu rehberler aynı zamanda bir alana özel kentsel tasarım politikaları ve çerçeveleri geliştirmek üzere ve oraya yeni bir kimlik verme amacıyla da kullanılabilmektedir [60].

Kentsel tasarım rehberlerinin mevzuattaki yerine bakıldığında; Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği [62] Madde 30/7’de tasarım rehberi; *‘Kentsel tasarım projesi doğrultusunda mekânın imge, anlam ve kimlik kazanmasını, estetik ve sanat değerinin yükseltilmesini, yapıların bir uyum içerisinde ve bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmesini amaçlayan ve mekânsal planlama sistematığı içerisinde uygulamaya yönelik kılavuz ve tavsiye niteliğinde kararları içerecek şekilde kentsel tasarım rehberi hazırlanır.’* şeklinde tanımlanmaktadır.

Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamında, uygulanacak yerin özelliklerine göre farklılıklar göstermesine karşın belli konular yer almaktadır. Bunlar; rehberin amaç ve hedeflerinin olduğu bölümler, genelde ve detaydaki konular, uygulanabilirlik konusu ve gösterim amaçlı kullanılan örnek şekillerin olduğu bölümlerdir [63]. Şekil 2.16’da bu kapsamdaki bileşenler yer almaktadır:

Şekil 2. 16 Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamı [63]

Plancı, alanın özelliklerine ve ihtiyacına göre buradaki temel konular etrafında tasarımı yorumlamaktadır. Ayrıca bölüm 2.2.1’de bahsedilen tasarım rehberi tipleri de konularına göre bir kapsam oluşturmaktadır.

Kentsel tasarım uygulamalarının şekillenmesinde tasarım rehberlerinin yol gösterici prensipleri bulunmaktadır. Bunlar, kentsel mekânları daha kaliteli ve yaşanılır kılmak için estetik ve işlevsel unsurlar içermektedirler. Örneğin; kentteki hizmetlerin, kültürel tesislerin, kamusal sanatın ve çeşitli etkinliklerin yapılmasına olanak tanıyan mekânların oluşturulması, sokakların yürümeyi zevkli hale getirecek şekilde görsellik içermesi estetik ve kaliteli mekânlar oluşturma açısından önemlidir. Bunun yanı sıra her mevsim için her yaş grubuna hizmet edecek alışveriş, eğlence, spor, kültürel etkinlik olanakları ve kullanım alanları oluşturarak, günün her saatinde canlılık yaratacak şeklide alanda karma kullanımların artırılması, kent merkezinin daha erişilebilir, kullanıcılar tarafından aktif kullanılabilir ve sürdürülebilir kılınması gibi prensipler işlevsel unsurlardandır [64].

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı “Yerel Yönetimler İçin Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlama El Kitabı”nda [61] uygulama alanına yönelik tasarım rehberi ilkeleri belirlemiştir. Bunlar:

- Yerel karakter ve kimliğin vurgulanarak kentsel mekânı bu çerçeve etrafında şekillendirmek,
- Tarihi ve kültürel birikimlerin korunarak bu değerlerin geleceğe taşınmasına yardımcı olmak,
- Mekân kalitesinin arttırılarak kullanıcı ihtiyaçlarını giderip memnuniyeti sağlamak,
- Tüm kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarının gözetildiği, erişilebilirliğin yüksek olduğu bir ulaşım yaklaşımı benimsemek,
- Kafa karıştırmayan, net anlaşılır bir tasarımla mekânın okunmasının ve kolay algılanmasını sağlamak,
- Değişen zaman ve ihtiyaçların çeşitlenmesi sebebiyle mekânın sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlere karşı uyum yeteneğini güçlü tutmak,
- Karma kullanımlar oluşturarak çeşitliliği sağlamak, gece-gündüz dengesini kurmak ve toplumsal ilişkileri güçlendirmek,
- Ekolojik değerlerin göz önünde tutularak, sürdürülebilir bir yaklaşım ile doğal çevreyi kullanıcılarla bütünleştirmek.

Kentsel tasarım rehberleri, uygulamaya yönelik ilkelerle kentlerin kalkınmasını teşvik etmekte, onun tanınırlığını ve rekabetçiliğini arttırmaya yaramakta ve bunun yanı sıra içinde yaşanabilir, canlı bir kentsel kullanım ve manzara oluşturmaya yardımcı olacak bir çalışmayı temsil etmektedir [65]. Bu rehberler binaların, cephelerin, sokak görünümlerinin, kamusal açık mekânların ve doğal değerlere sahip alanların geliştirilmesi için kentsel tasarıma yön verecek ilkelerin çerçevesini çizmektedir [66].

Kentsel tasarım rehberlerinin genel olarak amaçları şu şekildedir:

- Erişilebilir, güvenli, çeşitlilik içeren, kimlik sahibi kentler oluşturmak,
- İnsanların dolaştıkları sokakların eğlenceli, ilgi çekici ve konforlu olmasını sağlamak,
- İnsanların fiziksel olarak aktif olmalarını sağlayacak mekânlar oluşturmak,
- Tüm yetenek, yaş ve sosyal yapıdan insanları kentin içinde barındırmaktır [60].

Kentsel tasarım rehberi, kaliteli kamusal alanlar oluşmasına ve toplumun karakteristik yapısına katkıda bulunmaktadır. Büyük hacimli ve yüksek binaların kamusal alanlardaki olumsuz etkisini azaltarak sokak manzarasını iyileştirmeye, sokak boyunca konumlanan dükkânlarla aktif zemin kat kullanımı oluşturmaya, caddeler ve açık alanları canlandırmaya yarayacak tasarım ilkelerini ortaya koymaktadırlar [67]. Bu rehberlerin uygulanabilir olması, kentsel mekânın kullanışlı ve bunun bir sonucu olarak kentin de daha yaşanılabilir olmasına etki etmektedir. Kaliteli kentsel tasarım uygulamaları lüks değil, temel bir gerekliliktir. Çevrenin karakteriyle uyumlu olan kaliteli bir yapının ve kamusal mekânın varlığı yaşanan çevre ile bağı güçlendirmektedir.

Kentsel tasarım rehberleri kullanılacakları bölgenin ihtiyacı ve karakteristiği doğrultusunda hareket etmektedir. Bir meydan, köy ya da Merkezi İş Alanı (MİA) tasarım rehberi belli kalıplarla her bölgeye aynı şekilde uygulanmaz. Bu sebeple kentsel tasarımın uygulandığı yer sayısı kadar da tasarım rehberi şekillenmektedir.

Kentsel tasarım çalışmaları, kentin herhangi bir kamusal mekânında ihtiyaç ve isteklere göre uygulanabilmektedir. Kent içinde bu mekânlar; hareket ağlarını oluşturan ana yollar ve sokaklar, kamusal ve rekreatif alanlar, toplu taşıma istasyonları, aktarma merkezleri ve bunların çevreleri, binaların dış cepheleri ve onların sokak sahnesine katkısı, kamusal alanlarda bulunan nesneler olarak sıralanabilmektedir [60].

2.2.1 Kentsel Tasarım Rehberi Tiplolojileri

Kentsel tasarım rehberleri; kentlerdeki ihtiyaç, istek, kimlik ve vizyonlar doğrultusunda birçok ölçekte ve konuda oluşturulabilmektedirler. Kentsel tasarım rehberlerini üç ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar; hazırlanma yöntemlerine, uygulama alanlarına ve ölçeklerine göre kentsel tasarım rehberleridir [63].

2.2.1.1 Hazırlanma Yöntemlerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

Büyük ve küçük ölçeklerdeki alanları kapsayan tasarım rehberleridir. Ön tanımlı rehberler ve performans rehberleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Ön tanımlı rehberler, bir alandaki ihtiyaçları tanımlayarak orada belli sınırlar çerçevesinde bir tasarım uygulamasının yapılmasını ön görmektedir. Tasarım sonucunda ne çıkacağı önceden belirlenmiş olan rehberlerdir. Performans rehberleri ise tasarım sonucunda çıkacak olan

ürünün kentin genel bütünlüğü içerisindeki yerini ve uyumunu tespit etmeye çalışan rehberlerdir. Ön tanımlı tasarım rehberlerinden farklı olarak daha esnek ve tasarımcının yaratıcılığına bağlı olarak gelişen bir rehberdir [63].

2.2.1.2 Uygulama Alanlarına Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

Kentsel bir alanın özelliklerine göre ihtiyaçları da değişim göstermektedir. Bu özelliklere yönelik hazırlanan tasarım rehberleri üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; belirli bir alandaki temaya yönelik, kentin belirli bir bölgesine yönelik ve kentsel bir alanın belirli bir özelliğine yönelik oluşturulan kentsel tasarım rehberleridir.

2.2.1.3 Ölçeklerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

Küreselleşen dünyada kentler eskisine göre çok daha büyük ölçekli ve uluslararası düzeyde rekabet eden niteliklere sahiptir. Bu durum, kentlerin ve kent parçalarının ölçeklerine uygun şekilde planlama ve tasarım uygulamalarını gerektirmektedir. Daha üst ölçekte veya daha detayda hazırlanacak tasarım rehberlerinin hedef ve ölçütleri de bu özelliklere göre şekillenmektedir. Ölçeklerine göre kentsel tasarım rehberleri Orhan'ın [63] hazırladığı şekilde beş sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; bölge ölçeği, metropol ölçeği, büyük/küçük kent ölçeği, alan/semte ölçeği ve sokak ölçeğidir.

Çizelge 2.3'te kentsel tasarım rehberi tipolojileri yer almaktadır. Bu tipolojiler hazırlanma yöntemlerine göre, uygulama alanlarına göre ve ölçeklerine göre çeşitlilik göstermektedir.

Çizelge 2. 3 Kentsel Tasarım Rehberi Tipolojileri

Kentsel Tasarım Rehberi Tipolojileri	Hazırlanma Yöntemlerine Göre	Ön Tanımlı Rehberler	- Sonuç ürünün ne olacağı önceden bellidir - Esnek değildir - Kontrol amaçlıdır
		Performans Rehberleri	- Sonuç ürünün nasıl elde edileceğini tarif eder - Esnektir - İşlemseldir

Çizelge 2. 3 Kentsel Tasarım Rehberi Tipolojileri (devamı)

Kentsel Tasarım Rehberi Tipolojileri	Uygulama Alanına Göre	Belirli Bir Alandaki Temaya Yönelik	Güvenlik Odaklı, Yaya Öncelikli, Engelliler İçin, İklima Uygun, Bisikletliler İçin vb.
		Kentin Belirli Bir Bölgesine Yönelik	Merkezi İş Alanı, Konut Alanı, Ticaret Alanı, Turizm Alanı, Kıyı Alanı, Tarihi Alan, Kampus Alanı, Park Alanı vb.
		Kentsel Bir Alanın Belirli Bir Özelliğine Yönelik	Tarihi Kent, Su Kenti, Teknoloji Kenti, Yeşil Kent, Arkeolojik Kent, Ekolojik Kent, Geleneksel Kent vb.
	Ölçeklerine Göre	Bölge Ölçeği	Bölgesel sorunlara çözüm olabilecek, gelişimi destekleyici, kent kimliğine göre şekillenebilen ve kentsel kalite ile yaşam kalitesini arttıran tasarım ilkelerini içerir.
		Metropol Ölçeği	Metropol kentlerde yaşanan hızlı büyüme, küreselleşme, değişim ve gelişimin olumsuz etkilerini azaltıcı unsurlar içerir.
		Büyük/Küçük Kent Ölçeği	Kentin özellikleri ve ihtiyaçlarına göre kentsel ve kamusal alan ölçekli olup mimari detayları da içerir.
		Alan/Semt Ölçeği	Kent ve sokak kimliği, karakter, sokağın görünümü, mimari tasarım ve yapı özellikleri konularını içerir.
		Sokak Ölçeği	Mimari tasarım unsurları, yapı özellikleri, sokağın kimliği gibi konuları içerir.

Çizelge 2.3'te görüldüğü üzere kentsel tasarım rehberleri üç ana başlıkta toplanmaktadır. Hazırlanacak rehberler en genelde yöntemi, uygulanma alanı ve ölçeğine göre saptandıktan sonra daha özgül alt başlıklarda uygun olan konuya göre şekillenmektedir.

2.3 Değerlendirme

Bu bölümde güvenlik ve kentsel güvenlik kavramlarının birçok farklı kaynak üzerinden tanımlamaları yapılmıştır. Türkçe'de ve İngilizce'de güvenlik kelimesinin kökenine bakılmış ve sonrasında tez çalışmasının kapsamına yönelik olarak kentsel güvenlik konusu irdelenmiştir. Akabinde ele alınan konu olan güvenlik kuramları ise kriminoloji biliminde yer alan kuramlar içerisinde Klasik Okul kuramları arasından seçilmişlerdir.

Bunun sebebi Klasik Okul kuramlarının güvenliği mekânsal olarak ele alması ve güvenlik odaklı bir kentsel tasarım rehberi oluşturulmasında önemli ilkeler ile çalışmaya yön veren girdiler sağlamasıdır. Seçilen kuramlar; Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarıdır. Bölüm 2.1.2 Güvenlik Kuramları'nda seçilen kuramlarla ilgili detaylı açıklamalar ve örneklemelere yer verilmiş olup sonrasında kuramların değerlendirilmesi bölümünde bir matris oluşturularak kentlerdeki güvenlik sorunları ve onları önlemeye yönelik çözüm önerileri ortaya koyulmuştur.

Daha sonra kentsel tasarım rehberleri konusu tanımlanmış, işlev ve içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Bu rehberlerin çeşitlerine bakılmış ve güvenlik odaklı bir kentsel tasarım rehberi oluşturulmak istendiğinde hangi çeşit tasarım rehberinden faydalanılması gerektiğine karar verilmiştir. Kentsel tasarım rehberi tipolojilerine bakıldığında ise hazırlanma yöntemi, uygulama alanı ve ölçeklerine göre ana başlıklara ayrıldığı görülmektedir. Güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberi; uygulama alanına göre belirli bir yerdeki temaya yönelik kentsel tasarım rehberleri başlığı altına girmektedir. Bu bölümde ele alınan konulardan güvenlik kuramları ve kentsel tasarım rehberleri, 3. Bölümdeki Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ) rehberlerinin anlaşılması için temel noktaları içermektedir.

KENTSEL TASARIM YOLUYLA GÜVENLİK SAĞLAMA

Güvenliği sağlama konusu birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Güvenlik konusu; bireysel, toplumsal, ekonomik, askeri, çevresel vs. gibi alt başlıklara ayrılabilmekte ve her alanın güvenliği sağlamaya yönelik çeşitli çalışmaları olmaktadır. Kentlerdeki güvenliği sağlama noktasında ise yerel yönetim, polis, halk ve kentsel tasarım iş birliği ile olumlu sonuçlar alınabilmektedir. Bu çalışma gereğince kentsel tasarımın güvenliğe etkisine bakılmaktadır. Bu da kentsel tasarım rehberlerinde uygulamaya yönelik ilkeler yoluyla ele alınmıştır.

Suçla karşı güvenlik önlemleri, planlama uygulamalarında aynı zamanda maddi bir öneme de sahiptir. Güvenlik konularını içeren bu tasarımların maliyeti, suçun işlenmesinden doğacak zararlara göre çok daha uygun ve kârlı olmaktadır. Kent planlama, yerel yönetimler, polis ve diğer kent yaşamından sorumlu birimler için öncelikli olan konulardan birisi toplumun güvenliğinin sağlanmasıdır. Güvenlik konusundaki politika ve stratejiler düzensizlik, suç ve suç korkusunun azalmasına katkıda bulunacak şekilde ortak görüşler ve öneriler yoluyla geliştirilmelidir [68].

Suçlar çeşitli değişkenlerin bir araya gelmesi ve uygun ortamın sağlanmasıyla oluşmaktadırlar. O nedenle suçlar tek başına kentsel tasarım yöntemleri ile önlenemezler. Kentsel tasarım; sokak aydınlatmaları, erişim kontrolü, bir yere aidiyet hissi, görme-görünebilme, mahallelerde temizlik, bakım ve düzen, taşıt kullanımı ile yaya hareketi ağları arasındaki eşgüdüm, her gruptan kullanıcıya hitap etme gibi güvenli ve kolay şekilde kullanımı teşvik edecek mekânlar üretmektedir. Fakat suçlu davranış ve eğilimleri, sosyo-ekonomik dinamikler gibi konular kentsel tasarım kapsamında yer

almazlar. Bu sebeple suçun önlenmesinde birden fazla disiplinin bir arada çalışması önem taşımaktadır. Kentsel tasarım uygulamaları suçun tümüyle ortadan kalkmasını sağlamaz ancak büyük ölçüde önlenmesinde yardımcı bir unsur olarak yer almaktadır [69].

3.1 Güvenlik Odaklı Kentsel Tasarım Rehberi

Kentsel tasarım rehberleri, hazırlanma yöntemleri, uygulama alanları ve ölçeklerine göre çeşitlenmektedir. Çalışmada kullanılacak olan kentsel tasarım rehberi; uygulama alanına göre hazırlanan, bir temaya yönelik seçilen güvenlik odaklı tasarım rehberidir. Bu çalışmanın konusu olan güvenliğin sağlanmasında kentsel tasarım ölçütlerinin irdelenmesi, çalışmayı güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerini ele almaya yönlendirmiştir.

Kentsel tasarımla suçun önlenmesi anlayışına göre yapıları çevrede suç oluşumunu tetikleyecek unsurların düzenlenmesi, suç işleme ihtimalini ve bundan doğacak suç korkusunu azaltabilmektedir. Böylece kentsel yaşam kalitesi de artmaktadır. Suç fırsatlarını azaltmak için kentsel tasarım uygulamaları; polis, kent sakinleri ve kentsel tasarımcılar tarafından ortak çözüm arayışları ve deneyimleri doğrultusunda şekillenmelidir [70].

Kentlerde suç ve suç korkusu, çevresel, sosyal ve fiziksel etkenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Batı Avustralya Hükümeti suç ve suç korkusunu azaltmaya yönelik çok yönlü bir yaklaşım izlemektedir. Bu yaklaşım sonucunda özellikle son yıllarda kentsel tasarım ve planlama disiplinlerinde kentsel alanların doğru tasarım ve etkin kullanımı yoluyla suç oranında ve suç korkusunda azalma, bunun sonucunda da yaşam kalitesinde artış olacağı konusunda bir öngörü gelişmektedir. Çevresel tasarım yoluyla suçun önlenmesi, kentsel çevredeki davranışların rahatsızlık verme oranının azalması ve bireylerin güvenlik algılarının arttığı fikrine dayanmaktadır [69].

Batı Avustralya Planlama Komisyonu'nda [69] belirtildiği üzere; Avustralya'nın Yeni Güney Galler eyaletindeki Ellis and Associates'in 1998 yılındaki araştırmasına göre çevresel tasarımla suç önleme rehberlerindeki ilkelerin uygulamasının suç işlemeyi azalttığı ortaya konulmuştur.

Kentsel tasarım rehberlerinin genel amaçlarına bakıldığında, bu amaçların içinde kentsel bir mekân için kapsamlı ve uygulanabilir bir vizyon oluşturmak, kentin mirasını korumak ya da kenti canlandırmak için uygun tavsiyeler geliştirmek bulunmaktadır [71]. Güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinde ise suçun ve suç korkusunun önüne geçmek için uygulanabilecek ilkeler belirlenmiştir. Bunlar;

- Mekânlara Erişim ve Hareket: Güvenliğin kısıtlanmadığı, hareket imkânı sağlayan iyi tanımlanmış güzergâhlar, yerler ve girişler oluşturmak.
- Yapı Düzeni: Belli bir ritimde devamlılık, birbirine benzer yükseklik ve dış görünüşe sahip, görünüş ve kullanım açısından aykırılığa neden olmayacak şekilde yapılandırılmış alanlar tasarlamak.
- Gözetleme: Konutlardan, sokaklardan ve diğer kamusal alanlardan da rahatlıkla gözetlenebilir kamusal açık alanlar oluşturmak.
- Mülkiyet: Kişisel alan sınırlarının net olarak tanımlanmasıyla, insanların mekânın sorumluluğunu almalarını sağlamak ve bu şekilde aidiyetin olduğu ve toplumsal algının geliştiği yerler oluşturmak.
- Fiziksel Koruma: Kent mobilyalarında periyodik bakımların yapılması ve yıpranmış yerlerin onarılması, kuytu olmayan, sahihsizlik hissi vermeyen, her yerden gözetleme imkanı veren ve aidiyet oluşturan mekânlar tasarlamak.
- Aktivite: Toplumun her grubundan insanların çeşitli etkinlikleri gerçekleştirmelerine uygun ortam sağlayan, güvenlik duygusu oluşturan yerler tasarlamak.
- Yönetim ve Bakım: Suçun caydırılmasına yönelik yönetim (polis devriyesi, bekçi vs.) ve bakım işlerini (çöplerin toplanması, kent mobilyalarının tamiri, grafitilerin temizliği vs.) uygulamak. [70]

Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ)

ÇTSÖ, yapılı çevrenin doğru bir tasarım ve etkin şekilde kullanımı ile suç oluşumunu ve suç korkusunu azaltarak yaşam kalitesi yüksek bir çevre oluşturulabileceği fikrine dayanmaktadır [72]. Ayrıca suçlunun suç işleme fırsatlarını tespit ederek, vatandaşların yaşadıkları çevreye sahip çıkmasını sağlamaya yönelik önlemler ortaya koymaktadır.

Mekânların belirgin bir şekilde tanımlanması orayı savunmak için gereklidir. ÇTSÖ, tanımladığı ilkeler yoluyla orada yaşayanlar tarafından güvenliğin doğal olarak sağlandığı, bütünleşik bir yaklaşımı öne sürmüştür [73].

1970'li yılların başlarında, yapıli çevrede suç üzerine yapılan araştırmalar, kriminoloji, mimarlık-planlama ve sosyoloji disiplinlerinin dikkatini çekmeye başlamıştır. Çevresel Tasarımla Suç Önleme'nin (ÇTSÖ) kurucusu Ray Jeffery, diğeri suç önleme çalışmalarından farklı olarak suçun yalnızca sosyolojik tarafından bakılmaması gerektiğini, bunun aynı zamanda çevresel ve biyolojik unsurları da içeren daha kapsamlı bir konu olduğunu vurgulamıştır. Fiziksel ve sosyal çevrenin davranışlar üzerindeki etkisini araştırarak, iyi tasarlanmış ortamların olumsuz davranışları azaltabileceğini öne sürmüştür [74].

ÇTSÖ'nin Tarihsel Arka Planı:

ÇTSÖ'nin ilk çıkış tarihi olan 1960'ların başlarında, Jane Jacobs'ın kaleme aldığı Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı [38] adlı çalışma yayınlanmıştır. Jacobs, savaş sonrasında otomobil kullanımına öncelik veren planlama anlayışını ve mahallelerin birbirinden net şekilde ayrılmasını öngören, boş sokakların kalabalık olanlardan daha güvenli olduğu yargısını eleştirmiştir. Sonrasında 1971'de Ray Jeffery ve 1972'de Savunulabilir Mekan ile Oscar Newman ile ÇTSÖ'nin temel ilkeleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bu teorisyenlerin yaptığı çalışmalar ÇTSÖ'nin bir adım öteye taşıyarak gelişimine katkı sağlamıştır. Daha sonra gelen akademisyenler ise bu konunun üzerine "suç önleme" ve "fırsat teorileri" yaklaşımlarını ekleyerek daha kapsamlı hale getirmişlerdir. [75].

ÇTSÖ'nin Aşamaları:

ÇTSÖ kavramı, ortaya çıktığı ilk yıllardan günümüze dek kriminoloji ve tasarım disiplinlerini kapsayarak değişen, gelişen bir alan olmuş ve üç aşamalı olarak gelişmiştir. Birinci nesil ÇTSÖ'de, daha çok yapıli çevreye yönelik güvenlik önlemlerine başvurulmuştur. Örneğın kamusal - özel alan ayrımının net olması, kamusal mekânların ışıklandırmanın iyileştirilmesi, kilitler, parmaklıklar, çitler ile hedef sertleştirme konuları ilk nesil ÇTSÖ'nin özelliklerindendir. Burada fiziksel mekâna odaklanılarak toplumsal bağı zayıflamış bir yapı ortaya konulurken 90'lı yıllarda ortaya çıkan ikinci nesil ÇTSÖ'de sosyal

boyut öne çıkmıştır ve insanları yaşadıkları ortamı sahiplenmeye teşvik edecek önlemler alınmaya başlanmıştır. İnsanların daha çok etkileşime girebildiği ortak alanların vurgusu yapılmıştır. Bunun yanı sıra suçlu davranışlarına neden olan etkenleri ortadan kaldırmaya yönelik stratejilere başvurulmuştur. Üçüncü nesil ÇTSÖ'de ise güvenlik sağlama konusu daha çok bütünsel ve küresel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Birinci ve ikinci neslin üzerinde durduğu konulara ek olarak teknoloji ve ekoloji konularını da işin içine katmakla birlikte kentlilerin yaşam kalitesini arttıran, kent imajına pozitif katkıda bulunan ve sürdürülebilir bir model ortaya koymaktadır [75].

Gelişen kentler, nüfus artışı, hızlı kentleşme, küreselleşme ve çevresel bozulmanın artması nedeniyle suçlara karşı savunmasız hale gelmiştir. Toplumsal gruplar arası çatışmalar, kalabalıklığın getirdiği yabancılaşma gibi sebepler güvenliğin önünde birer engel olarak yer almaktadırlar. Kentin refahının sağlanmasındaki en önemli etkenlerden birinin güvenlik olması, bu anlamda kent yönetimlerinin en önemli sorumluluklarından biridir.

Kentlerde suç ve suç korkusunu azaltmak adına teorisyenler tarafından ortaya atılan bazı kuramlar, kentsel tasarım uygulamaları için ipuçları sağlamaktadırlar. Bu çalışmada da ele alınan kuramlar; Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Desenidir. ÇTSÖ stratejileri ise bu kuramlardan temel alarak şekillenmiştir [76].

ÇTSÖ stratejilerinin oluşturulmasında önemli bir yere sahip olan Oscar Newman'ın Savunulabilir Alan Kuramı, Jane Jacobs'un doğal gözetim yaklaşımını çıkış noktası olarak belirlemiştir ve mahalle sakinlerinin yaşadığı yere sahip çıkarak fiziksel çevrelerini denetlemeleri anlayışına dayanmaktadır. Newman'ın savunulabilir alan kavramı iki ana bileşen üzerinde şekillenmektedir. İlk olarak, insanların sürekli olarak görmesini ve görülmesini sağlamaktır. Bu, potansiyel suçlunun kolayca görülüp yakalanmasını sağlayarak mahalle sakinlerinin suç korkusunu azaltmaktadır. İkincisi, insanların yaşadığı, çalıştığı ve diğer aktivitelerini gerçekleştirdiği ortamlardaki güvenlik hissini artırarak, yaşadıkları alan üzerinde kontrol sahibi olmalarını ve aidiyetlerinin oluşmasını teşvik etmektedir. İnsanlar kendilerini güvende hissettiklerinde, birbirleriyle etkileşime girme imkanları daha fazladır ve olası bir suç girişimi halinde müdahalede bulunmaları daha kolaydır [75].

Ayrıca Newman'ın suç önleme konusunda geliştirdiği ilkeler, suçlulara “rahatsızlık verici” bir ortam oluşturarak suç fırsatlarını azaltan mimari tasarımlar sunmaktadır. Newman, kamusal ve özel alan arasındaki ayrımın net olarak belirlenmesi, yani mülkiyet konusunun önemine dikkat çekerek yüksek katlı ve yoğun nüfuslu apartmanların ortak alanlarında sorumluluğun üstlenilmemesi ve sahip çıkılmamasının suçu teşvik edici bir durum olduğundan bahsetmiştir. Newman'ın oluşturduğu kolay uygulanabilir mimari ilkeler, ABD’de hızla artan suç oranlarında pratik birer çözüm önerisi olarak yer almış olup, hükümet tarafından test edilmek üzere milyonlarca dolarlık bir proje ile finanse edilmiştir. Bu şekilde ÇTSÖ ilkeleri “Savunulabilir Alan” adı altında uygulamalı olarak belgelenmiştir [74].

Bunun yanı sıra mimar Jan Gehl [77] de güvenli kentlerin tasarımındaki olmazsa olmaz unsurun güçlü sosyal ilişkiler olduğunu belirtmektedir. Örneğin dünyanın bazı bölgelerinde ekonomik eşitsizliklere rağmen kültürel geleneklerin, aile bağlarının ve sosyal yapının, suçu düşük tuttuğu şehirler ve toplumlar yer almaktadır. Ortak kullanım alanlarının her türden sosyo ekonomik gruptaki insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek özellikte olması gerektiğinden söz etmektedir. Kentlerdeki gerçek ve algılanan güvenliğin yüksek olması, o kentin çekiciliğini ve yaşam kalitesini arttırmaktadır. İnsanların özellikle keyfi aktivitelerini gerçekleştirmek adına yaşadıkları kenti kullanma motivasyonları ne kadar yüksek olursa o kentteki refah seviyesi o kadar yüksek olmaktadır.

Tüm bunlardan temel olarak şekillenen Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ) rehberlerinde yer alan stratejiler dört ana başlıkta incelenmektedirler. Genel güvenlik odaklı tasarım rehberlerinde yer alan maddelerle örtüşen ÇTSÖ ilkeleri, aynı zamanda kentin çeşitli alanlarında (konut, meydan, ofis, yeşil alan, otopark, ticari caddeler vs.) ihtiyaç duyulan güvenlik çözümlerini daha detaylı olarak dört maddeye indirgemıştır. Bunlar; doğal gözetim, doğal erişim kontrolü, mülkiyet ve bakımdır:

Doğal gözetim; yabancıları gözlem altında tutarak suç işleme cesaretlerini kırmaya yönelik bir tasarım stratejisidir. Bölgede yaşayanlar normal hayatlarını sürdürürlerken fazladan bir gayret gerektirmeden, doğal olarak bölgeye giriş çıkışların görünür olmasıdır. Doğal gözetimi sağlamak için şeffaf sınırlar ve sembolik olarak yerleştirilmiş bitki ve ağaççıklar kullanılabilir. Bunlar uygun şekilde konumlandırıldıkları zaman hem mülkiyeti tanımlamakta hem de sınırları çizmekte yararlı olmaktadır. Bunun yanı

sıra yeterli aydınlatma sağlayan elemanlar da doğal gözetimin yapılabilmesine olanak tanımaktadır.

Doğal erişim kontrolü; olası suç fırsatını azaltmaya yönelik stratejilerdendir. Potansiyel suçlunun alacağı riskleri arttırarak hedefine erişimini güçleştirme anlayışına dayanmaktadır. Suçlunun buradaki risk algısı arttırılıp kaçış fırsatı azaltıldığı zaman suçlu, suçu işlemeye değer görmeyecektir. Yabancıların erişimini engellemeye yönelik çitler ve çalılar gibi tasarım elemanları buna örnektir.

Mülkiyet (bölgesellik); bir alanın kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özel alan kademelenmesini doğru şekilde kurgulama gerekliliğini içermektedir. Alanda uygun bir mülkiyet oluşturmak, sahipliliği sağladığından kişilerin alana daha çok ilgi göstermeleri anlamına gelmektedir ve bu şekilde o bölgedeki herhangi bir istismarın önüne geçilmektedir. Mülkiyetin tanımlanması aynı zamanda yabancıların daha çok ön plana çıktığı ve daha kolay fark edildiği bir ortam oluşturmaktadır.

Bakım; alanın amacına uygun şekilde kullanılmasını ve zarar verici çevresel etkilerden korunması, bakımının yapılması ve onarılması konularını içermektedir. Örneğin kırılan bir camın, bozulan bir aydınlatma elemanının hemen bakımının ve tamirinin yapılarak oradaki aidiyet ve sahiplilik hissinin var olduğunu göstermeye yöneliktir [78].

3.2 Güvenlik Odaklı Kentsel Tasarım Rehberlerinin Yurtdışı Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi

Güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberleri özellikle Avustralya, Amerika, İngiltere ve Kanada gibi ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ülkelerde güvenlik sorununu çözmeye yönelik birçok kentsel tasarım rehberi geliştirilmiştir. Yerel veya daha büyük ölçeklerde hazırlanan bu rehberler bölgenin neden ve hangi tür güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyduğunu tespit ederek; amaç, kapsam, tasarım ilkeleri ve anlatım teknikleri geliştirilerek, suç ve suç korkusu oranında azalma sağlamaktadır. Bu bölümde incelenecek yurtdışı kentsel tasarım rehberleri; Batı Avustralya Suç Önleme Rehberi [69] ile Virginia Beach - Amerika, Daha Güvenli Toplulukların Tasarımı İçin Genel Kurallar [79] ele alınacaktır. Bu rehberlerden Batı Avustralya'nın seçilme nedeni; çevresel tasarım yoluyla suç önleme rehberlerinin ilk çıktığı yer olan Avustralya'nın bu konuda kapsamlı çalışmalar yapmasının, büyük ve küçük ölçekli bölgelere yönelik güvenlik çözüm

önerilerinin yer almasının söz konusu tez çalışmasına detaylı katkı sunabilmesidir. Amerika rehberinde ise özellikle belirli bir alt ölçekli alanda güvenliği sağlayan bir rehber oluştururken nelere dikkat edilmesi gerektiği ve her iki rehberin de karşılaştırma yapmak için birbirlerinden farklı ve benzer yönlerinin ortaya koyulması açısından önemli olmalarıdır.

3.2.1 Batı Avustralya Suç Önleme Rehberi ve Virginia Beach - Amerika Suç Önleme Rehberi

Batı Avustralya [69] ve Virginia Beach Amerika [79] rehberleri kentlerde suç önleme adına oluşturulmuş ÇTSÖ örnekleridir. Her iki rehber de benzer stratejiler ile çeşitli kamusal alanlarda güvenliği sağlayarak yaşam kalitesini arttırmayı ve daha yaşanılabilir kentler oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu bölümde Avustralya ve Amerika için hazırlanmış olan suç önleme rehberlerinin genel bilgiler, amaç, kapsam, süreç, anlatım tekniği, aktörler ve ilkeler başlıkları üzerinden karşılaştırmaları yapılmaktadır.

Çizelge 3.1’de gösterilen rehberler; uygulayıcılar, yerel yönetimler, güvenlik güçleri, mülk sahipleri ve diğer aktörlerin kentte güvenliğin sağlanmasına yönelik neler yapabileceklerini gösteren çözümler sunmakta ve kentteki paydaşların ortak hareket etmesinin önemini göstermektedir.

Çizelge 3. 1 Avustralya ve Virginia Beach suç önleme rehberlerinin karşılaştırması¹

	Avustralya	Virginia Beach
1.Genel Bilgiler	Yıl: 2004 Yer: Batı Avustralya Hazırlatan: Toplum Güvenliği Bakanlığı Hazırlayan: Batı Avustralya hükümeti Planlama Komisyonu ve Suç Önleme Ofisi iş birliği	Yıl: 2000 Yer: Virginia Beach (Amerika) Hazırlayan: Kalkınma topluluğu, Virginia Eyaleti ÇTSÖ Komitesi ve kamu kalkınma ajanslarının iş birliği

¹ Rehberlerin karşılaştırma yöntemi İbrahim EREN’in “Kentsel Mekânın Organizasyonunda Bir Uygulama Aracı Olarak Kentsel Tasarım Rehberleri” adlı çalışmasından alınmıştır.

Çizelge 3. 1 Avustralya ve Virginia Beach suç önleme rehberlerinin karşılaştırması (devamı)

2.Amaç	Suç önleme adına kentteki paydaşlarla birlikte ilkeler ortaya koymak.	- Güvenliğin sağlanmasında vatandaşların, tasarım profesyonellerinin ve güvenlik güçlerinin ortaklaşa çalışmasını sağlamak. - Suç faaliyetlerine yönelik oluşabilecek fırsatları azaltan ve suçluları caydıran tasarım alternatifleri sunmak. - Yerelin ihtiyaç ve isteklerine özgü çözümler geliştirmek. - Kentteki yaşam kalitesini arttırmak
3. Kapsam	Rehberde, ulusal ve kentsel ölçekteki güvenliğin sağlanmasına yönelik genel politikaların yanı sıra spesifik bir alandaki güvenlik önlemlerine değinilmektedir. Çevresel tasarımla suç önleme konuları mikro, mezo ve makro kapsamlarda ele alınmıştır.	Hazırlanan rehber kapsamında ÇTSÖ stratejileri, yerel ölçekte, belli bir alanın güvenliğini oluşturmaya yönelik hazırlanmıştır.
4. Süreç	Rehberdeki süreç, kamusal ve özel alanlara yönelik geliştirilen önerilerle on adımda anlatılmaktadır.	Rehberdeki süreç, tasarım ve planlamanın birbirleriyle bağlantılı olarak geliştirilen önerilerle on adımda anlatılmaktadır.
5.Anlatım Tekniği	- Tablolar ve maddeler yoluyla anlatım - "Doğru" ve "Yanlış" tasarım örneklerinin gösterildiği fotoğraflar ve eskiz çizimlerin yer alması - Akıcı ve yalın bir dil kullanımı - Herkesin anlayacağı basit anlatım - Uygulayıcılar, yerel yönetimler ve kent sakinlerine hitaben hazırlanmış bir rehber	- Maddeleme ve paragraf içerikli bir anlatım -Tasarım ilkelerinin uygulanması sırasında yönlendirici eskizler ve örnek fotoğrafların kullanımı -Tasarım ve inşaat profesyonellerine yönelik hazırlanmış ve detaya inmeden dar kapsamda ele alınmış bir rehber
6. Aktörler	- Kent sakinleri - Tasarım profesyonelleri (plancı, mimar, peyzaj mimarı vs.) - Emniyet güçleri - Kent konseyleri - Yerel yönetim - Akademik kurumlar - Kamusal ve özel sektörler	- Kent sakinleri - Tasarım profesyonelleri (plancı, mimar, peyzaj mimarı vs.) - Emniyet güçleri - İtfaiyeciler - Ziyaretçiler - Okul yönetimleri

Çizelge 3. 1 Avustralya ve Virginia Beach suç önleme rehberlerinin karşılaştırması (devamı)

7. İlkeler	Makro, mezo ve mikro ölçekte ele alınan genel tasarım ilkeleri: -Gözetim -Erişim Kontrolü -Mülkiyet (Bölgesellik) -Bakım ve Yönetim -Hedef Sertleştirme Genel ilkeleri destekleyici, spesifik bir konu ya da mekâna yönelik ilkeler: -Doğal gözetim -Kentsel yapı -Arazi kullanımı karışımı -Aktivite jeneratörleri -Sınır tanımı da dahil olmak üzere bina tasarımı -Aydınlatma -Peyzaj -Yönetim ve bakım -Görüş hatları ve yol bulma -Tabela -Tuzaktan korunmak için öngörülebilir güzergahlar, ve birtakım örnek mekânlar üzerindeki uygulamalar (Sivil ve kasaba merkezleri, Alışveriş, ticaret, sağlık ve eğitim merkezleri, Parklar ve kamusal açık alan, Çok katlı otoparklar, Otobüs durakları ve taksi durakları da dahil olmak üzere toplu taşıma istasyonları, Umumi tuvaletler)	-Doğal Gözetim -Doğal Erişim Kontrolü -Mülkiyet (Bölgesellik) -Bakım ve Yönetim
--------------------------	---	--

Genel Bilgiler:

2004 yılında, Toplum Güvenliği Bakanı, Batı Avustralya hükumeti Planlama Komisyonu'ndan suçun önlenmesi adına çevre dostu tasarım ilkeleri oluşturularak suç önleme konusunda kentsel tasarım prensipleri hazırlamasını istemiştir. Planlama yönergeleri Suç Önleme Ofisi ile ortak hazırlanmıştır. Mekânların ve yapıların tasarımında; aydınlatma, çitler ile kamusal-özel alan sınırlarının belirlenmesi, çevrenin düzenlenmesi ve gözetleme olanaklarının arttırılarak kuytu mekân oluşumunun önlenmesi konularına dikkat edilmesinin suçu azaltabileceğinden söz edilmektedir. İnsanların davranışlarının, ortamın tasarımından etkilenebildiğini ve iyi bir tasarımın insanların kendisini güvende hissetmelerini sağlayacağını ve suç fırsatlarını azaltacağını öne sürmektedir.

2000 yılında Virginia Beach için hazırlanan Çevre Tasarımı ile Suç Önleme (ÇTSÖ) Rehberi ise; olası bir suç riskinin öngörülmesi, değerlendirilmesi, ortadan kaldırılması ya da azaltılması adına oluşturulan mekânsal stratejiler olarak tanımlanmaktadır. ÇTSÖ, daha güvenli mahalleler tasarlamak amacıyla kalkınma topluluğu ve kamu kalkınma ajanslarıyla birlikte çalışarak suç önleme çalışmalarını geliştirmektedir.

Amaç:

Batı Avustralya suç önleme rehberi; yerel yönetimi, devlet kurumlarını, şehir yönetimini, kalkınma endüstrisini, planlama ve tasarım profesyonelleri ile halkın bir alandaki suçun önlenmesindeki yaklaşımlarını değerlendirerek ortak bir suç önleme stratejisi geliştirmeyi hedeflemektedir. Suçu önlemek ve toplumdaki suç korkusunu azaltmak için, Batı Avustralya Hükümeti suç önleme konusunda çok ajanslı bir yaklaşım izlemektedir. Rehberler, karar verme sürecine yardımcı kaynaklardır. Günümüzde çevre tasarımı yoluyla suçun önlenmesi, fiziksel ve sosyal faktörlerin ötesine geçmekte ve suçluların alacağı riskleri ve sarf edecekleri çabayı artırarak ve ödülleri azaltarak suç fırsatlarını en aza indirmeyi amaçlamaktadır.

Virginia Beach suç önleme rehberindeki genel amaçlar ise;

- ÇTSÖ konusunda kalkınma topluluğu ve kent çalışanlarını bilinçlendirerek etkili çözümler uygulanmasını sağlamak,
- ÇTSÖ ilkelerini ortaya koyarken geliştiriciler, kentsel tasarımcılar ve kamuoyunun aktif katılımını sağlayarak, sürece dahil edilmeleri yoluyla yerelin ihtiyaç ve isteklerine özgü çözümler sunmak,
- Suç faaliyetlerine yönelik oluşabilecek fırsatları azaltan ve suçluları caydıran tasarım alternatifleri sunmak,
- Vatandaşların, kamu güvenliğini, adaleti ve yaşam kalitesini sağlama ve sürdürme noktasındaki etkin rolünü vurgulamak,
- Bireylerin sorumluluk almasını ve kolluk görevlilerinin çalışmalarını destekleyerek güvenliğin sağlanmasında vatandaşların katılımını teşvik etmek.

Kapsam:

Batı Avustralya suç önleme rehberi, ulusal ölçekten yerel ölçeğe doğru kademeli bir şekilde güvenlik politikaları ortaya koyarken, Virginia Beach suç önleme rehberi, daha küçük bir kentsel bölge üzerinde belirli kamusal alanlara yönelik dört ana ÇTSÖ stratejisinin uygulanabilirliğini göstermektedir. Rehberler, Avustralya’da toplum güvenliği bakanlığı tarafından planlama komisyonuna hazırlanmış, Virginia’da ise kamu kalkınma ajansı ve kalkınma topluluğu arasındaki iş birliği ile hazırlanmıştır. Ayrıca Batı Avustralya’da güvenliğin sağlanması adına birçok paydaşın dahil olduğu uzun süreli stratejiler yer alırken Virginia Beach rehberinde yeni bir yer inşa edilirken veya bir mekânın fiziksel yapısını değiştirirken kullanılacak uygulama ilkeleri bulunmaktadır.

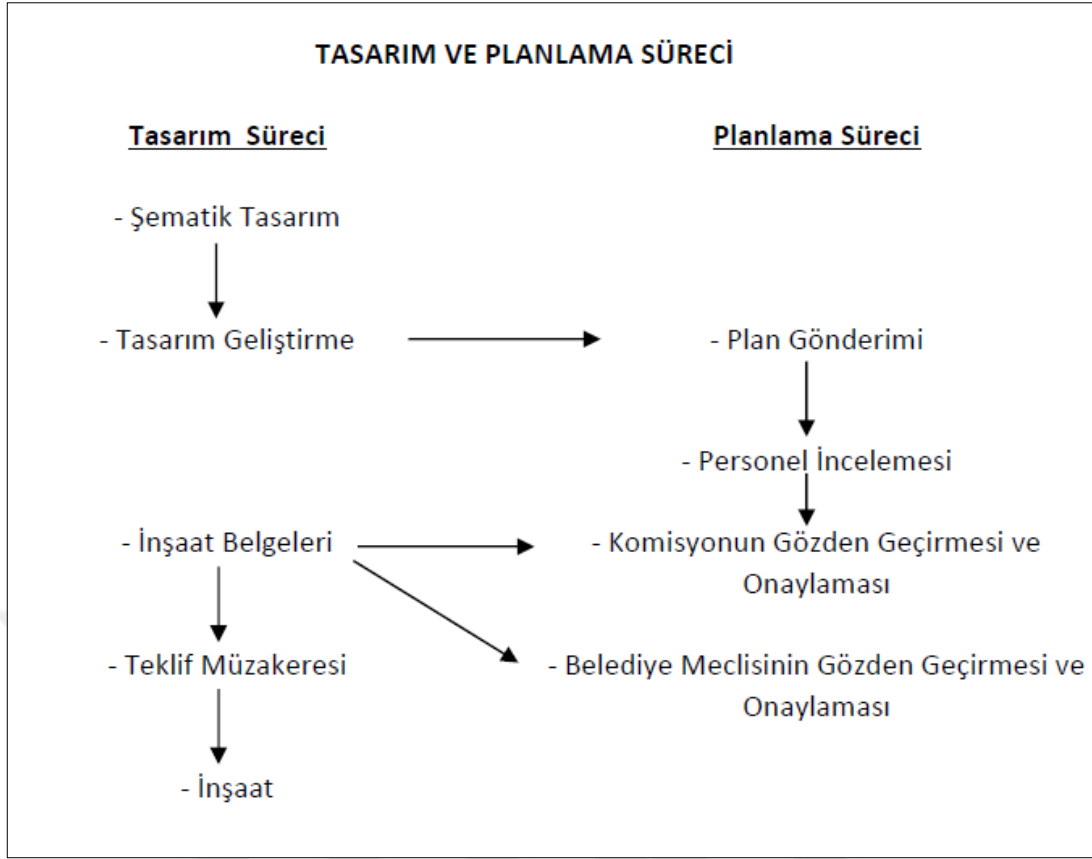
Süreç:

Batı Avustralya rehberinde anlatılan süreç bölümü, rehberin bir alanda uygulanmasına yönelik adımların anlatıldığı bir “uygulama süreci”ni ifade etmektedir. Suçun önlenmesine yönelik anlatılan bu uygulama sürecinin adımları ise şunlardır:

- Yerel bağlamda suçu ve sebeplerini anlayarak suç önleme tasarım ilkelerinin tanımlanması ve belli bir yerde uygulamasının mekânsal yansımalarının gösterilmesi.
- Güvenlik güçleri, kent konseyleri, plancılar gibi tüm paydaşlarla ortaklaşa çalışarak suç riski değerlendirmesinin yapılması. Suç riski oluşturabilecek durum ve mekânların belirlenmesi, suçların nedenlerinin belirlenmesi, işlenen suçların muhtemel sonuçlarının ortaya konulması ve suçları azaltmaya yönelik tavsiyelerin oluşturulması gibi adımlar suç riski değerlendirme çalışması kapsamına girmektedir.
- Yerel koşulları ve paydaşları dikkate alarak planlama ve tasarım konularının bütünleştirilmesi. Burada kent sakinlerinin istek ve ihtiyaçları, yaşadıkları mekânın özelliklerinin neler olduğu, hangi tür suçların yoğunlukta olduğu konularının halkı da sürece dahil ederek saptanması önemlidir. Ayrıca kent sakinleri suçun önlenmesi sürecine aktif şekilde sorumluluk olarak dahil edildiklerinde hem suçu azaltmada önemli bir role sahip olmakta hem de topluluk kültürlerinin gelişerek sosyal yapının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

- Tasarım rehberleri ve ilkelerinin genelde ve yerelde uygulanmasını sağlayacak özgül çözümler içeren araç kutusunun hazırlanması.
- Tasarım ilkelerinin hazırlanırken makro, mezo ve mikro ölçekli stratejilerle bütünlük sağlayarak yerel ve genel ilkelerin örtüşmesinin sağlanması.
- Tasarım ilkelerinin makro, mezo ve mikro ölçeklerde nasıl uygulanacağını değerlendirilmesi. Buradaki görev ve sorumluluklar yerel yönetime aittir. Yerel yönetimler, yasalara uygun olacak şekilde suç önleme ilkelerinin çeşitli ölçeklerde nasıl olması gerektiğine karar vermektedirler.
- Düzenli şekilde bakım ve yönetim işlerinin sürdürülmesiyle kamusal alanların kullanılabilirliğinin artırılması. Mekânlar iyi tasarlanmış olsalar da korunmadıkları ve bakımlarının düzenli olarak yapılmadığı sürece zamanla güvensiz hale gelebilirler. Yerel yönetimlerin kamusal mekânların bakım ve yönetimlerini düzenli aralıklarla yerine getirme sorumluluğu bulunmaktadır.
- Suç girişimlerinin ve suç oranının azaltılması için ve fiili veya kişilerce algılanan emniyetin iyileştirilmesinin sağlanması için uygulanan suç önleme sürecinin izlenmesi ve değerlendirilmesi.
- Yerel yönetimlerin özel sektör sigorta şirketleri ile güvenlik ve risk konularının değerlendirmesi.
- Anketler, saha ziyaretleri, vaka çalışmaları yoluyla güvenlik politikasının başarılı olup olmadığını izleyerek güvenlik stratejisinin değiştirilmesi ya da geliştirilmesi.

Virginia Beach suç önleme rehberinde ise Avustralya rehberinde olduğu gibi rehberin uygulama sürecine dair adımlar yer almaktadır. Burada detay bilgi verilmeden, bir tablo üzerinden süreç özetlenmektedir:

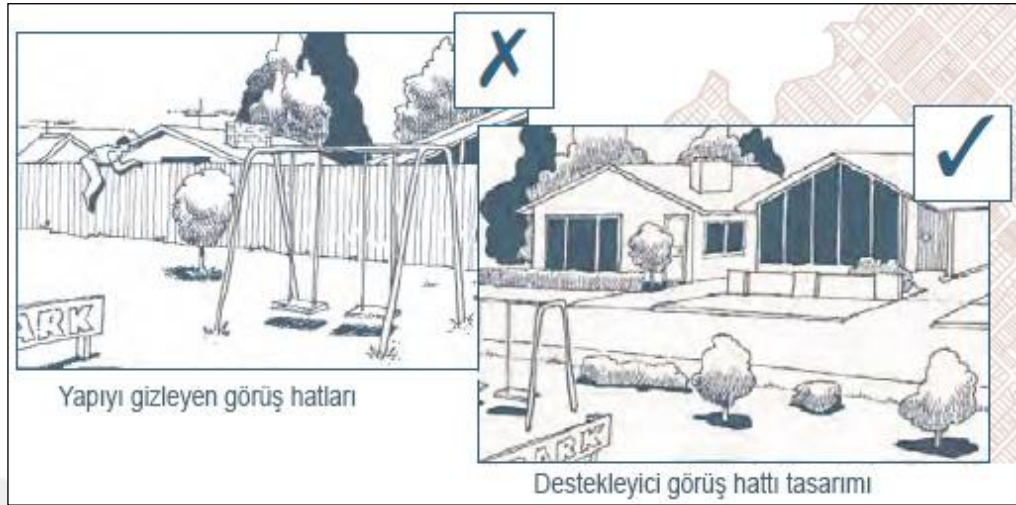
Şekil 3. 1 Virginia Beach rehberinde tasarım ve planlama süreçlerinin gösterimi [79]

Şekil 3.1’de tasarım ve planlama sürecinin bir arada yürütülmesi gösterilmektedir. Örnek tasarımın geliştirilerek planlama sürecine dahil edilmesi, komisyon incelemesi sonrasında belediye meclisine iletilmesi ve onay alınması aşamalarının ardından gerekli inşaat belgelerinin alınıp teklif ve fiyat verme görüşmeleri sonucunda inşaatla başlanması adımlarını içermektedir. Virginia Beach rehberindeki uygulama süreci diğer rehberden farklı olarak sadece inşaat uygulayıcılarına yönelik aşamaları anlatmaktadır. Bu anlamda bu rehber süreci tek açıdan ve yetersiz olarak ele almaktadır.

Anlatım Tekniği:

Batı Avustralya suç önleme rehberindeki konuların ele alış ve anlatım yöntemine bakıldığında başlıkların birçok alt başlığa ayrılarak, tablolar ve maddeler yoluyla anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum anlamayı kolaylaştırmakta ve yerel yönetim, tasarım profesyonelleri, kent sakinleri ile tüm diğer paydaşların rehberi anlamasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca rehberin dili herkesin anlayacağı dilde yalın bir anlatıma sahip olup, çok fazla özel terim kullanılmamaktadır. Şekil 3.2’de görülen

tasarım ilkelerinin anlatıldığı bölümünde kullanılan "iyi" ve "kötü" tasarım örnekleri, konunun anlaşılmasını kolaylaştıran görsel referanslardır.

Şekil 3. 2 Batı Avustralya rehberinde doğru ve yanlış tasarım uygulamaları [69]

Rehber, özellikle makro ölçekten mikro ölçeğe kadar detaylı bir şekilde suç önleme ilkelerini aktarmaktadır. Bu anlamda hem bölgesel kararları içeren hem de kullanılacak malzeme detayında genelden özele giden önerilere sahip bir rehberdir. Örneğin gözetim ilkesinin makro ölçekteki karşılığı arazi kullanımlarının çevresindeki arazi kullanımları ile tutarlı ve uyumlu şekilde belirlenmesi ve karma kullanımın yaygınlaştırılması, mezo ölçekte kamusal alanlardaki tuzak alan oluşumunun engellenmesi için aydınlatmanın yeterli şekilde yapılması ya da parkların konutlardan görülebilecek alanlara konumlandırılmaları, mikro ölçekte ise binalarda sağır cephelerin bırakılmaması ve sokak ile bahçeler arasında kalın duvarlar yerine çitlerin yerleştirilmesi gibi örnekler çeşitli ölçeklerdeki güvenlik sağlayıcı önerilerdir.

Bunun yanı sıra Batı Avustralya rehberindeki ilkeler bölümü sistematik olarak ele alınmamıştır. İlkelerin yer aldığı bölümde (Designing Out Crime Toolbox) bazı başlıklar uygulamaya yönelik stratejiler iken bazı başlıklar da bu stratejilerin uygulandığı mekânları anlatmaktadır. Bu durum anlatım bütünlüğünü bozmaktadır.

Virginia Beach – Amerika suç önleme rehberinde yer alan ifade tekniklerine bakıldığında, düzenleme yapılması hedeflenen mahalle, bina, otopark ve diğer kamusal mekânların koşullarıyla ilgili tasarıma yönelik soruları sorarak, tasarımda doğru stratejilerinin

uygulanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Çizelge 3.2’de tasarım sorularının yer aldığı kontrol listesi bulunmaktadır.

Çizelge 3. 2 Virginia Beach rehberi tasarım soruları

Şematik Tasarım Sırasında
<u>Mahalle koşulları hakkında sorular</u> • Bu mahallede kimler yaşıyor, çalışıyor, kullanıyor veya seyahat ediyor? • Gün içinde kaç kişinin mahallede olması muhtemeldir? Akşam ve gece geç saatlerde? • Komşuluk koşullarının önerilen kalkınma üzerinde bir etkisi olacak mı? • Teklif, çevresini olumlu veya olumsuz yönde etkileyecek mi?
<u>Yerleşim Alanı koşulları hakkında sorular</u> • Alanda kimler yaşayacak, çalışacak ya da ziyaret edecek? • Alanın hangi saatlerde kullanılması muhtemeldir? Haftanın hangi günleri? • İnsanlar alana nasıl ulaşacaklar? Yürüyerek mi, arabayla mı yoksa otobüsle mi?
<u>Erişim, dolaşım ve park etme ile ilgili sorular</u> • Çalışanların araçları, ziyaretçi araçları ve dağıtım kamyonları için ayrı girişler var mı? • Çalışma saatleri dışında girişler kapalı, kilitli veya engelli mi? • Siteye ve binaya acil erişim için hangi uygulama hükümleri var? • Yaya hareketi otomobil trafiğinden ayrılıyor mu? • Sahada park bankları ve bisiklet rafları bulunuyor ve sokaktan gözetlenmeyi sağlayacak şekilde yönlendiriliyor mu?
<u>Önerilen binalar hakkında sorular</u> • Binalar ve bina numaraları caddelerden ve çevredeki diğer binalardan görünür biçimde mi konumlandırılmış? • Bina girişleri ve çıkışları park alanlarından ve yaya yollarından görünebilecek mi? • Çatıya erişimi kolaylaştıran fırsatlar var mı?
<u>Peyzaj hakkında sorular</u> • Site için ne tür ağaçlar, çalılar veya diğer bitkiler öneriliyor? • Farklı bitki türlerinin her biri nereye kurulacak? Ağaçlar çitlere veya duvarlara bitişik mi olacak? • Duvarlar, çitler, plazalar, fışkiyeler veya diğer peyzaj öğeleri plana dahil edildi mi? • Bitkiler, duvarlar, çitler veya diğer peyzaj öğeleri giriş ve çıkışları görme fırsatlarını azaltır mı? • Bitkiler saklanma alanı oluşturacaklar mı? • Yönlendirici işaretler bulunuyor mu, bulunuyorsa nerede?
İnşaat Çizimlerinin Hazırlanması Sırasında
<u>Kat planları hakkında sorular</u> • İç mekân mantıklı bir şekilde yönlendirilmiş gibi görünüyor mu? İşlevsel alanlar birlikte gruplandırılmış mı? • Halkın erişebileceği alan ile çalışanlar için ayrılmış alan arasındaki ilişki nedir? • Tuvaletler(özellikle umumi) nerede bulunuyor? • Binada ücretli telefonlar veya umumi telefonlar var mı?
<u>Malzemeler ve ürünler hakkında sorular</u> • Hangi tarz kapı ve pencereler kurulacak? • Aynalar, kameralar, alarmlar veya diğer güvenlik cihazları planda mı yoksa ayrıntılı çizimlerde mi gösteriliyor? • Tesiste vandalizm engelleyici ve grafiti geçirmez duvar kaplamaları vb. malzemeler kullanıyor mu?

Rehber, dört ana tasarım stratejisinin uygulanması sırasında örnek fotoğraflar aracılığıyla mekân düzenlemesinin nasıl olması gerektiğine dair ipuçları vermektedir. Bu ipuçları plancılar, mimarlar gibi profesyonellere hitap etmektedir. Rehberde görseller ile

ifade etme yöntemi oldukça zayıftır. Her başlık için bir görsel bulunmamakta ve kullanılan görseller de sınırlı konuları ele almaktadır. Bu da rehberin her kesimden insan için anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Bunun sebebi de söz konusu rehberin daha çok uygulayıcılar ve tasarım profesyonellerine yönelik hazırlanmış olmasıdır.

Şekil 3. 3 Doğal gözetimi arttıran balkon, pencere ve açık merdivenler [79]

Şekil 3.3 ve Şekil 3.4’te yerel ölçekte hazırlanan bir tasarım rehberi için kullanılan örnek görseller, yapılarıdaki doğru kullanımların neler olduğunu göstermektedir. Balkon, merdiven ve pencerelerin şeffaf olması görünürlüğü arttırmakta ve potansiyel suçluları caydırmaktadır. Otoparklarda ise açık duvarların olması yine aynı görevi görerek işlenecek olası suçların önüne geçmektedir.

Şekil 3. 4 Otoparklardaki duvarların şeffaflaştırılarak görünürlüğün artırılması [79]

Virginia Beach rehberi yerel ölçekte hazırlanmış bir rehberdir, kentin belli bir kısmının güvenlik düzeyini yükseltmek adına oluşturulmuştur. Bu sebeple yalnızca profesyoneller ve uygulayıcılara yönelik, ayrıntısız ve temel önerilerin yer aldığı bir rehberdir. Fakat Avusturalya rehberinin aksine, burada anlatılan her bir strateji, her bir mekân ile aynı

sistematik düzende maddeleştirilerek anlatılmış ve sade ama anlaşılması kolay hale getirilmiştir.

Aktörler:

Batı Avustralya suç önleme rehberinde [69] kent güvenliğinin sağlanmasında yer alan aktörler;

- Kent sakinleri
- Tasarım profesyonelleri (plancı, mimar, peyzaj mimarı vs.)
- Emniyet güçleri
- Yerel yönetim ve kent konseyleri
- Akademik kurumlar
- Kamusal ve özel sektörlerdir.

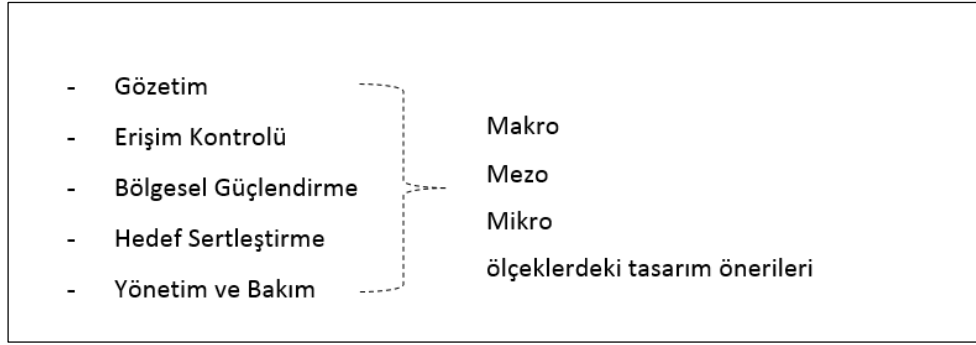
Virginia Beach rehberinde [79] kent güvenliğini sağlamak adına oluşturulan ÇTSÖ Komitesi içinde yer alan aktörler;

- Kent sakinleri
- Tasarım profesyonelleri (plancı, mimar, peyzaj mimarı vs.)
- Emniyet güçleri
- İtfaiyeciler
- Ziyaretçiler
- Okul yönetimleridir.

Her iki rehberde de aktörlerin görev ve sorumluluklarından detaylı şekilde bahsedilmemiş olup kimlerin bu süreçte yer aldığı bilgisi verilmiştir.

İlkeler:

Batı Avustralya rehberinde yer alan suç önleme tasarım ilkeleri bölümü beş ana başlıkta ele alınmıştır (Şekil 3.5). Bunlar;

Şekil 3. 5 Batı Avustralya Suç Önleme Rehberi İlkeler

Bunların yanı sıra rehberde daha özgül konuların yer aldığı ilkeler de yer almaktadır. Çizelge 3.3'te yer alan bu başlıkların bir kısmı uygulamayı anlatırken, bir kısmı da uygulamanın yapılacağı mekânları anlatmaktadır.

Çizelge 3. 3 Batı Avustralya rehberindeki uygulama ve mekân bazlı ilkeler

Uygulama Bazlı İlkeler	Mekan Bazlı İlkeler
- Doğal gözetim - Kentsel yapı - Karma arazi kullanımı - Aktivite üreticileri - Bina tasarımı - Aydınlatma - Peyzaj - Yönetim ve bakım - Görüş hatları ve yön bulma - Yönlendirici levhalar - Tuzaktan korunmak için öngörülebilir yollar	- Kent merkezleri - Alışveriş, ticaret, sağlık ve eğitim merkezleri - Parklar ve kamusal açık alanlar - Çok katlı otoparklar - Otobüs durakları ve taksi durakları dahil olmak üzere toplu taşıma istasyonları - Umumi tuvaletler - Yaya yolları, yan yollar, geçitler ve erişim yolları - Yaya üst ve alt geçitleri

Uygulama bazlı ilkelerde suçu önlemeye yönelik tasarımın hedefleri, gerekçeleri, dikkate alınacak faktörler ve performans kriterlerini anlatan açıklamalar yer alırken mekân bazlı ilkelerde ise güvenliğin sağlanacağı mekânın tasarım hedefleri ve dikkate alınacak faktörler anlatılmaktadır.

3.3 Değerlendirme

Bu bölümde güvenliğin sağlanmasında kentsel tasarım disiplininin yeri ve öneminden bahsedilmiştir. Kentsel tasarım, güvenliğin sağlanmasında yardımcı bir unsurdur. Mekânın fiziksel düzenlemesinin yanı sıra sosyoloji, psikoloji, kriminoloji gibi disiplinlerin de ortak çalışması sonucu kent güvenliği sağlanabilmektedir. Kentsel tasarım disiplini içerisinde oluşturulan tasarım rehberleri, geliştirdikleri ilke ve yöntemlerle mekânın

düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu rehberler farklı ölçekler, temalar ve mekânlara göre çeşitlenmektedir. Tez çalışması kapsamında ele alınan güvenlik rehberi ise teması güvenlik odaklı olan tasarım rehberidir. Bölümde güvenlik odaklı tasarım rehberlerinin amaçları ve ilkelerinden bahsedilmiştir. Daha sonra konu, Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ) rehberleri özelinde detaylandırılmıştır. ÇTSÖ'nin ortaya çıkışı, tarihsel süreci, amaçları ve ilkeleri ortaya konulmuştur.

Güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberleri iki adet yurtdışı örneği üzerinden ele alınarak karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Seçilen örnekler Virginia Beach- Amerika ve Batı Avustralya suç önleme rehberleridir. Bu rehberler ÇTSÖ'yi farklı ülkeler, ölçekler ve aktörler için ele almaları dolayısıyla ortak ve ayrılan taraflarını ortaya koymak amacıyla seçilmişlerdir. Seçilen rehberler; genel bilgiler, amaç, kapsam, süreç, anlatım tekniği, aktörler ve ilkeler bölümleri oluşturularak karşılaştırılmıştır.

Tez çalışmasının ana konularından olan güvenlik kuramları ile ÇTSÖ rehberlerinin ilkeler bölümü karşılaştırıldığında birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir. ÇTSÖ rehberleri oluşturulurken güvenlik kuramlarından yararlanılmıştır.

Çizelge 3. 4 Güvenlik kuramları ve suç önleme rehberleri arasındaki ilişki

	Kırık Camlar	Savunulabilir Mekân	Fırsat Teorileri (Rasyonel Tercih-Rutin Aktiviteler-Suç Deseni)
Rehberlerdeki öne çıkan İlkeler	✓ Yönetim ve Bakım	✓ Doğal Gözetim ✓ Mülkiyet	✓ Doğal Gözetim ✓ Doğal Erişim Kontrolü ✓ Mülkiyet
Rehberlerdeki öne çıkan Aktörler	✓ Yerel Yönetim	✓ Kent sakinleri ✓ Yerel Yönetim ✓ Tasarım Profesyonelleri	✓ Emniyet Güçleri ✓ Tasarım Profesyonelleri

Çizelge 3.4'te güvenlik kuramları ve ÇTSÖ rehberlerindeki ilkeler ve aktörler karşılaştırılmıştır. Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramları fırsat teorileri olduğu için benzer ilke ve aktörlerle ilişkilidir. Ayrıca ilkeler ile aktörlerdeki maddeler ve kuramlar birbiriyle bağlantılı olmakla birlikte tabloda en öne çıkanlara yer verilmiştir.

ÇTSÖ'nin güvenlik kuramlarından yola çıkarak oluşturduğu rehberler, dört ana strateji ile dünyadaki kentler için çeşitli varyasyonlarda kent güvenliğinin sağlanmasında etkili

olmaktadır. Burada rehberler, uygulanacağı her kentin güvenlik ihtiyacı, büyüklüğü, karakteristiği, kent yönetimi gibi kendi özelliklerine göre uyarlanmaktadır. Bu şekilde birçok farklı ÇTSÖ rehberi ortaya çıkmaktadır. Tez çalışmasında ele alınan rehberler de dört ana ÇTSÖ stratejisini, kendi özelliklerine göre yorumlayarak kullanmış ve kentin ihtiyacı olan güvenlik çözümlerini ortaya koymuştur.

Güvenlik kuramlarında yer alan çözüm önerileri çok aktörlü bir çalışmayı gerektirmektedir. Aynı şekilde rehberlerdeki aktörler bölümü de birçok aktörün gerekliliğini ortaya koymaktadır. Örneğin Kırık Camlar kuramında mekânların bakım ve onarımı ön plandadır. Bu da birincil aktör olarak yerel yönetimleri göstermektedir. Savunulabilir Mekân kuramında sahiplilik ve aidiyet hissinin oluşması için orada yaşayanların dikkat ve çabası gerekmektedir. Burada öne çıkan aktör de kent sakinleridir. Bunun yanı sıra mekânlardaki doğal gözetimi arttırarak (örneğin ışıklandırma) güvenlik düzeyini yükseltmede yerel yönetimin de payı bulunmaktadır. Yine doğal gözetimi (az katlı yapı inşa etmek, sağır cephe bırakmamak) ve mülkiyetin sınırlarını (ağaç, çit vb.) belli eden tasarım uygulamaları da tasarım profesyonellerinin alanına girmektedir. Böylelikle birçok aktöre kentin güvenliğini sağlamada ihtiyaç duyulmaktadır. Fırsat kuramlarında ise meydanlar, ticari caddeler, AVM'ler gibi kamusal alanlarda suçluların karşısına çıkacak suç işleme fırsatlarını ortadan kaldırmaya yönelik önlemleri alan aktörler ön plana çıkmaktadır. Burada suçun işleneceği hedefin (eşya, kişi) korunmasız olması önemlidir. Örneğin bir otoparktaki araçların çalınmaması için otoparkta güvenlik görevlisinin bulunması, bunun yanı sıra teknolojiye yararlanılarak bir güvenlik kamerası yerleştirilmesi gibi önlemler güvenlik güçleri ve teknolojik aktörlerin ön plana çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte örneğin bir kent meydanında yine emniyet güçlerinin varlığının yanında doğal gözetimi arttıracak uygulamalar tasarım profesyonelleri, yerel yönetim ve halkın bilinçlendirilmesi güvenlik düzeyinin artmasında aktörlerin çeşitli olmasının önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak bu bölümde kentsel tasarım yoluyla güvenlik sağlama konusunda kentsel tasarım rehberlerinden bahsedilmiş, dünyadan iki adet suç önleme rehberi ele alınmış ve özellikleri karşılaştırılmıştır. Ortaya konulan bu özellikler İstanbul için oluşturulabilecek güvenlik odaklı bir tasarım rehberi için ipucu niteliği taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada Sanayi Devrimi ile başlayan dönüşüm süreçleri özellikle son yüz yılda büyük bir ivme kazanmıştır. Bu dönüşüm süreçlerinden en çok etkilenen konuların başında kentler gelmektedir. Önceden kırsal yaşamın çok daha yoğun olduğu bölgelerden kentlere göçler arttıkça, kentlerde nüfusun ideal yaşam şartlarını sağlama konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır. Barınma, altyapı, ulaşım, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin karşılanması, hızla artan nüfusa yetemeyecek düzeye kalmıştır. Yine aynı şekilde kentteki göçle gelen yığılmalar arttıkça işsizlik, evsizlik gibi sorunlar baş göstermiştir. Sosyal ve ekonomik dengesizlikler, ahlaki bozulmaların yaşanması, toplumsal örgütlenmenin zayıflaması gibi etkenler kentlerin kolayca suç işlenebilir, güvensiz ve korku dolu mekânlara dönüşmesine neden olmuştur. Tüm bu sebeplerle bu çalışmada, kentlerin güvenlik ihtiyacını giderme noktasında kentsel tasarım disiplininin nasıl yardımcı olabileceği konuları üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde problemin saptanması, kentlerin güvenlik ihtiyacının ortaya çıkışı, neden güvensiz olarak algılandığı gibi sorular ortaya atılarak cevap bulunması amaçlanmıştır. İkinci bölümde genel olarak güvenlik ve özelde de kentsel güvenlik kavramlarının tanım ve içerikleri ele alınmıştır. Sonrasında kentsel güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılmış araştırmalar içerisinde kuramlar ve onlardan doğan pratiklerin güveliğe nasıl etki edebileceğine karşılaştırmalı olarak bakılmıştır. Daha sonra kentsel tasarım rehberlerinin tanım, içerik ve çeşitleri üzerinde durulmuş ve kentsel tasarım uygulamalarında rehberlerin yardımcı bir unsur olduğuna değinilmiştir. Ayrıca ele alınan kuramlardaki ilkeler ve ÇTSÖ ilkeleri ile kent güvenliğinin sağlanmasında

mekânsal düzenlemelerin nasıl olması gerektiğine dair ipuçları elde edilmiştir. Üçüncü bölümde ÇTSÖ rehberleri detaylı olarak ele alınmış ve dünyadan iki adet güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberi ele alınarak çeşitli özellikleri üzerinden karşılaştırılmıştır. İki rehberde de ele alınan konular ve çözüm önerileri dikkate alınarak İstanbul gibi bir kentte oluşturulabilecek güvenlik odaklı bir kentsel tasarım rehberinde nasıl bir yaklaşımın izlenmesi gerektiğine dair fikir oluşturulabilmektedir.

Dünyada kentsel tasarım yoluyla yapılı çevrede suç ve suç korkusu oranının azaltılarak güvenliğin sağlanması konusu 1960'lı ve 1970'li yıllarda ilk olarak gündeme gelmiştir. Özellikle son yüzyılda kentlerin hızla artan nüfusu ve birçok alanda yaşadığı dönüşümler suçların çeşitlenerek artmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye de özellikle 1950-60'lı yıllarda kentlere yaşanan yoğun göçler ile birlikte hızla artan kentsel nüfusla bu durumu yaşayan ülkelerden olmuştur. Bunun yanı sıra son yıllarda gelişen teknoloji ile sanal mecralarda da suçlar işlenmektedir. Kısacası suçlar, birçok değişkenin bir araya gelmesiyle oluşan olgular oldukları için çok yönlü ve çok aktörlü çözüm yöntemleri geliştirilmelidir. Suç oranlarının ve suç korkusunun azaltılması için yardımcı olacak yöntemlerden biri de kentsel tasarımıdır. Fakat kentsel güvenliğe en çok ihtiyaç duyulan yerlerden olan Türkiye kentlerinde yapılı çevrenin güvenliğinin sağlanmasında kentsel tasarım uygulamaları ve rehberleri henüz hiç kullanılmamıştır. Tez çalışmasının en önemli amacı da Türkiye'deki kentler için her kentin ihtiyacı ve kentsel özelliklerine yönelik bir güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberi oluşturabilmek için ipuçları sunmaktır.

Çeşitli teorisyenler tarafından geliştirilen yöntem ve ilkeler Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (ÇTSÖ) başlığı altında toplanmıştır. Suçun oluşmasında, mekânın durumu, suçlunun özellikleri gibi suçu tetikleyici birçok faktör yer almaktadır. Bu faktörleri birlikte düşünerek güvenlik önlemlerini almak da çok disiplinli bir çalışma gerektirmektedir. Bu sebeple kriminoloji, mimari-planlama ve sosyoloji gibi birçok disiplinden teorisyenler farklı açılardan ele alarak ÇTSÖ'nin oluşumu ve gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca ÇTSÖ rehberleri, kentsel güvenlik kuramlarını da temel alarak oluşturulan rehberlerdir. Bu sebeple tez çalışması kapsamında güvenlik kuramları ile birlikte ele alınmaktadır.

Tez çalışmasında iki farklı ülkeden seçilen güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinden biri genel ölçekten yerele kadar uzanan makro, mezo ve mikro düzeyde güvenlik politikalarını içerirken diğer rehber daha küçük ölçekteki kentsel alanların

güvenliğinin sağlanmasında neler yapılabileceğini göstermektedir. Rehberlerin bu şekilde seçilmesi ülkemizdeki büyük ve küçük kentlerin güvenlik ihtiyaçlarını anlamak ve ona yönelik uygulamalar geliştirmek konusunda katkı sağlayacaktır. Bu rehberlerin suç önleme konusunda ne kadar etkin olabilecekleri konusu düşünüldüğünde ise, potansiyel bir suçlunun önüne çıkabilecek suç fırsatlarını ortadan kaldırmaya yönelik basit birtakım fiziksel müdahaleler, suçu henüz oluşmadan ortadan kaldıracaktır. Ayrıca kentte yaşayanların kendi güvenliklerinin sağlanmasında sorumluluk alabilmelerine imkân tanımakta ve olası suçların önüne geçilerek ülkedeki güvenlik için harcanan maddi yükü hafifletecektir. Örneğin konut alanlarından kolayca görülebilir konumda olan ya da içerisinde büfe bulunan bir parkta doğal gözetim yeteri kadar sağlanabildiğinden oraya güvenlik görevlisi yerleştirmekten çok daha ekonomik bir uygulama olacaktır.

Türkiye’de de ÇTSÖ rehberlerine ihtiyaç vardır. Özellikle İstanbul gibi sürekli iç ve dış göçler alan kozmopolit ve kalabalık kentler, güvenliğe en çok ihtiyaç duyulan yerlerdendir. Ülkemizde oluşturulacak güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinde dünyadaki örnek rehber oluşturma yaklaşımlarından yararlanılabilir. Bu yaklaşımlar kentlerimizin karakteristik özellikleri ve hangi tür bir güvenlik ihtiyacının var olduğuna çeşitli aktörler ile görüşülerek (halkla yapılacak anketler, emniyet güçlerinden alınacak veriler vs.) Türkiye kentlerine uyarlanabilir.

İstanbul gibi bir kent için oluşturulacak ÇTSÖ rehberinde izlenecek adımların neler olabileceğine bakıldığında şunlardan bahsedilebilir:

Amaçlar;

- Kentteki tüm paydaşlar üzerinde ortaklaşa bir bilinç oluşturulması, örneğin bir semt ya da mahalle için tasarım profesyonelleri, emniyet güçleri, yerel yönetim ve halkın aktif olarak katıldığı toplantılar düzenlemek ve bu yolla o alanda ne tür bir güvenlik açığı ve ihtiyacının bulunduğunu anlamak.
- Kentsel tasarım müdahaleleri ile suç işlemeye elverişli alanları ortadan kaldırmak.
- Yerelin ihtiyacını gözetken ve yaşam kalitesinin arttırılmaya çalışıldığı bir kent ortamı sunmak.
- Suç oranlarını ve bundan doğan suç korkusunu azaltmak.

Kapsam;

Genelden özele doğru giden kademeli bir güvenlik stratejisi izlemek. Öncelikle makro ölçekli olarak kent genelinde güvenlik önlemleri almak ve sonraki adım olarak kentin belirli alt bölgelerinde işlev, fiziksel ve sosyal yapı olarak özelleşmiş alanlarındaki güvenlik ihtiyaçlarını tespit ederek uygulama ilkeleri ortaya koymak. Örneğin İstanbul’u kıyı alanlarında, kent merkezlerinde, ticaret, sanayi, eğitim, sağlık alanları gibi işlev bazında düşünerek güvenlik rehberi oluşturmak ya da Tarlabası, Moda, gibi özelleşmiş alt bölgeler olarak düşünmek.

Aktörler;

Yerel yönetim, tasarım profesyonelleri, emniyet güçleri, üniversiteler, kent sakinleri gibi çok aktörlü bir tasarım rehberi hazırlık çalışması yapmak. Burada özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi suç eylemlerine en çok maruz kalan grupların paydaş olarak yer alması. Rehberin tüm aktörlere yönelik bölümler içermesi. Sadece belli bir aktöre hitap etmek yerine, her aktörün kent güvenliğindeki rolünü ortaya koyan maddeler oluşturmak.

Süreç;

Rehberin oluşturulması ve uygulanmasında yer alacak olan aktörlerin bir araya gelerek müzakereler yaptığı, ortaya çıkan sorun ve bulgular neticesinde yerel yönetim ve profesyoneller ile hazırlanacak projelerin uygulanmasına yönelik yasal ve teknik şartların sağlanması ve uygulamaya geçirilmesi.

Anlatım Tekniği;

Kentteki bütün aktörlerin, özellikle de kent sakinlerinin rahatça anlayabileceği, görsellerin ve her bir aktör için oluşturulmuş farklı bölümlerin yer aldığı bir rehber hazırlamak. Tasarım profesyonelleri için teknik detayların yoğun olduğu, kentte yaşayanlar için de kendi sokağı ve mahallesini nasıl koruyabileceği, komşularıyla nasıl bir işbirliği yapması gerektiğini ifade eden ilkelerin bulunması.

İlkeler;

ÇTSÖ rehberlerinde yer alan ana stratejilerin Türk kentlerinin ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerekmektedir. Örnek rehberlerdeki bazı parametrelerin Türkiye’deki

kentler için uygulanması gerekli iken bazı uygulamalara gerek duyulmayabilir. Dört ana ÇTSÖ stratejisi üzerinden bir değerlendirme yapıldığında;

Doğal Gözetim konusunda; Türkiye’de topluluk bilincinin henüz tamamıyla yok olmamasının verdiği avantaj ile insanların kendi evlerinin yanı sıra komşularının evlerine de sahip çıkmaları, sokaklarında olup bitenlerden haberdar olmaları, esnafın sokağı doğal şekilde gözetlemesi gibi etkenler suçluları bu yerlerden uzak tutmaktadır. Özellikle karma işlevli sokaklar, güvenliğin gün boyu sağlanmasına olanak tanımaktadır.

Doğal Erişim Kontrolü konusunda; insanları izinsiz girişlerden uzak tutmak için alınacak önlemleri kapsamaktadır. Daha çok yönlendirici ve hedefe ulaşmayı zorlaştıracı niteliktedir. Örneğin çitler, ağaçlar ve yol izleriyle yabancıları yönlendirmek, pencere parmaklıkları ya da güvenlik kameraları gibi yabancıların izinsiz şekilde mülklere ulaşmasının önüne geçmek. Ülkemizde genellikle sosyoekonomik düzeyi yüksek olan yerlerde, AVM’lerde veya bazı iş merkezlerinde bu tarz tasarımlar yer almaktayken daha orta ve alt gelir grubunun yaşadığı mahallelerde bu önlemlere çok fazla rastlanmamaktadır. Doğal erişim kontrolü daha çok özelleşmiş yerlerde yapılmaktadır. Bunun genele yayılabilmesi için yerel yönetim politikaları haline getirilerek kentin ihtiyaç duyulan her yerinde uygulanması gerekmektedir.

Mülkiyet konusunda; mülkiyet ile sınırların belirlenmesi ve yabancı girişlerine izin verilmemesi konusunu içermektedir. Türkiye’de mülk sahipleri kendi sınırlarını belirlemek konusuna önem vermektedirler. Bu anlamda mülkiyetle ilgili uygulamalar özel-kamusal alan arasındaki kademelenmeyi yalnızca teknik detaylarda vurgulamak amaçlı olabilir (Örneğin çitlerin ve ağaçların cinsleri ve yükseklikleri gibi). Bunun yanı sıra Türkiye’deki kapalı siteler ile sınırların çok net ve belirgin şekilde ayrılması, dışarıya ile keskin bir duvar oluşturmakta ve site sınırları dışında kalan alanda güvensizlik hissini arttırabilmektedir. Bu anlamda sınırların nasıl ve hangi ölçülerde olacağının bir standarda bağlanması gerekmektedir.

Bakım konusunda; banklar, ışıklandırmalar, peyzaj öğeleri, duvarlar, otobüs durakları, çöp konteynırları vs. gibi kent mobilyalarının periyodik bakım ve onarımlarının yapılmasını kapsamaktadır. Örneğin ışığı sürekli patlayan bir sokaktan insanlar geçmekten kaçınacaklardır. Ya da grafiti yapılmış bir duvar temizlenmediğinde daha fazla yapılacaktır. Çöp dökme alanı olarak belirlenmemiş yerlerde insanlar çöplerini her yere

atmaktadırlar. Ya da bir bankın üzerinde yazılar, çizikler varsa ve kırılmışsa insanlar daha fazla zarar vermeye başlayacaklardır. Ülkemizde bakım konusunda insanlara koruma ve temiz tutma bilinci aşılanmalıdır, çünkü kamu malına zarar verme oranı yüksektir.

Güvensiz mekânlar suçun ötesinde suç korkusu yaratırlar. Suç korkusuyla kullanılamayan mekânlar kentten kopar ve daha çok suçluların barındığı mekânlar haline gelebilirler. Bu da herhangi bir suç neticesinde oluşan suç korkusunun yarattığı durumun suçu daha da arttırarak kısır bir döngü oluşturmaya sebep olmaktadır. Bu sebeple insanlara güvensiz gelen ve potansiyel suç işleme alanı olarak algılanan mekânların tespiti ve sorunların giderilmesi konusunda kentin tüm paydaşları ile görüşülerek bir güvenlik çalışması yapılmalıdır. Güvenlik rehberi hazırlanma çalışmasında her bölgenin ihtiyaç ve karakterine uygun oluşturulacak güvenlik parametreleri Uygulama İmar Planlarına girdi sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Mcleod, S., (2018). Theory of Human Motivation, <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>, 10 Şubat 2019
- [2] Ataç, E., (2008). Kent, Güvenlik ve Güvenli Kent Planlaması; Bursa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [3] Aksoy, E., (2007). "Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı" Kent ve Suç Dergisi, 55:11-15.
- [4] Ataç, E. ve Gürbüz, D., (2009). "Kentsel Mekanda Gelişen Suça Müdahale Etmede Disiplinlerarası Güvenlik Politikaları" Polis Bilimleri Dergisi, 25-46.
- [5] Karasu, M. A., (2017). "Kentsel Mekanda Suç Korkusu - Şanlıurfa Örneği" Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, cilt 20, 1:41-76.
- [6] Türk Dil Kurumu, Güvenlik Kavramı, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK_GTS.59de2307d18c78.56382929, 11 Ekim 2017.
- [7] Kaypak, Ş., (2012). "Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik" Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(8):1-22.
- [8] Latdict, securus, <http://latin-dictionary.net/definition/34473/securus-secura-securum>, 13 Kasım 2017.
- [9] Duden, Die Sicherheit, <https://www.duden.de/rechtschreibung/Sicherheit>, 13 Kasım 2017.
- [10] Collins, securité, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/french-english/s%C3%A9curit%C3%A9>, 13 Kasım 2017.

- [11] Oxford, Safety, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/safety>, 13 Kasım 2017
- [12] Oxford, Security, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/security>, 13 Kasım 2017.
- [13] Türk Dil Kurumu, Güven Kavramı, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT_S.59eb7c1ecd0ec8.07751854, 21 Ekim 2017.
- [14] Giddens, A., (1998). Modernliğin Sonuçları, İkinci baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [15] Emeklier, B., (2015). "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, 7(13):99-123.
- [16] Ergüven, N. S., (2016). "Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(3):771-835.
- [17] Candaş, E., (2007). İstanbul'da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [18] Keyman , F., (2000). Küreselleşme, Devlet, Kimlik,Farklılık: Uluslar arası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek, Birinci Baskı, Alfa Yayınları.
- [19] Kaya, E., (2008). Kent Güvenliğinin Sağlanması, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/>, 11 Ekim 2018.
- [20] Karakaya, M ve Gültekin, S., (2011). Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar; Toplum Destekli Polislik Teori ve Uygulamaları, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- [21] Gökulu, G., (2010). "Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(1): 209-226.
- [22] CouncilOfEurope, European Urban Charter II Manifesto For A New Urbanity, <https://rm.coe.int/168071a1b5>, 4 Aralık 2017.
- [23] Çalı, H. H., (2012). "Avrupa Kentsel Şartı Çerçevesinde Güvenli Kent ve Yerel Yönetimler", Türk İdare Dergisi, 475:9-32.
- [24] Siegel, L. J., (2011). Criminology, eleventh edition, Wadsworth Publishing.
- [25] Güllü, İ., (2014). "Suç Olgusuna Teorik Ve Eleştirel Bir Yaklaşım", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(Özel Sayı 1):104-107.

- [26] Wilson, J. Q. ve Kelling, G. L. (1982). "Broken Windows," Atlantic Monthly, 211: 29-38.
- [27] Slideshare,BrokenWindows, <https://www.slideshare.net/yte/brokenwindows>, 6 Ekim 2018.
- [28] Newman, O. (1996). Creating Defensible Space, DIANE Pub.
- [29] Cicerali, E., (2016). "Çevre ve Suç: Şehir Güvenliğini Artırmada Çevre Psikoloji Yaklaşımı", İstanbul Güvenlik Konferansı, 2-4 Kasım 2016, İstanbul.
- [30] The Econmist, Why The Pruitt-Igoe Housing Project Failed, <https://www.economist.com/blogs/prospero/2011/10/american-public-housing>, 5 Kasım 2017.
- [31] Korkmaz, G., (2015). Pruitt-Igoe Miti, <http://kot0.com/pruitt-igoe-miti/>, 3 Aralık 2017.
- [32] Northern Architecture, USA An illfated Public Housing 1956 Demolished 1972, <https://www.northernarchitecture.us/urban-design-3/usa-an-illfated-public-housing-1956-demolished-1972.html>, 3 Aralık 2017.
- [33] Bristol, K. G., (1991). "The Pruitt-Igoe Myth", Journal of Architectural Education , 44(3):163-171.
- [34] Stlpublicradio,http://www.stlpublicradio.org/news/northside/the_community.php, 6 Ekim 2018.
- [35] Flickr, <https://www.flickr.com/people/pruitt-igoe/>, 6 Ekim 2018.
- [36] The guardian, <https://www.theguardian.com/cities/2015/apr/22/pruitt-igoe-high-rise-urban-america-history-cities>, 12 Kasım 2018.
- [37] The Living New Deal, <https://livingnewdeal.org/projects/carr-square-village-st-louis-mo/>, 11 Kasım 2018.
- [38] Jacobs, J., (2015). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, Metis Yayıncılık.
- [39] Clarke, R. V. ve Cornish, D. B., (1985). "Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy", Crime and Justice, 6:147-185.
- [40] Wilson A., Crime Prevention Fact Sheet Series, CHD Partners, <http://www.chdpartners.com.au/getmedia/bea917a9-7060-482b-95d8-5376bc9b11ea/Rational-Choice-Theory.aspx>, 21 Kasım 2017.

- [41] Clarke, R. V., (1997). *Situational Crime Prevention Successful Case Studies*, seonf edition, Harrow and Heston, New York.
- [42] Cozens, P. M., (2011). "Urban Planning and Environmental Criminology: Towards a New Perspective for Safer Cities", *Planning, Practice and Research*, 26(4):481-508.
- [43] Felson, M. ve Clarke, R. V., (1998). *Opportunity Makes The Thief: Practical Theory For Crime Prevention*, Resaerach Development Statistics, London.
- [44] Cornish, D. ve Clarke, R. V., (2003). "Opportunities, Precipitators And Criminal Decisions: A Reply To Wortley's Critique Of Situational Crime Prevention", *Crime Prevention Studies*, 16:41-96.
- [45] Cohen, L. E. ve Felson, M., (1979). "Social Change and Crime Trend: A Routine Activity Approach", *American Sociological Review*, 44:588-608.
- [46] Aliğaoğlu, A. ve Çildam, S. Y., (2016). "Bandırma Şehrinde Suçlar (2006 – 2008): Coğrafi Bir Yaklaşım", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35)19-53.
- [47] Dolu , O., (2009). "Bir Fırsat Olarak Suç Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi", *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2):1-29.
- [48] Caliper, Crime Mapping & Public Safety Software, <https://www.caliper.com/Maptitude/Crime/default.htm>, 2 Ocak 2019.
- [49] Kızmaz, Z., (2005). "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2):149-174.
- [50] Bohm, R. M. ve Vogel, B. L., (2010). *A Perimer on Crime And Delinquency Theory*, Third Edition, Wadsworth Pub, USA.
- [51] Clarke, R. V. ve Eck, J. E., (2005). *Crime Analysis For Problem Solvers in 60 Small Steps*, U.S. Departmant Of Justice Office of Community Oriented Policing Services.
- [52] Düzgün, Ş., (2007). "Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık", *Kent ve Suç*, 55:4-10.
- [53] Doğan, H. İ. ve Sevinç, B., (2011). «Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği: Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme,» *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(4):27-54.
- [54] *EnvironmentalCriminology*,http://samples.ibpub.com/9780763755751/55751_CH03_097_148.pdf, 6 Şubat 2018.

- [55] Eck, J. E. ve Weisburd, D., (2015). "Crime Places In Crime Theory", Criminal Justice Press, 16-19.
- [56] Brantingham, P. J. ve Brantingham, P. L., (1981). Environmental Criminology, Prospect Hills, Waveland Press.
- [57] European Committee of Standardization, (2006-2007). Planning Urban Design and Management For Crime Prevention Handbook, European Commission - Directorate-General Justice.
- [58] Kaplan, H., Bayraktar, N., Tekel, A., Çalgüner, T. ve Yalçiner, Ö., (2003). "Kentsel Tasarım Süreci ve Yöntemine İlişkin Bir Alan Çalışması; Çeşme-Dalyan Yerleşiminde Yeni Bir Yöntem Denemesi", Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, 18(2):1-15.
- [59] Çöteli, M. G., (2017). "Görsel Planlama ve Pitoresk'i Yeniden Kurmak: Kentsel Tasarım Stüdyo Eğitiminde Kentsel Problemlere Yaklaşım", Sanat ve Tasarım Dergisi, 19:33-53.
- [60] Victoria State Government, Urban Design Guidelines For Victoria, <http://www.urban-design-guidelines.planning.vic.gov.au/introduction>, 16 Şubat 2018.
- [61] T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü, «Yerel Yönetimler İçin Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlama El Kitabı», www.csb.org.tr, Ankara, 2017.
- [62] T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19788&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=MEKAN->, 24 Mart 2018.
- [63] Orhan, M., (2015). Kentsel Kalitenin Geliştirilmesi Bağlamında Stratejik Bir Yaklaşım; Kentsel Tasarım Rehberi Kavramsal Model Önerisi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [64] City Of Pickering, (2017). Pickering City Centre Urban Design Guidelines, Ontario.
- [65] Edmonton City Government, Urban Design Guidelines, https://www.edmonton.ca/city_government/urban_planning_and_design/urban-design-guidelines.aspx, 6 Şubat 2018.
- [66] Centre Wellington, Urban Design Guidelines, <https://www.centrewellington.ca/livehere/Pages/Planning%2C%20Building%2C%20and%20Development/Pages/Urban-Design-Guidelines.aspx>

[20and%20Development/Special%20Projects/Urban-Design-Guidelines.aspx](#), 6 Şubat 2018.

- [67] City of Cambridge, Kendall Square Design Guidelines: Summary Of Urban Design Recommendations, https://www.cambridgema.gov/cdd/~/_/media/EC5CE716400E49F8B2AEAC4129F49462.ashx, Cambridge, Massachusetts, 6 Şubat 2018.
- [68] Wychavon District Council, Designing Out Crime An Advice Note, <http://www.swdevelopmentplan.org/wp-content/uploads/2013/05/WDC1-Designing-Out-Crime-Advice-Note.pdf>, Worcestershire, 12 Mart 2018.
- [69] Western Australian Planning Commission, (2006). Designing Out Crime Planning Guidelines, Western Australian Planning Commission, Perth Western Australia.
- [70] Metropolitan Police Crime Prevention Design Adviser, (2008). Designing Out Crime Supplementary Planning Document, Londra.
- [71] P. H. Carter, (2013). Downtown Urban Design Guidelines, Cambridge Canada, Ontario.
- [72] Pauls T., Zywna, D., Prochilo, K., White, S., Faith C. ve Hainer, C., (2000). Crime Prevention Through Environmental Design, General Guidelines For Designing Safer Communities, City of Virginia Beach Municipal Center, Virginia.
- [73] Insite Design, (2017). City of Grand Forks Report For: Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) Area Assessment and Recommendations, Insite Design, Kuzey Dakota.
- [74] Gibson, V. L., (2016). Third Generation CPTED? Rethinking The Basis For Crime Prevention Strategies, PhD Thesis, Northumbria University Newcastle, Newcastle.
- [75] Government Printer for State of Victoria, (2013). Inquiry Into The Application Of Safer Design Principles And Crime Prevention Through Environmental Design, Parliament Of Victoria Drugs And Crime Prevention Committee, Melbourne.
- [76] Banerji H. ve Ekka, A. A., (2016). "Designing Safer Cities - Review of Environmental Crime Prevention Strategies", GSTF Journal of Engineering Technology (JET), 3(4):25-32.
- [77] Gehl, J., (2011). Danish Architect Jan Gehl on Cities for People: The Safe City, <https://sf.streetsblog.org/2011/06/13/danish-architect-jan-gehl-on-cities-for-people-the-safe-city/>, 13 Haziran 2018.

- [78] St. Petersburg Police Department, CPTED, <http://police.stpete.org/>, 13 Haziran 2018.
- [79] Crime Prevention Through Environmental Design Committee, (2000). Crime Prevention Through Environmental Design - General Guidelines For Designing Safer Communities, Virginia Beach.

GÜVENLİK KURAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bölüm 2.1.2’de yer alan güvenlik kuramlarının teorisyen, yer- zaman, kapsam, sorun, mekânsal özellik ve çözüm önerileri başlıkları altında bir matris oluşturarak karşılaştırılması yapılmıştır.

Çizelge A.1: Güvenlik Kuramlarının Karşılaştırılması

Kuram	Teorisyen	Yer- Zaman	Kapsam	Sorun	Mekânsal Özellik	Çözüm Önerileri
Kırık Camlar	James Q. Wilson & George L. Kelling,	Kalifornia, ABD 1969	Bakım	-Bakımsız, onarılmamış eşyaların sahihsizlik hissi uyandırması. -Küçük bir bozukluğun daha büyük tahribata yol açması	-Bakımsız metruk bina -Bozuk, işlevini yitirmiş, kent mobilyası ve aydınlatma elemanları -Toplanmamış çöpler, camı kırık bina, billboard	- Binaların ve boş alanların yeniden işlevlendirilmesi - Kent mobilyalarının tamir ve periyodik bakımları - Sağlam malzemeden yapılan kent mobilyaları
Savunulabilir Mekân	Oscar Newman	Missouri ABD 1972	Aidiyet	-Yaşayanların aidiyet hissetmeyip çevrelerine sahip çıkmaması -Sosyal etkileşimin zayıflığı -Güvensiz hissedilen mekânı kullanmaktan kaçınmanın orayı daha güvensiz hale getirmesi	-Kamusal/yarı kamusal/yarı özel/özel alan ayrımının bulunmadığı mekânlar -Yüksek katlı, kalabalık nüfuslu konut blokları -Atıl kalmış zemin katlar -Binaların yanlış planlama ve konumlandırma ile oluşmuş kör ve kuytu mekânlar -Zemin kat gözetim yoksunluğu	- Doğal gözetime yardımcı tasarımlar - Kamusal alanda görme ve görülmeyi arttırmak - Aktif zemin kat kullanımı - Karma kullanımı desteklemek - Daha az katlı yapılar - Binalarda birden fazla giriş konularak denetimi arttırmak - Kamusal/özel mekân kademelenmesini hissettiren tasarımlar - Yönetim/polis/halk işbirliği - Kent sakinlerinin sosyal örgütlenmesi yoluyla sorumluluk ve aidiyet hissini arttırmak - Aktif sokak kullanımı ile تنها alanları azaltmak - Farklı sosyal grupların bir arada yaşamalarının teşvik etmek - Alternatifli kaçış rotalarının oluşturulması
Rasyonel Tercih	Ronald Clarke & Derek Cornish	1985	Suç Fırsatında Kar-Zarar Analizi	-Motive olmuş bir suçlu/ uygun hedef/koruyucunun eksikliği -Suçlunun suç işlerken elde edeceği kazancın, kayıptan yüksek olması düşüncesi	-Kent merkezleri, ticari caddeler gibi suçlunun anonim olmasına imkan verecek şekilde hatalı düzenlenmiş her türlü kamusal alan -Kilitsiz kapı, kırık camlar, sokak ortasında park edilmiş otomobil -Sahipsiz, terk edilmiş ve çetelerin ele geçirdiği alanlar -Yetersiz aydınlatılmış, ıssızlık hissi veren sokak ve meydanlar -Genellikle suçluların ve hedefin aktif oldukları mekânların kesişim noktaları	Kırık Camlar ve Savunulabilir Mekân Kuramlarındaki çözüm önerilerinin yanı sıra; Suçlunun Hedefe Yönelik Çabasını Arttırıp Suçu Zorlaştırmak Suçlunun Alacağı Ödülleri Azaltmak Suçlunun Alacağı Riski Arttırmak konularında mekânsal düzenlemeler yapmak. Bunlara örnek olarak; - Hedefi zorlaştırmaya yönelik, çit, kapı, kilit, parmaklık, kamera ve alarm yöntemlerinin kullanılması - Suçlunun kaçmasını önleyecek fiziksel engeller konulması, bunu yaparken de normal kullanıcıların hareket özgürlüklerinin çok kısıtlanmaması - Mekânlara giriş ve çıkışların kontrollü olması - Çitler ve diğer peyzaj öğeleriyle özel alan – kamusal alan ayrımının bakanlar tarafından kolayca algılanması - Yollarda radar ve mobese kameralarının kullanılması - Otomobillerin sokak ortası yerine otoparklara park edilmesi - Para yerine kartla çalışan telefon vb. cihazların konulması - Çöp konteynırı ve otobüs duraklarında belediye isminin yazarak sahiplik hissi uyandırması - Grafitilerin temizlenmesi - Kırılmaz camlar kullanılması - Toplantı veya gösteri yapılan yerlerde silahların teslim alınması
Rutin Aktiviteler	Marcus Felson & Lawrence Cohen	1979	Günlük Aktiviteler İçerisinde Suç Fırsatında Anlık Karar Sıcak Noktalar	-Günlük aktiviteler içerisinde karşısına fırsat çıkmasıyla motive olmuş suçluya karşı uygun, koruyucusuz bir hedefin varlığı -Suçluya fırsat verecek mekânlar ve durumların olması	-Rasyonel Tercih Kuramındaki mekânsal özellikler -Suç ihbarlarının en sık geldiği sıcak noktalar	Hedefin; - görünür olması - suça karşı korunmasız olması - değerli ve arzu edilebilir olması - hareket kabiliyetine sahip olması gibi özellikleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak Kırık Camlar ve Savunulabilir Mekân Kuramlarındaki çözüm önerilerinin kullanılması -Sıcak noktaların tespitiyle Rasyonel Tercih Kuramı’ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması
Suç Deseni	Paul C. & Patricia L. Brantingham	New Westminister, Kanada 1981-1984	Suç Fırsatında, Mekânsal Gözlem, Farkındalık Alanı Ve Bilişsel Harita Oluşması Sıcak Noktalar	-Kendisine suç işleyebileceği fırsatları çıkaran bir suçlunun ve savunmasız bir hedefin varlığı -Suçluların suç işleyebilecekleri farkındalık alanlarının belirlenmesi ve bu doğrultuda bilişsel haritaların oluşması	-Rasyonel Tercih Kuramındaki mekânsal özellikler -Suç ihbarlarının en sık geldiği sıcak noktalar	-Kırık Camlar ve Savunulabilir Mekân Kuramlarındaki çözüm önerilerinin yanı sıra; -Sıcak noktaların tespitiyle Rasyonel Tercih Kuramı’ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması -Suçluların farkındalık alanlarının belirlenmesi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :Tuba KOCA
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.02.1990
Yabancı Dili :İngilizce- Almanca
E-posta : tubakocaa@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Şehir ve Bölge Pln.	Mimar Sinan GSÜ	2013
Lise	Fen	Bahçelievler Anadolu L.	2008

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2015- Halen	Bimtaş	Şehir Plancısı

YAYINLARI

Makale

Koca, T. ve Erkan, N. Ç., (2019). “Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Bir Etmen: Mekânsal Güvenlik Ölçütleri”, Megaron Dergisi, 2019; 14(1): 167-176.

